

1980/81:98

Onsdagen den 18 mars

Kl. 10.00

1 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i försvars- och civilutskotten under Roland Brännströms ledighet anmält hans ersättare Ture Ångqvist.

Talmannen förklarade vald till

suppleant i försvarsutskottet

Ture Ångqvist (s)

suppleant i civilutskottet

Ture Ångqvist (s)

2 § Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1980/81:2011 och 2012 till socialutskottet

1980/81:2013 yrkande 1 – såvitt avsåg bil. 2 i propositionen – till utbildningsutskottet

i övrigt till socialutskottet

1980/81:2014–2016 till utbildningsutskottet

4 § Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1980/81:113

Onsdagen den
18 mars 1981

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Talmannen anmälde att utrikesministern *Ola Ullsten* och handelsministern *Staffan Burenstam Linder* nu skulle lämna meddelanden i utrikes- och handelspolitiska frågor.

Anf. 2 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! För en tid sedan stormades parlamentet i Madrid av en grupp ur den halvmilitära spanska polisen. Parlamentsledamöter och regering togs som gisslan. Den demokratiska regim som efterträtt Francoväldet tycktes under några timmar stå inför sin undergång.

Anslaget misslyckades.

Det nya Spanien visade sig ha styrka nog att klara påfrestningarna. Kung Juan Carlos sade beslutsamt nej till kuppmannens krav. De inflytelserika krafter som stod bakom upprorsförsöket fick inte det stöd de väntat sig.

Vi har alla anledning att glädja oss åt att konfrontationen mellan demokrati och våld den här gången blev en seger för demokratin. Samtidigt blev händelsen en påminnelse för oss om hur skör nyvunnen politisk frihet är – också i Spanien. Den behöver allt det stöd vi är mäktiga att ge den.

Få länder i världen är demokratier i vår mening. Mänskliga rättigheter förtrampas oftare än de respekteras. De flesta människor lever i länder där förtryck, ofrihet, terror och förföljelse mot människor på grund av deras politiska eller religiösa övertygelse eller etniska ursprung öppet accepteras eller stöds av sittande regimer.

I Chile eller i El Salvador, i Afghanistan eller i Östeuropa – i alltför många länder måste den enskilde underordna sig små gruppers ideologiska tänkande eller ekonomiska intressen. Oförsonliga ideologiska eller religiösa budskap har alltför ofta lättare att göra sig hörda än den breda majoritetens krav på frihet från hunger och förtryck.

Det politiska och militära våldets mekanismer används av många slags regimer men står i grunden för samma förnekande av individens värdighet och rätt till frihet.

Att i stället hävda denna rätt och därtill nationers skyldighet att lösa mellanstatliga konflikter med fredliga medel måste vara en självklar uppgift för svensk utrikespolitik.

Detta är en fråga om säkerhet och solidaritet.

Vår neutralitetspolitik syftar till att hålla Sverige utanför militära konflikter. Man vi tjänar vitala nationella intressen också genom att söka utjämna spänningar mellan öst och väst, genom att arbeta för nedrustning och genom att hävda FN-stadgans krav på att internationella motsättningar skall lösas med förhandlingar och inte med vapen.

Även svensk biståndspolitik kan ses i detta sammanhang. Den har sin grund i solidariteten med människorna i de fattiga länderna. Samtidigt hoppas vi att den rättvisare fördelning av jordens samlade tillgångar som biståndssamarbete i vidare mening syftar till skall minska risken för spänningar som kan hota världsfreden och därmed också vår säkerhet.

Alla demokratier har, herr talman, en skyldighet mot sig själva att främja de värden deras eget styrelseskick bygger på. Denna hållning är oförenlig med stöd till regimer som är motståndare till eller likgiltiga inför mänskliga rättigheter och social utveckling.

Som efterkrigstidens historia ger exempel på kan demokratiernas svek mot sina egna ideal också vara politiskt kortsynt. USA:s och andra västmakters aktiva eller passiva stöd till regeringar eller militärjuntor i tredje världen som motsatt sig sociala förändringar har ofta motiverats med att man velat utestänga kommunistiskt inflytande.

Man har felaktigt, som jag ser det, valt att betrakta alla konflikter i den s. k. tredje världen i ett enkelt öst-västperspektiv. Detta har i regel gagnat just de intressen man sagt sig vilja motarbeta.

El Salvador är i dag ett aktuellt exempel. Ett utvecklingslands egna problem är på väg att helt och hållet underordnas supermakternas strategiska intressen. Men motsättningarna i El Salvador har framför allt att göra med ett utbrett missnöje hos befolkningen mot ett närmast feodalt samhällssystem.

El Salvador ligger geografiskt långt från Sverige. De värden som står på spel där bör ligga oss desto närmare.

Vår uppgift är inte primärt att ta ställning för den ena eller andra parten, men att hävda de principer om social rättvisa och politisk frihet som vårt eget samhälle vilar på. Vår uppgift är också att hävda FN:s generalförsamlings uppmaning till alla länder att avstå från militärt stöd till El Salvador.

Vad vi hoppas på och efter måttet av vår förmåga arbetar för är att det fruktansvärda dödandet skall upphöra, att de interna motsättningarna skall kunna lösas i demokratiska former och även att alla försök utifrån att försvåra en sådan lösning skall upphöra.

Vår kritik mot USA gäller det amerikanska stödet till en regim som står alltmer isolerad och som bär ett mycket tungt ansvar för en omfattande terror mot den egna befolkningen.

Är den amerikanska politiken dessutom ett försök att statuera exempel för hur den nya administrationen tänker reagera i andra liknande konflikter finns all anledning till den djupaste oro.

Det är en farlig och kortsynt politik att utnyttja små länder för att statuera exempel i stormaktspolitiken.

Det förefaller, herr talman, mer än sannolikt att Sovjet försöker utnyttja situationen i El Salvador för sina syften. Icke desto mindre vore det tragiskt om USA än en gång skulle visa att man saknar förmåga att förstå de sociala och politiska realiteter som ligger bakom konflikterna i tredje världen.

Vad det handlar om i El Salvador är inte en kamp mellan Sovjetstött Cubakommunism på den ena sidan och en sittande demokratisk regim på den andra. Vad det handlar om är en kamp mellan ett rådande fåtalsvälde och människornas krav på mera rättvisa. Det är i denna strid världens demokratier har att välja sida.

Oppositionsgrupper i El Salvador har uttalat vilja till förhandlingar. Också inom regeringskretsar tycks en sådan vilja nu finnas. Låt oss hoppas att dessa

liksom motsvarande amerikanska bekännelser till en fredlig lösning är allvarligt menade. Vad vi redan vet är att ett fortsatt militärt stöd utifrån motverkar en sådan lösning.

I en annan del av världen, i Namibia, prövas de västliga demokratiernas förmåga och vilja att hävda sina egna värderingar gentemot den sydafrikanska apartheidpolitiken.

Det är vår förhoppning att de fem västmakterna skall visa sig beredda att ta sitt ansvar och genom kännbara åtgärder tvinga den sydafrikanska regeringen till efterlevnad av FN-planen för Namibia. De har de resurser och det inflytande som behövs för att åstadkomma detta. Det som hittills saknats har varit den politiska viljan.

Är det Sovjets inflytande i området man är rädd för finns det desto starkare skäl att så snart som möjligt ställa sig på det svarta Afrikas sida. Tiden arbetar inte för de krafter som vill se en fredlig och demokratisk lösning på det snart 50-åriga Namibiaproblemet.

Både öst och väst har länge underskattat styrkan i folkens krav på självbestämmanderätt. I samma mån har man överskattat sina möjligheter att forma andra länders utveckling efter sina egna önskemål. Stormaktsin-gripanden har oftare lett till att konflikter fördjupats än till bestående lösningar.

Så har t. ex. de sovjetiska försöken att flytta fram sina positioner i tredje världen underblåst nationella motsättningar och bidragit till en för världsfreden farlig osäkerhet och instabilitet.

Med invasionen i Afghanistan visade Sovjet öppet sin brist på respekt för de små staternas krav på nationell suveränitet. Tredje världens länder har en bundsförvant i Sovjet bara så länge de är beredda att vara helt och hållet lojala mot den sovjetiska regeringens politiska och militära intressen.

Naturligtvis kan vi inte acceptera en sådan hållning. Det svenska fördomandet av den sovjetiska invasionen kom också snabbt och framfördes med starkt eftertryck. Vi har krävt och fortsätter att kräva att de sovjetiska styrkorna dras tillbaka och att all yttre inblandning i Afghanistans inre angelägenheter upphör.

Den sovjetiska Afghanistanpolitiken har bidragit till ökad oro i hela Sydvästasien, ett område där nationella, ekonomiska, religiösa och militära ambitioner bryts mot varandra på ett mera dramatiskt sätt än kanske någon annanstans. Därtill kommer att regionen svarar för en stor del av världens oljeförsörjning.

Hela regionen är utomordentligt instabil. Många av länderna har en ålderdomlig samhällsstruktur, som nu utsätts för påfrestningar till följd av de snabbt ökande oljeinkomsterna. Urgamla nationella och religiösa motsättningar blandas med den typ av påfrestningar som också präglade våra länder under industrialismens genombrottstid.

Stormakterna oroas av instabiliteten i området och försöker förstärka sina positioner, även om de f. n. manövrerar förhållandevis försiktigt. Både USA:s och Sovjetunionens militära engagemang i området har emellertid ökat i omfattning. De riskerar därmed att försvåra en lösning av områdets

egna problem – och att till sist komma i konflikt med varandra. Det är uppenbart att detta medför stora risker både för världsekonomi och för världsfred.

Kriget mellan Iran och Irak är den senaste våldsamma urladdningen inom regionen. Det har nu pågått i mer än ett halvt år. Varje dag dödas hundratals människor. Den materiella förstörelsen i den iranska Khuzestanprovinsen blir allt större. För varje månad som kriget pågår försvagas de båda länderna. Risken ökar för att konflikten sprids till andra länder i området.

Också i denna konflikt, herr talman, måste parterna inse att motsättningarna bara kan lösas på politisk väg. Utgångspunkten måste vara de grundläggande folkrättsliga principerna om att förvärv av territorium inte får ske med våld eller hot om våld, att inblandning inte får ske i andra länders inre angelägenheter och att den fria sjöfarten måste säkras i hela området.

Den svenska regeringen välkomnar alla seriösa fredssträngningar, inte minst FN:s. Vi ger därför generalsekreterarens särskilde representant, Olof Palme, vårt fulla stöd.

Områdets trots allt allvarligaste konflikt är motsättningarna mellan arabvärlden och Israel.

Sedan Camp David-avtalets undertecknande har förhandlingarna om autonomi, självstyrelse, på Västbanken och i Ghazaremsan inte gjort några framsteg. Samtidigt fortsätter striderna och terrordåden i södra Libanon. Israel har fortsatt sin bosättningspolitik i de ockuperade områdena. Den israeliska annekteringen av östra Jerusalem har ytterligare stärkt den oförsonliga inställningen bland palestinierna och Israels arabiska grannar.

Den arabisk-israeliska konfliktens tragiska historia med dess oförrätter och lidande för stora folkgrupper har skapat bittra motsättningar som kan synas svåra eller rent av omöjliga att överbrygga.

Våld möts med våld, oförsonlighet på den ena sidan med samma oförsonlighet på den andra. Likväl borde den historiska erfarenheten visa att motsättningarna inte kan lösas utan medgivanden och kompromisser. Ingen annan hållning från någondera sidan kan skapa en varaktig fred i Mellersta Östern.

De enda realistiska utgångspunkterna för förhandlingar är å ena sidan Israels rätt till säkra och erkända gränser, å andra sidan erkännandet av palestiniernas nationella rättigheter, inkl. deras rätt att om de så skulle önska bilda en egen stat.

Ramarna för en uppgörelse återfinns i de alltjämt grundläggande säkerhetsrådsresolutionerna 242 och 338.

Det är också uppenbart att en meningsfull fredsprocess bara är möjlig, om Israel och PLO är beredda att acceptera varandra som förhandlingsparter.

Det är angeläget att finna former för en förhandling som gör det möjligt för parterna att föra en seriös dialog. EG-ländernas initiativ förra året genom den s. k. Venedigdeklarationen, åtföljd av en aktiv resediplomati, måste ses som ett positivt bidrag till denna process. Krafter som vill verka för

moderation och förhandlingar har den svenska regeringens fulla stöd.

Herr talman! Avspänningssträvandena har under senare år drabbats av mycket svåra bakslag. Det internationella klimatet har försämrats, tonläget mellan supermakterna har skärpts. Inte desto mindre kan det finnas skäl att varna för en alltför långtgående pessimism.

Visserligen är det knappast rimligt att räkna med en återgång till 1970-talets öst-västrelationer. Det betyder inte att vi nu är på väg mot ett nytt kallt krig av den typ som präglade 1950-talet.

I såväl öst som väst bör man vara fullt medveten om vilka risker en sådan upptrappning av motsättningarna skulle innebära.

Vad avspänningssträvandena i grunden handlat och alltjämt handlar om är att söka bringa existerande motsättningar mellan öst och väst under kontroll och skapa förutsättningar för en fredlig lösning av uppkommande konflikter.

Avspänningen måste vara en långsiktig process, som kräver insikt om den militära maktens begränsningar. Ökad säkerhet nås inte genom forcerade rustningar. Supermakterna måste ålägga sig själva återhållsamhet och avstå från inblandning i andra länders angelägenheter.

Avspänningen kräver respekt för de principer som finns inskrivna i FN:s stadga och som också slås fast i slutakten från den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen i Helsingfors sommaren 1975.

I denna slutakt bekräftas varje stats rätt till territoriell integritet, frihet och oberoende. Varje inblandning i en annan stats inre angelägenheter, liksom varje användning av våld eller hot om våld, stämplas som ett brott mot de principer som bör styra det mellanstatliga samarbetet i Europa.

Herr talman! Dessa högtidligt formulerade och starkt förpliktande principer gäller också Polen.

Vi har under de senaste åren med beundran följt det polska folkets kamp för de mänskliga rättigheter som fastslogs i Helsingfordokumentet och som sedan i höstas stått i centrum för den uppföljning av Helsingforskonferensen som ännu pågår i Madrid.

Vittgående förändringar har ägt rum, som inneburit nya löften och nya möjligheter för det polska folket.

Samtidigt har de ekonomiska problemen djupnat och den polska utvecklingens internationella dimensioner blivit allt klarare. Kraven på att utvecklingen i Polen måste vridas tillbaka, och upprepadet av de principer som tidigare åberopats i samband med interventioner i suveräna staters inre liv inger stark oro.

Om det polska samhället inte tillåts att utan sovjetisk inblandning acceptera de förändringar som drivits fram av folkliga krav, skapas spänningar som minskar säkerheten för alla stater i Europa.

Herr talman! Till de mest oroande inslagen i de senaste årens utveckling hör den våldsamma upprustningen.

De kraftiga sovjetiska militära satsningarna har av västsidan kommit att uppfattas som ett hot mot styrkebalansen mellan supermakterna. Detta har lett till förstärkta försvarssatsningar i Västeuropa och särskilt i USA.

Båda parter jagas av misstanken att den andra parten söker skaffa sig ett övertag. Det är denna destruktiva process som måste brytas. Enligt många mening råder nu militär jämvikt mellan supermakterna. Denna borde göra det möjligt för USA och Sovjetunionen att ta upp allvarligt menade förhandlingar om rustningsbegränsningar.

I stället satsar man nu på nya rustningar. Detta innebär ett stopp för de måttliga framsteg som nåddes under 1970-talet, främst genom de s. k. SALT-avtalen.

Även om dessa avtal inte ledde till någon faktisk nedskärning av de strategiska kärnvapenstyrkorna, så innebär de dock en viss kontroll av den strategiska vapenutvecklingen. Bl. a. mot denna bakgrund är det beklagligt att den amerikanska senaten inte godkänt SALT 2-avtalet som undertecknades av presidenterna Carter och Bresjnev sommaren 1979.

En omförhandling av avtalet kan komma att innebära att SALT-processen fördröjs ytterligare. Det är därför viktigt att fortsatta förhandlingar snarast möjligt kan komma till stånd. Målsättningen bör vara att nå fram till reella minskningar av kärnvapenarsenalerna i både öst och väst.

Den svenska regeringen har vid upprepade tillfällen gett uttryck för sin oro över kärnvapenutvecklingen i Europa. Vi har också framhållit att vad som händer på kärnvapenområdet inte kan ses isolerat från utvecklingen inom det s. k. konventionella vapenområdet.

Utsikterna att nå en överenskommelse om de s. k. eurostrategiska vapnen ter sig dock f. n. inte ljusa. I höstas möttes representanter för USA och Sovjetunionen i Genève för en första samtalsomgång. Det är emellertid i hög grad osäkert om och i så fall när dessa samtal, som närmast hade en sonderande karaktär, åter kan komma i gång.

Det svenska förslaget rörande en europeisk nedrustningskonferens, framlagt vid den pågående säkerhetskonferensen i Madrid, skall ses mot just denna bakgrund. Syftet med förslaget är att i en första etapp utvidga systemet med de s. k. förtroendeskapande åtgärderna mellan Europas stater. Sådana åtgärder bör gälla hela Europa och vara militärt betydelsefulla. På längre sikt syftar det svenska förslaget till faktiska rustningsbegränsningar och truppereduktioner. Två andra förslag till den europeiska nedrustningskonferensen kommer från Polen och Frankrike och speglar Warszawapaktens resp. NATOS:s syn på det europeiska säkerhetsläget. Försöken att nå en kompromiss i grundläggande frågor har länge präglat arbetet i Madrid. Det är av stor vikt att dessa strävanden, till vilka Sverige är berett att lämna ett mycket aktivt bidrag, blir framgångsrika.

Som riksdagen flera gånger slagit fast skall den svenska nedrustningspolitiken ses som en del av den svenska säkerhetspolitiken. Det finns ett sammanhang mellan hoten mot vår egen säkerhet, världens rustningar och våra strävanden att genom förhandlingar begränsa dessa rustningar.

Det faktum att vi har ett eget försvar har inte försvårat vår nedrustningspolitik; båda militärblocken vet att det svenska försvaret har helt defensiva syften. Sverige hotar ingen, men vi upplever motsättningarna mellan stormakterna och deras väldiga rustningsanstängningar som ett hot mot

världsfreden, och därmed mot vår egen säkerhet. Därför måste vi också göra vårt yttersta för att vända denna hotande utveckling.

Vi kan inte bortse från risken att förskjutningar i stormaktspolitiken kan komma att påverka utvecklingen även i vår del av världen. Läget i Norden har alltsedan slutet av 1940-talet kännetecknats av lugn och stabilitet. Detta och det nära och – det vill jag gärna tillägga – det förtroendefulla samarbetet mellan de nordiska länderna har gagnat inte bara Norden själv, utan också omvärlden.

I en tid av ökad spänning och skärpta stormaktsmotsättningar framstår det som mera angeläget än någonsin att se till att det mångåriga säkerhetspolitiska mönstret i Norden inte rubbas. Detta är ett centralt mål både för oss och för våra nordiska grannländer.

Samtidigt, herr talman, är det ett faktum att det nordeuropeiska och nordatlantiska områdets strategiska betydelse under de senare åren ökat avsevärt.

Vi har därför pekat på betydelsen av att stormakterna även i fortsättningen visar återhållsamhet i fråga om sitt militära uppträdande i Nordeuropa. Ingen part har något att vinna på att motsättningarna i detta område skärps. De nordiska länderna förenas också sedan länge i en gemensam strävan att inte genom egna åtgärder bidra till ökad spänning i Norden.

Men inte bara stormakterna har ett ansvar för att stabiliteten i Norden bevaras. Sverige kan lämna sitt bidrag bl. a. genom att med konsekvens och fasthet hävda sin alliansfria politik, syftande till neutralitet i krig. Denna politik måste stödjas av ett för våra förhållanden starkt försvar.

Det är av stort värde att det sedan länge råder en bred enighet i vårt land om den betydelse som vår alliansfria politik och våra försvarsansträngningar har för bevarandet av stabiliteten i vår del av världen.

Just nu pågår, herr talman, en debatt om värdet av en kärnvapenfri zon i Norden. Den svenska regeringen har sedan länge varit beredd att diskutera en sådan zon, vars upprättande givetvis också förutsätter att andra berörda stater än de nordiska är villiga att delta.

Ingen av de nordiska staterna tillåter i dag stationering av kärnvapen på sitt territorium. Samtliga nordiska länder är dessutom anslutna till icke-spridningsfördraget och har därmed av sagt sig möjligheten att skaffa egna kärnvapen.

En eventuell överenskommelse om en kärnvapenfri zon måste också omfatta kärnvapen som är avsedda för mål inom zonen, är stationerade nära zonen och har sådan räckvidd att de främst är lämpade att sättas in mot mål inom det nordiska området.

Jag ser inga skäl att modifiera dessa och andra säkerhetspolitiskt motiverade förutsättningar för en kärnvapenfri zon. Vi delar också de danska och norska regeringarnas uppfattning att en nordisk kärnvapenfri zon inte kan ses isolerad från kärnvapenutvecklingen i Europa i övrigt.

Herr talman! De internationella förhållanden jag här diskuterat har ett ofrånkomligt samband med de förändringar som ägt rum i den internationella ekonomin under senare år.

Det framstår nu som uppenbart att 1970-talet inneburit en vändpunkt i den ekonomiska utvecklingen i världen. Den internationella ekonomiska ordning som fungerat under en stor del av efterkrigstiden har delvis raserats. De ekonomiska problemen har vuxit i styrka. Världsinflationen är uppe i tvåsiffriga tal, arbetslösheten ökar och tillväxten i ekonomierna avtar. De väldiga prisökningarna på olja och de ökande riskerna med oljeberoendet innebär svåra omställningsproblem för många länder.

De oljeimporterande utvecklingsländerna har drabbats hårdast. De höjda oljepriserna slår mycket kraftigt på deras ekonomier samtidigt som deras exportmöjligheter begränsas i takt med att de industrialiserade länderna håller tillbaka sin efterfrågan.

Skuldproblem, bytesbalansunderskott och exportsvårigheter kommer att tvinga många u-länder till mycket drastiska åtstramningsåtgärder. Detta kommer att drabba miljoner människor som redan i dag lever i närheten av eller långt under existensminimum.

U-ländernas minskade import skadar deras utvecklingsansträngningar. Men det får också konsekvenser för OECD-ländernas inkl. vårt eget lands export och därmed för den internationella ekonomiska krisen. EG-kommissionen har varnat för en kollaps av marknaderna i tredje världen. Förra världsbankschefen Robert McNamara har framfört liknande varningar.

För att inte u-ländernas anpassningsbördor skall bli orimligt svår måste industriländerna ta på sig ett större ansvar och underlätta omställningen genom ökad överföring av resurser.

En sådan politik skulle inte bara minska nöden i u-länderna utan också bidra till att hålla efterfrågan uppe i i-världen. Det är i detta perspektiv man skall se de svenska förslagen om s. k. massiva resursöverföringar från de rika industriländerna till de fattiga u-länderna.

Det är för oss uppenbart att det krävs ett samarbete mellan industriländer, OPEC-stater och andra u-länder om den ekonomiska krisen skall kunna hävas. De internationella institutionerna spelar här en mycket viktig roll. Världsbanken, regionalbankerna och IMF måste ta ett större ansvar som kreditförmedlare mellan OPEC och u-länderna.

Detta så nödvändiga samarbete försvåras emellertid f. n. av politiska skäl. Motsättningarna mellan i- och u-världen har snarare ökat än minskat. FN:s generalförsamlings extra möte i höstas om de ekonomiska relationerna mellan rika och fattiga länder blev i stort sett ett misslyckande.

Alla möjliga vägar måste dock prövas när det gäller att finna lösningar på de världsekonomiska problemen. Sverige deltar f. n. mycket aktivt i förberedelserna för ett toppmöte där frågan om en rättvisare fördelning av jordens resurser skall diskuteras.

Detta toppmöte blir – om det kommer till stånd, vilket den svenska regeringen innerligt hoppas – det första i sitt slag. Det är vår förhoppning att resultatet av mötet kan ge en injektion som bryter det dödläge som alltför länge rått i förhandlingarna mellan de rika länderna i norr och de fattiga i söder.

De nya problemen i världsekonomin innebär en väldig utmaning för världens länder. De går inte att angripa ett efter ett. De hänger samman och måste bearbetas i samverkan.

För svensk del innebär det att vi måste ta itu med våra egna ekonomiska problem samtidigt som vi medverkar i internationella aktioner för att stabilisera världsekonomin och genom egna biståndsinsatser också bidrar till en långsiktig utveckling i tredje världen.

Anf. 3 OLOF PALME (s):

Herr talman! Den internationella situationen just nu ger föga anledning till optimistiska prognoser. Freden och kampen mot orättvisorna och misären i världen kommer att kräva ännu större insatser under de kommande åren än tidigare. Det är därför av stort värde att det finns en bred uppslutning kring den svenska utrikespolitikens grundlinjer. Dagens utrikesdeklaration är i detta avseende tillfredsställande. Socialdemokraterna kan ansluta sig till dess huvudsakliga innehåll.

Jag tycker faktiskt att det är den bästa utrikespolitiska deklaration som den borgerliga regeringen presterat. Mot bakgrund härav och mot bakgrunden av att jag under den senaste veckan har utsatt olika auditorier för två långa anföranden om nord-syd-dialogen och om nedrustningsarbetet kommer jag att begränsa mig till att ta upp vissa delar av det utrikespolitiska fältet.

Inledningsvis vill jag emellertid, herr talman, rikta uppmärksamheten på några punkter där vi har anledning att framföra kritik mot regeringens handlande under senare tid.

Den första frågan gäller en tvetydig beskrivning av svensk neutralitetspolitik. Det står nu för andra året i rad i försvarsdepartementets huvudtitel "att vi från Sveriges sida måste med fasthet uppfylla våra säkerhetspolitiska förpliktelser i Norden". Vi har förpliktelser endast mot den av oss själva formade neutralitetspolitiken. Några andra krav finns inte. Det finns heller inget behov av att omdefiniera vår säkerhetspolitik. Jag hoppas att denna fadäs inte kommer att upprepas. Eric Holmqvist kommer att ytterligare belysa denna fråga i debatten.

Den andra frågan gäller Telubaffären, som ju har vissa utrikespolitiska anknytningar. Den politiska ansvarsfrågan här gäller i första hand om berörda statsråd kan anföra rimliga och godtagbara skäl till att de icke talat sanning inför riksdagen och riksdagens konstitutionsutskott. Att de vilselett dessa organ är klart. Nu gäller det om de kan anföra godtagbara skäl härför. Då skall de naturligtvis frias. Kan de inte göra det, måste de med skärpa kritiseras. Jag upprepar här vårt krav om en parlamentarisk insyn i den av regeringen tillsatta enmansutredningen.

Den tredje frågan gäller den dispens som regeringen gav till ett svenskt företag för nyinvestering i Sydafrika. Jag kan icke här i kammaren, med de regler som gäller, diskutera tolkningen av lagen i det aktuella ärendet. Jag vill emellertid understryka att beslutet togs efter ett års långhalning i regeringen. Beslutet togs vid ett sällsynt olämpligt tillfälle, nämligen vid samma tid som Sydafrika torpederade fredssamtalen om Namibia i Genève, invaderade

Moçambique och skärpte förtrycket i sitt eget land. Beslutet tillmättes en betydande principiell räckvidd, eftersom ett antal statsråd med utrikesministern i spetsen vidtog den synnerligen ovanliga åtgärden att formellt reservera sig mot beslutet. Under sådana omständigheter kan det absolut inte godtas att regeringen underlät att inkalla utrikesnämnden för samråd. I den utredning som låg till grund för Sydafrikalagen fastslogs enhälligt att i frågor av mera principiell räckvidd skulle utrikesnämnden inkallas.

Likväl underlät man detta. Det är icke försvarbart på något sätt.

Herr talman! Den förre amerikanske Moskvaambassadören George Kennan beklagade nyligen i en artikel den fruktansvärda militariseringen av hela förhållandet mellan öst och väst. Det kan inte finnas något rationellt skäl, skrev han, att upprätthålla en militär styrka som förutser det totala utplånandet av ett helt folk. Regeringarna har inte lärt sig att hantera dessa väldiga militäretablissemang. De blir tjänare till det de därmed skapar, snarare än dess herrar. Och hans uppmaning lyder: Hejda detta vansinne!

Numera är det inte många som fruktar eller hoppas på en kommunistisk världsrevolution. Inte heller är det många som drömmer om ett kapitalismens framtida lyckorike. Däremot fruktar nästan alla människor den väldiga militära styrka som skapats för att skydda dessa system. Denna militära styrka kan utlösas genom ett misstag, ett missförstånd, en lokal konflikt någonstans i världen.

Stormakterna har en benägenhet att betrakta lokala konflikter och motsättningar som ett led i en världsomfattande kraftmätning mellan öst och väst. De har en tendens att reagera i militära termer. Det som offras är alltför ofta enskilda människors liv och små staters rättigheter.

Sovjetunionens angrepp militärt i Afghanistan hade sannolikt i första hand som syfte att skydda de egna gränserna och att förbättra sina strategiska positioner. Det var en oförsvarlig aggressionshandling mot en alliansfri stat. Och ännu i dag, 15 månader efter inmarschen, står stora sovjetiska truppstyrkor i Afghanistan. Denna ockupation fortsätter att utgöra ett allvarligt hinder för avspänningen och fredsarbetet i världen.

Vi följer händelseutvecklingen i Polen med intensiv uppmärksamhet. Det gäller en nations självständighet och ett folks strävan att finna vägar till medbestämmande och medansvar. Vad som händer i Polen är och måste förbli en angelägenhet för polackerna själva att sköta utan inblandning utifrån. De sovjetiska ledarna är säkert medvetna om att ett militärt ingripande i Polen skulle förgifta den internationella debatten för lång tid framöver. Det kalla kriget skulle återuppstå. Det borde vara också i deras intresse att den politiska ledningen i Polen, i högre grad än som varit fallet sedan åtskilliga år tillbaka, kan godtas av det polska folket.

I förra månaden avslutades den sovjetiska partikongressen i Moskva. Partisekreterare Bresnjevs tal den 23 februari innehöll en rad intressanta förslag – om ett moratorium för europeiska medeldistansrobotar, inkluderande kärnvapenubåtar, en utsträckning av tillämpningsområdet för förtroendeskapande åtgärder till att gälla hela Europa, ända till Ural, en europeisk

Onsdagen den
18 mars 1981

---

*Utrikes- och hand-
delspolitisk debatt*

nedrustningskonferens, samtal om läget i Afghanistan och Persiska viken m. m.

Dessa och andra förslag i talet bör noggrant studeras och -tas till utgångspunkt för seriösa överväganden. Det är uppenbart att Sovjetunionen för sin del är angeläget att få i gång avspänningsprocessen igen. Västmakterna skulle begå ett stort misstag om de inskränkte sig till ett kategoriskt avvisande av de sovjetiska förslagen. När väl detta är sagt, måste den sovjetiska statsledningen likväl erinras om att avspänning och fred är intimt förknippade med respekten för mänskliga rättigheter, icke inblandning och nonaggressionspolitik, i och utanför Europa.

Den amerikanska supermakten har fått en ny ledning. Det finns i Amerika en känsla av att USA under senare år utsatts för svåra förödmjukelser på det internationella området. Det förlorade kriget i Vietnam, revolutionen i Iran, utvecklingen i afrikanska länder som Etiopien och Angola brukar användas som exempel på sådana förödmjukelser. Det finns de som säger att man måste ta revansch för dem. Kritikerna har haft för vana att betrakta dessa amerikanska misslyckanden som ett uttryck för kommunismens utbredning i världen och som ett uttryck för att den amerikanska militära styrkan är otillräcklig. Den nya administrationen har i det läget satsat på en kraftig ökning av försvarsutgifterna och på en beslutsam kamp mot vad man betecknar som den internationella kommunismen. En konsekvens därav är att värnet av de mänskliga rättigheterna, som president Carter hedersamt sökte främja, nu skall skjutas åt sidan till förmån för "kampen mot den internationella terrorismen". Den kampen inleddes föga lyckosamt. En av den nya administrationens första åtgärder i Latinamerika var att förklara sin vilja att förbättra relationerna till Pinochetjuntan i Chile, en regim som bevisats skyldig till internationella terroristhandlingar, bl. a. mordet på förre Allendeministern Letelier.

Man kan också anföra betänkligheter mot den nya administrationens benägenhet att betrakta utvecklingen i Centralamerika och i södra Afrika i öst-väst-termer och glömma bort att det i allt väsentligt är en fråga om folks frigörelse från utländskt herravälde och inhemska förtryckare.

Spänningen mellan supermakterna och osäkerheten kring deras politik understryker den oro som jag tror vi alla upplever inför utvecklingen i världen. Under 1970-talet uppnåddes flera viktiga överenskommelser mellan USA och Sovjetunionen som en följd av avspänningsprocessen. Bl. a. startades samtalen om SALT.

I dag är förhållandet mellan supermakterna spänt. Tonen dem emellan påminner om det kalla kriget. Och det är allt svårare att förutsäga hur de kommer att handla i olika kritiska situationer.

Världen har inte råd med att avspänningsprocessen upphör; den process som ändå skapat möjligheter till samtal och fredlig samlevnad, som medfört så många lättnader för enskilda människor och familjer som kunnat återförenas.

Världen har inte råd med ett återfall i det kalla kriget, med en behård uppdelning av världen, med propaganda i stället för samtal, med tal om

repressalier och motrepressalier. Vi vet att när spänningen stegras mellan supermakterna, då frodas förtrycket, då försvåras fredsarbetet och solidaritet.

Det är alltid Pinochetarna och Husakarna som tjänar på att nya järnridåer fälls ned. Det kalla kriget är reaktionens livsluft, och de mänskliga rättigheterna är alltid bland dess första offer.

Världen har definitivt inte råd med en ny kapprustningsomgång, med allt mer fruktansvärda förstörelsevapen, som med något av en obönhörlig konsekvens kan leda till ett nytt storkrig.

Det finns på flera punkter anledning till en kritisk bedömning av den nya administrationen i Förenta staterna, såväl när det gäller dess uttalade avsikter som när det gäller de praktiska gärningarna. Å andra sidan får man hålla i minnet att varje administrationsskifte i Förenta staterna förenas med en period av osäkerhet och åtgärder i inledningsskedet som föranleder kritik. Det finns därför skäl att ännu avvakta och se tiden an, innan man gör mer klara bedömningar. Det ligger uppenbart i världsfredens intresse emellertid att supermakterna upprätthåller ett mått av kontakt och dialog och att de finner andra former för sin inbördes tävlan än den militära kapprustningen. Och det är av yttersta vikt att i denna period av osäkerhet och ökad spänning små och alliansfria nationer med all kraft värnar sin självständighet och fullföljer en kamp för fred och avspänning.

Herr talman! För några år sedan kunde vi glädja oss åt hur demokratin gick segrande fram i södra Europa. Militärjuntan i Grekland försvann. Den fascistiska diktaturen i Portugal störtades. Francos välde i Spanien finns inte mer. Det upplevdes som en stor seger för demokratin och de mänskliga rättigheterna.

I dag känner vi att det råder oro för demokratin. I den ekonomiska krisens tid, med miljoner arbetslösa, med en aggressiv höger som torgför egoismens värderingar, råder snålblåst. Den snålblåsten kommer till uttryck i nynazistiska stämningar i Västtyskland, i en aggressiv nyhöger i Frankrike och på många andra sätt. I detta klimat är det svårare att hävda tolerans och medmänsklighet. Arbetarrörelsen i Europa får inte svika i kampen för demokratin och solidariteten i våra samhällen.

I Turkiet grep militären makten i det uttalade syftet att återställa ordningen, att få slut på våldet. Kuppmakarna lovade en återgång till demokratiska förhållanden. Även de som visade förståelse för den turkiska arméns ingripande börjar nu förlora tålamodet. Övergången till demokratiska förhållanden drar ut på tiden. En mängd demokratiska politiker och fackföreningsfolk sitter alltjämt häktade. Dödsstraff och tortyr förekommer. Vi socialdemokrater kan aldrig acceptera att ett demokratiskt system ersätts av en militärdiktatur.

I Spanien försökte en grupp civilgardister ta makten. Den spanska allmänheten reagerade med kraft mot kuppförsöket. Miljontals medborgare visade i demonstrationer sitt stöd åt det folkvalda parlamentet. På många håll tycks man ta civilgardisternas ockupation av Cortes som en operettartad historia. Men det är i dag uppenbart att kupptankarna hade ett omfattande

stöd bland den spanska militären.

Reaktionen i USA, Spaniens militära allierade, var förvånansvärt lam. Utrikesminister Haig betecknade kuppförsoket som "en intern angelägenhet". Men värnet för den unga spanska demokratin är ingen intern angelägenhet. Den måste engagera oss alla. Den har rätt till vårt aktiva stöd.

Alltjämt utgör läget i södra Afrika ett hot mot världsfreden. Rasistregimen i Pretoria stärker sitt politiska och ekonomiska förtryck inom landet, gör allt för att förhindra en fredlig lösning av Namibiafrågan, fortsätter och utvidgar sina aggressionshandlingar mot de oberoende grannländerna.

Angola har alltsedan självständigheten 1978 varit ett ständigt mål för Sydafrikas våldspolitik, som till sitt yttersta syfte tycks ha MPLA-regeringens fall. Under de tre senaste åren har Angolas suveränitet kränkts av Sydafrika genom 1 400 överflygningar av spaningsplan, 290 bombangrepp, 50 attacker av helikopterlandsatta trupper och 40 angrepp landvägen.

De materiella förlusterna har sedan självständigheten kostat Angola över 35 miljarder kronor.

Efter aggressionshandlingar mot Angola, Namibia och Botswana har nu Sydafrika i år också för första gången slagit till mot Moçambique. Den 30 januari gjorde sydafrikanska kommandosoldater en räd djupt in i Moçambique. Deras mål var den sydafrikanska motståndsrörelsen, ANC och SACTU, som uppgavs ha ett högkvarter i några villor nära huvudstaden Maputo.

För 15 år sedan beslutade FN:s generalförsamling att Sydafrikas rätt att förvalta Namibia var förverkad. För två och ett halvt år sedan antog säkerhetsrådet en plan som skulle leda till landets självständighet via fria val. Namibiakonferensen i Genève i januari blev den slutliga bekräftelsen på att Sydafrika gör allt för att förhindra FN-planen för Namibias självständighet.

SWAPO har under hela processen att finna en fredlig uppgörelse visat en långtgående kompromissvilja och ett tålmod som står i stark kontrast till rasistregimens totala omedgörlighet. Förhandlingarna har använts för att stärka de militära positionerna och blåsa upp marionettfigurer i Namibia i takt med att förföljelsen av SWAPO drivits allt hårdare.

Man kan fråga sig vad det är regimen i Pretoria fruktar, då den motsätter sig fria val i Namibia. Är det så, att man till varje pris vill undvika ett nytt Zimbabwe – ett nytt Zimbabwe som visar att det går att övervinna årtiondens blodiga rasmötsättningar, att afrikanerna själva är väl skickade att styra sina egna länder?

Ty Zimbabwe har visat att det, trots oroligheterna mellan ZANLA- och ZIPRA-soldaterna och ZANU-ZAPU, råder ett förvånansvärt lugn i landet. Och regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att förbättra levnadsvillkoren för folkmajoriteten.

Rasregimen i Sydafrika har gett uttryck för stora förväntningar på den nya administrationen i USA. President Reagans uttalanden om Sydafrikas traditionella stöd åt väst och dess strategiska position, har fått ett

entusiastiskt mottagande i Sydafrika.

Samtidigt påstås den amerikanska regeringen överväga ett militärt stöd till den s. k. UNITA-rörelsen i södra Angola, som hittills varit beroende av stöd från Sydafrika.

Det kan mot den bakgrunden finnas anledning att understryka vissa samband i södra Afrika. Det är t. ex. svårt att på en gång bekämpa MPLA i Angola och kräva de kubanska truppernas tillbakadragande. Försök till destabilisering av Angola skulle tvärtom leda till en ökad bindning till Kuba och till öststaterna. Detta går tvärt emot den angolanska regeringens önskemål att utvidga sina förbindelser med västvärlden och hävda sin alliansfrihet. Samtidigt säger man i Luanda, med viss rätt, att de kubanska trupperna är ett sydafrikanskt problem. Varje dag dödas angolaner och varje dag kränks gränsen av Sydafrika. När väl Namibia blivit fritt, och Sydafrika fredligare, finns icke samma behov av utländska trupper i Angola.

Ingen nation kan undandra sig det särskilda ansvar som FN-stadgan ger världsorganisationens medlemmar, och i synnerhet inte de ständiga medlemmarna av säkerhetsrådet. I en tid då Afrika på nytt hotar att bli ett slagfält för supermakternas tvekamp, är det viktigt att hävda afrikanernas rätt till nationellt oberoende och frihet från rasförtryck.

Herr talman! Kampen för social rättvisa och nationellt oberoende i Centralamerika har sitt ursprung i årtionden av ofrihet och förnedring, i diktatur och utsugning.

Flera år före den ryska revolutionen krävde Emiliano Zapata jord och frihet åt Mexicos bönder. Zapata fick plikta med sitt liv för sin övertygelse. Men kampen fördes vidare.

Centralamerika påverkades starkt av den mexikanska revolutionen. Men folken i de små republikerna har fått betala ett fruktansvärt pris för fåtalets privilegier. Protester har mötts med våld, motstånd med kulor och terror. Och över hela regionen har USA under lång tid kastat sin slagskugga.

Så här skrev generalmajoren i USA:s marinkår, Smedley Butlers, i sin självbiografi år 1931:

”Jag tryggade Mexiko åt amerikanska oljeintressen 1914. Jag hjälpte till att göra Haiti och Kuba till anständiga platser för pojkarna i National City Bank, så att de kunde inkassera sina skatter i lugn och ro. Jag hjälpte till att rensa Nicaragua åt bankirbröderna Brown 1909–1912. Jag gjorde Dominikanska Republiken mogen för att ta emot amerikanska sockerintressenter 1916. Jag hjälpte till att mjuka upp Honduras åt de amerikanska fruktodlarna 1903. När jag ser tillbaka på min karriär, känner jag på mig, att jag skulle kunna ge Al Capone några små tips. Han nådde ju inte högre i sin maktutövning än till tre stadsdelar. Vi i marinkåren, vi opererade på tre kontinenter.”

Denna historik kan man naturligtvis inte på något sätt lasta den nuvarande regeringen i USA för. Det är emellertid i hög grad efter sviterna av dessa insatser som Centralamerika i dag kämpar för att forma sin framtid på egna villkor. Det är den historia man har att leva med.

Nicaragua var i praktiken ett amerikanskt protektorat mellan 1912

och 1933. Marinkåren avlöstes av det av USA skapade nationalgardet, som blev familjen Somozas instrument för att med terror styra och utplundra landet i fyra årtionden. Liksom Zapata stupade Nicaraguas legendariske frihetskämpe, Augusto Sandino. Han mördades 1934 av Somoza.

När nu Sandinos barn söker bygga upp sitt land efter ett förödande befrielsekrig, möts de av en ogin omvärld. Vår solidaritet med Nicaraguas kamp för oberoende, återuppbyggnad och demokratisering står fast. Vi ser med oro på hur t. o. m. Nicaraguas traditionella beroende av amerikanska brödsädsleveranser utnyttjas i de aktuella motsättningarna mellan Washington och Managua.

Guatemala har framställts som urtypen för en bananrepublik. 1944 års revolution, som var närmast socialdemokratisk i sin målsättning, försökte ändra på detta förhållande och ifrågasätta bananbolagens monopolställning. 1951 lanserades en omfattande jordreform, bananbolagens egendomar nationaliserades till en del. Reaktionen blev våldsam. Utrikesminister Dulles fördömde "den internationella kommunismens maktövertagande" i Guatemala. Tre år senare störtades socialdemokraten Arbenz i en CIA-organiserad kupp.

Sedan dess har olika militärjuntor styrt landet. 50 000 människor har mördats. Våra två socialdemokratiska broderpartier har fått sina ledare mördade eller drivna i exil. 1980 fick repressionen en styrka utan motsvarighet. Militärer, säkerhetsstyrkor och högergrupper tycks ha fått regeringens sanktion att skjuta ihjäl all opposition. Så försöker regimen likvidera den politiska centern för att framställa sig själv som enda alternativ till den yttersta vänstern.

I detta klimat finns inget utrymme för en öppen, demokratisk opposition. Därför har också de två socialdemokratiska partierna i landet, vars nästan hela ledning dödats, anslutit sig till den breda oppositionsfronten FDCR. Den förtjänar vårt stöd.

I år erinras vi i Sverige om händelserna i Ådalen för 50 år sedan. Fem svenska arbetare stupade för militärens kulor.

Samma år reste sig El Salvadors arbetare och bönder i protest mot omänskliga arbetsförhållanden under ledning av Farabundo Martí. Militärens svar i El Salvador blev en massaker utan like. 30 000 människor mördades. Det motsvarade fyra procent av landets befolkning. Sedan den tiden har även El Salvador styrts av militärjuntor och kapitalintressen. I dag, ett halvt sekel efter massmorden, har ett starkt folkligt motstånd organiserats i en civil och en militär del.

Den civila, den demokratiska revolutionära fronten, har som ordförande socialdemokraten Guillermo Ungo. Han efterträdde Enrique Alvarez, som under försök att nå en politisk lösning av krisen tillfångatogs i november i fjol, torterades, stympades och ströps. Alvarez var ingen extremist. Han var här i fjol. Jag hade långa samtal med honom. Han var en affärsman från den rika oligarkin som trodde på demokratin och därför anslöt sig till oppositionen.

Tidigare, i mars 1980, hade ärkebiskopen Romero mördats för sina

protester mot det rådande våldsstyret.

I detta Latinamerikas minsta land mördades i fjol över 12 000 människor, mera än i hela det övriga Latinamerika tillsammans. Enligt ärkebiskopens legala hjälpbyrå är regimen närstående högergrupper ansvariga för den överväldigande delen av dödandet.

Socialistinternationalen har i över ett år vädjat till USA att ändra sin politik i El Salvador. Folkmorden i Centralamerika är ingen exklusiv amerikansk angelägenhet. Vi kan inte acceptera någon Monroedoktrin när det gäller värnandet om mänskliga rättigheter i Latinamerika, särskilt den mest grundläggande av alla, rätten till liv. USA säger sig frukta kommunistiskt maktövertagande; efter Nicaragua skulle El Salvador, Guatemala och de andra länderna i området falla som dominobrickor.

Men historien visar entydigt att frihetskampen i Latinamerika inte är en förlängning av öst-väst-motsättningar. Majoriteten av folken i Centralamerika bekänner sig inte till och vill säkert inte ha någon kommunism. De vill ha, nu som för 60 år sedan, jord och frihet.

Det finns nu en chans till att få ett stopp för dödandet. Oppositionens två grenar, FDR och FMLN, har sagt sig vilja ha en politisk lösning. De har presenterat ett program som utgångspunkt för diskussion.

Bland dessa punkter finns blandekonomi, alliansfrihet och flerpartisystem. Även juntan har sagt sig villig till förhandlingar. Båda sidor vet, att ingen part kan gå segrande ur det pågående blodbadet.

Socialistinternationalen har erbjudit sig som medlande länk för sådana samtal.

Oppositionen kräver att USA på något sätt deltar i dessa förhandlingar bl. a. mot bakgrund av det omfattande ekonomiska, politiska och militära stödet till juntan. Det kravet har fått ett starkt stöd, inte minst här i Sverige.

Jag har velat ge denna historiska bakgrund. Som kommentar till det aktuella läget kan jag i hög grad ansluta mig till vad utrikesministern sade.

Det sades av den amerikanske FN-ambassadören att USA får lov att stödja regimer som bedriver ett moderat förtryck. Men den berömde mexikanske poeten och ambassadören Carlos Fuentes skrev häromdagen att det låter bra med moderat förtryck, men det finns ingen moderat död för alla dem som mördas i dag i El Salvador. Och USA tar på sig ett mycket stort ansvar, om man inte tar fasta på den möjlighet till förhandlingar som har öppnats. Folket i El Salvador måste äntligen få sin fred.

Låt mig till sist, herr talman, göra några mycket kortfattade kommentarer till nedrustningsfrågan.

Kampen mot kärnvapen har under det senaste året tagit ny fart och fått ny styrka i många länder på den europeiska kontinenten. Detta kan förklaras på flera sätt.

Även om det gått mer än 35 år sedan andra världskrigets slut, är det omöjligt att ta freden för given i vår världsdal. Denna är ju själva centrum för kapprustningen, och det börjar de europeiska folken känna allt starkare. Det

gäller inte bara de länder som har kärnvapen på sitt territorium, utan också alliansfria och neutrala länder som vårt eget. Kärnvapnen i denna världsdel hotar alla dess invånare.

Vi har varit relativt förskonade från direkta konflikter i Europa under efterkrigstiden. Bryter det ut ett världskrig, så sker det sannolikt på något annat håll i världen. Men det gör inte oss mycket säkrare. Även om kriget skulle starta som en lokal konflikt i tredje världen, och sedan utvecklas till en konfrontation mellan supermakterna, måste vi räkna med att någon av dessa makter kan komma att söka öppna en europeisk front i tron att han skall få ett större övertag här. Det är ju här som vapnen finns, som krigsskådeplatsen är färdig.

Detta är naturligtvis ett skäl till djup oro bland Europas folk. Detsamma gäller införandet av en ny generation av kärnvapen på den europeiska kontinenten – de sovjetiska SS 20-robotarna och NATO:s Theatre Nuclear Forces. Dessa "euromissiler" innebär ett nytt stort steg mot ökad upprustning, i bjärt kontrast mot vad många människor i vår världsdel nu kräver med allt större intensitet.

Ett Europa helt fritt från kärnvapen måste naturligtvis vara det mål vi alla har att sträva efter. Frågan är hur vi bäst når dit. Redan för 20 år sedan tog Östen Undén upp tanken på en kärnvapenfri klubb. Alltsedan dess har förslag om kärnvapenfria zoner förts fram i olika former, i skilda internationella organisationer. Nu är diskussionen aktuell på nytt, inte minst i de nordiska länderna.

Vi svenska socialdemokrater vill se arbetet för en kärnvapenfri zon i det nordiska området som en del av arbetet för atomfria zoner i ett större europeiskt sammanhang. Därför har vi begärt att den svenska regeringen skall ta kontakt med de övriga nordiska regeringarna för att undersöka förutsättningarna för en kärnvapenfri zon i Norden.

Under hela efterkrigstiden har många av världens mest lysande hjärnor varit engagerade i arbetet med att försöka tygla den militära teknologin och åstadkomma en verklig nedrustning. Inget annat problem har rönt så mycken uppmärksamhet i Förenta nationerna eller andra internationella fora. Ändå fortsätter kapprustningen. Det tycks som om vi helt enkelt drivs mot kärnvapenkrig av rörelsekraften i militärteknologin själv.

Det här låter pessimistiskt, och det är det också. Jag tvekar inte att säga att vi lever i dårskapens dagar. Jag är fast övertygad om att såvida vi inte gör något drastiskt kommer den okontrollerade kapprustningen att leda till en kärnvapenkatastrof.

Men man kan också se ett hopp för framtiden. Det är att allmänheten, medborgarna, folket i tid får tillgång till fakta i målet, tar reda på vad som verkligen håller på att drabba oss alla, och att därmed den allmänna opinionen tvingar politikerna att skaffa sig kontroll, stoppa kapprustningen och börja nedrusta. Jag är övertygad om att alla politiska ledare nog *vill* försöka hejda en kärnvapenkatastrof. Men jag är inte säker på att de *kan*. Däremot tror jag att om folk visste sanningen om kärnvapenrustningen, så skulle de politiska ledarna *tvingas* stoppa detta vansinne. Kapprustningen

kommer att fortsätta och kommer att leda till vår förintelse, om inte vi alla arbetar tillsammans för att hejda katastrofen.

Till stor del handlar det om att redovisa fakta, rakt upp och ner, för att få folk att förstå vad som pågår. Vi måste redovisa vad som kommer att hända med oss och med vår civilisation om ett kärnvapenkrig bryter ut. Och vi måste berätta vad vi kunde få i stället, om vi skulle lyckas hejda kapprustningen. Vi skulle kunna förklara att bara en halv dags militärutgifter räcker för att finansiera hela Världshälsoorganisationens arbete med att utrota malaria; att för priset på ett jaktplan kan man sätta upp 40 000 byapotek i de fattiga länderna; att man för samma kostnad som för en modern stridsvagn kan bygga skolor med 1 000 klassrum för sammanlagt 30 000 barn.

Får vi bara ut dessa fakta är jag övertygad om att förnuftet kan segra till slut, att människor som nu ser på kapprustningen med en känsla av hjälplöshet kommer att börja kräva ett stopp för rustningarna. Då kanske vi t. o. m. kan starta en process av nedrustning för utveckling.

Anf. 4 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! I Reagans USA är "avspänningspolitik" ett skällsord. Den rubriken återfanns häromveckan i en stor borgerlig tidning i Västtyskland. Den uttrycker den oro man i breda kretsar i Europa känner över Reaganadministrationens konfrontationspolitik, som ökar krigsriskerna och ser alla motsättningar i världen i ett sterilt öst-väst-schema.

Folkens frihetskamp förnekas som en genuin kraft och ses som en konspiration i syfte att stärka det ena militärblocket i världen på bekostnad av det andra. Att den stora majoriteten av världens länder vill hålla sig utanför stormaktsmotsättningarna och militärblocken är främmande för Reagans världsbild.

Det lilla frihetslängtande El Salvador har blivit Reagans första offer. Mot den civilmilitära juntan kämpar en bred folklig rörelse för demokratiska och mänskliga fri- och rättigheter. Den kampen har mötts av en besinningslös terror från de härskande – en terror som förra året kostade över 10 000 människor livet. Och nu sätter Reagan ytterligare vapen i händerna på de skyldiga för detta massmord, skickar dem fler amerikanska rådgivare och hotar med en öppen nordamerikansk intervention. Samtidigt signalerar Reagan kamp mot terrorismen. Hyckleriet kunde inte vara större.

Samma mönster går igen i andra delar av världen. Den fascistiska juntan i Chile skall få ökat stöd från USA, regimen i Argentina skall få nya amerikanska vapen. I Angola, som ständigt utsätts för överfall av det rasistiska Sydafrika, lovar Reagan stöd till de landsförrädare som samarbetar med den sydafrikanska regimen. Och samma apartheidstat möts av ökad amerikansk välvilja.

Cuba hotas av nya blockader och Nicaragua av andra repressalier. Skamlöst använder USA-regeringen maten som vapen i utpressningen. Livsmedel levereras bara till länder som uppför sig enligt USA-regeringens önskemål.

I Turkiet har med USA:s stöd en brutal militärdiktatur etablerats, som måste isoleras internationellt.

Uppmuntrade av den turkiska frestelsen har nyligen också spanska militärer försökt sig på en kupp. Och vi vill från vårt partis sida uttala vår solidaritet med de demokratiska krafterna i Spanien.

Till det försämrade internationella läget har även Sovjetunionen bidragit genom den militära interventionen i det alliansfria Afghanistan. Förevändningen var en begäran om hjälp mot utländsk inblandning, men vi menar att de sovjetiska styrkorna direkt har blandat sig i Afghanistans inre angelägenheter.

Afghanistans folk måste självt få bestämma över sin egen framtid, de främmande styrkorna måste dras tillbaka och all annan utländsk inblandning måste upphöra. Interventionen har också utnyttjats av de krafter i USA som motsätter sig varje form av rustningsbegränsningar.

Herr talman! 1970-talet proklamerades av Förenta nationerna som nedrustningens årtionde. Under 1970-talet förekom också förhandlingar om begränsning av kapprustningen och en del viktiga överenskommelser ingicks. En mängd internationella möten och konferenser genomfördes. Helsingforsavtalet 1975 var ett stort steg framåt. Men facit av nedrustningens årtionde blev ändå en våldsamt ökning av rustningarna. Den relativa politiska avspänningen följdes aldrig av någon verklig militär avspänning. Och 1980-talet inleds med en ny våldsamt upptrappning av rustningarna samtidigt som de politiska spänningarna kraftigt skärps igen.

Det finns i dag nära 60 000 kärnvapen i världen med en sprängkraft som många gånger om skulle kunna förstöra all mänsklig civilisation. Särskilt utsatt är Europa som är överhopad med kärnvapen.

De europeiska länderna håller på att bli gisslan i kärnvapenstrategin. I USA leker man med den farliga tanken att kunna utkämpa ett s. k. begränsat kärnvapenkrig. Kriget skall i första hand föras på det europeiska slagfältet. Därför vill man placera nya och allt farligare massförintelsevapen i de europeiska länderna. Tröskeln till ett kärnvapenkrig sänks. Riskerna för krig genom olyckshändelser eller politiska missbedömningar ökar. Det är dags för de europeiska länderna att spela en mer självständig roll. Europa måste betacka sig för att spela rollen som gisslan. Det är glädjande och positivt att en allt starkare rörelse börjar växa fram för att befria Europa från kärnvapen. För detta krävs det ett brett samarbete och att man övervinner gamla politiska fördomar. Inte minst gäller det samverkan inom arbetarrörelsen.

De europeiska länderna måste också självkritiskt fråga sig vad de gjort för att befrämja en avspänning mellan de två stormakterna. Många amerikanska senatorer och andra framstående politiker har offentligt beklagat de västeuropeiska NATO-allierades passivitet i fråga om SALT 2-överenskommelsen mellan Sovjetunionen och USA. Samma kritik kan också riktas mot den svenska regeringen. Omedelbart efter det att Bresjnev och Carter sommaren 1979 undertecknat avtalet inledde de mest reaktionära kretsarna i USA sina framgångsrika sabotage mot avtalet. Ett bestämt agerande från de

europiska länderna hade kunnat rädda avtalet. Men de underlät att agera självständigt. Vår egen utrikesministers försiktiga mumlanden stämmer bra in i bilden. Det finns en stark opinion som kräver att SALT 2-avtalet skall ratificeras. Och den internationella opinionens betydelse skall inte underskattas. Den utövade ett starkt tryck mot USA att stoppa kriget mot Vietnam. Den tvingade förre presidenten Carter att stoppa planerna på neutronbomben. Det är därför angeläget att den internationella opinionen nu står upp till försvar för avspänningspolitiken.

Jag vill därför föreslå företrädarna för de andra partierna att vi här i dag riktar en gemensam uppmaning till stormakterna att snarast ratificera SALT 2-avtalet och att avbryta de nya kärnvapenprogrammen – dvs. att NATO inte verkställer beslutet att stationera ut nya eurostrategiska vapen i Västeuropa och att Warszawapakten stoppar utplaceringen av SS 20-robotar. Inled i stället omgående nya förhandlingar om ett SALT 3-avtal som dämpar rustningarna!

Jag är övertygad om att en sådan gemensam deklARATION från företrädare för de fem riksdagspartierna skulle få internationell uppmärksamhet. Den skulle kunna medverka till att öka trycket på stormakterna att stoppa kärnvapenrustningarna och inleda nya förhandlingar.

Frågan om fred och krig är en livsavgörande fråga. Människor världen över oroas över kärnvapenupprustningen och de ökade krigsriskerna. Det måste därför vara en central uppgift för oss politiker att själva ta och stödja alla konkreta initiativ för att försvara freden, avlägsna krigsriskerna och stoppa det enorma resursslöseri som kapprustningen utgör.

Jag vill i det sammanhanget rikta en fråga till regeringens företrädare: Vilken reaktion kommer t. ex. från den svenska regeringen på Leonid Bresjnevs personliga brev till statsminister Thorbjörn Fälldin och andra regeringschefer i Västeuropa? Hur ser den svenska regeringen på de förslag som har ställts?

Herr talman! Västeuropa är i dag ett förberett slagfält för ett kärnvapenkrig. Konsekvenserna av ett kärnvapenkrig i Europa känner vi alla. Europa skulle slås i spillror och läggas i aska. NATO:s beslut i december 1979 att stationera de s. k. kryssningsrobotarna i Västeuropa innebär att krigsriskerna ökar ytterligare. USA:s och NATO:s nya kärnvapenstrategi, som dessa robotar ingår i, påverkar även i hög grad det säkerhetspolitiska mönstret i Norden.

En känd fredsforskare har sagt att det nordiska området, från att ha varit ett "lågspänningsområde", håller på att bli ett högspänningsområde. Riskerna för att våra länder redan i ett första skede dras in i en kärnvapenkonflikt mellan stormakterna växer i takt med den nya kärnvapentechnologins utveckling och den forcerade upprustningen kring det nordiska området. Internationellt befinner sig de nordiska länderna som bekant i olika läger. Danmark, Norge och Island är tyvärr anslutna till NATO. Sverige och Finland är alliansfria – Finland har dessutom ett vänskaps- och biståndsfördrag med Sovjetunionen. Men oberoende av skiftande bindningar bör de nordiska länderna tillsammans kunna agera för

att söka dra Norden ut ur kärnvapenstrategin.

Norden som en kärnvapenfri zon var en tanke som fördes fram redan av utrikesminister Östen Undén. Idén har förts vidare och utvecklats av Finlands president Kekkonen. Det finns i dag större anledning än någonsin att ta fasta på denna idé, som har ett starkt folkligt gehör och börjar vinna stöd i allt bredare politiska kretsar. Jag erinrar också om att den särskilda FN-sessionen om avrustningsfrågorna välkomnade alla initiativ till bildandet av kärnvapenfria zoner – ett beslut som också stöddes av Sverige.

De nordiska länderna borde utfästa sig att inte under några omständigheter låta kärnvapen stationeras på nordiskt område. I gengäld skulle vi av kärnvapenmakterna kräva en fridlysning av Norden från kärnvapenhotet, dvs. att kärnvapen inte kommer att användas mot nordiskt område. I sammanhanget har frågan ställts om ytterligare områden, framför allt inom Sovjetunionen, skulle ingå i en kärnvapenfri zon. Jag vill erinra om att när de latinamerikanska staterna i slutet av 1960-talet proklamerade en kärnvapenfri zon ställde man, realistiskt nog och oavsett vad man i övrigt anser om den här frågan, inga krav på att USA samtidigt skulle dra tillbaka sina kärnvapenutrustade ubåtar från latinamerikanskt område. Jag menar att man också måste vara på det klara med att de sovjetiska kärnvapnen på Kolahalvön är en del av den globala balansen mellan USA och Sovjetunionen. Att kräva en skrotning av dessa utan att det ingår i en bredare amerikansk-sovjetisk uppgörelse är orealistiskt i dag och tjänar bara till att förhindra konstruktiva åtgärder i nuvarande läge. Däremot borde man kunna diskutera någon form av uttunningszon, innebärande att kärnvapen med en räckvidd begränsad till de nordiska områdena drogs bort. Jag tänker i sammanhanget på de sovjetiska ubåtarna i Östersjön, men också på den amerikanska uppladdningen i Norska havet, som snart kan innefatta kryssningsrobotar. NATO:s förhandslagring i Norge borde också omprövas.

Jag skulle vilja föreslå den svenska regeringen att den tillsammans med de övriga nordiska regeringarna tar initiativ till en nordisk konferens för att diskutera målsättningen om Norden som en kärnvapenfri zon. Upprättandet av en sådan zon i Norden skulle nämligen vara en betydelsefull framgång för nedrustningssträvandena och samtidigt ett led i det större arbetet för ett kärnvapenfritt Europa och ett totalt förbud mot kärnvapen.

Nedrustningsfrågorna har också ett nationellt perspektiv. Att i dag uttala sig positivt om internationell nedrustning är ingen svårighet för de flesta politiker. Men att börja minska det egna landets militärutgifter förefaller mycket svårare. Därför brister också så många politiker i trovärdighet när de uttalar sig i nedrustningsfrågor. Det gäller också för svenska politiker och inte minst för den svenska regeringen.

Vårt parti är för såväl internationella som nationella nedrustningsåtgärder. Vi har under många år motsatt oss miljardrullningen till militären och föreslagit nedskärningar av militäranslagen. Vi menar nämligen att det svenska försvaret måste omorganiseras till att bli ett demokratiskt folkför-svar. Allt fler människor i Sverige kommer också till insikt om det riktiga och

nödvändiga i en sådan politik. Att skära ned bostadsbidrag och matsubventioner och att försämra pensioner m. m. med hänvisning till landets ansträngda ekonomi och samtidigt satsa miljardbelopp på militären är inte bara dålig ekonomisk politik, utan det försvagar också människornas försvarsvilja. Vårt land bör därför enligt vår mening i samband med 1982 års försvarsbeslut utforma och inleda en svensk nedrustningsplan.

Herr talman! Sedan förra sommaren pågår en omfattande demokratisk och socialistisk förnyelseprocess i vårt grannland Polen. Vi kämpar själva i vårt parti för en socialistisk demokrati, och vi ser naturligtvis med stor sympati på utvecklingen i Polen. Så anser vi t. ex. att det också i ett socialistiskt samhälle behövs en fackföreningsrörelse som står fri och obunden gentemot parti- och statsapparat – något som f. ö. långt ifrån alltid är förhållandet i kapitalistiska länder. Vi hälsar naturligtvis med tillfredsställelse att småmoderater, stora moderater och andra borgerliga kretsar i Sverige nu bekymrar sig om de här frågorna, men det vore bra om man bekymrade sig om dem inte bara när det gäller socialistiska länder, om man hade uppfattningar också om hur det skall vara här i Sverige.

Polen befinner sig också i en svår ekonomisk kris. Vi hoppas naturligtvis att det skall gå att finna överenskommelser som stabiliserar situationen, vilka tillsammans med nödvändiga ekonomiska och politiska reformer kan ta Polen ut ur krisen. Men under alla omständigheter är det, enligt vår mening, polackernas sak att själva forma sin framtid, och vi bekämpar kategoriskt alla former av främmande inblandning i Polens angelägenheter.

Herr talman! Det råder enighet om att Sverige skall vara neutralt och alliansfritt. Samtidigt finns det dock skillnader i åsikterna om hur denna politik skall utformas, dvs. hur vårt lands utrikespolitik skall vara utformad. Det faktum att Sverige är ett neutralt och alliansfritt land, att det svenska folkets majoritet solidariserar sig med progressiva krafters kamp för social frigörelse och nationellt oberoende över hela världen och i konkret handling lämnar stöd åt dessa strävanden har givit Sverige ett gott internationellt anseende. Men vi menar att vårt anseende och trovärdigheten för vår alliansfria utrikespolitik har minskat under de olika borgerliga regeringarnas tid. Sverige har alltmer glidit in under Atlantpaktens skugga. Den svenska vapenexporten har ökat kraftigt. Svenska vapen finns i dag litet varstans i världen där de inte borde finnas. Den svenska biståndspolitiken har partipolitiserats. Exempel på detta är strypningen av biståndet till Cuba och Vietnam.

Till oklarheterna i svensk handelspolitik och utrikespolitik bidrar också den nu så aktuella Telubaffären. Vårt parti har inte haft någon insyn i denna sorgliga affär. Vi är utestängda från utskotten och deltog således inte i konstitutionsutskottets granskning av affären förra året. Låt mig bara säga några ord om detta i dag.

Det finns i den s. k. Telubaffären åtminstone tre klart urskiljbara aspekter. Först gäller det själva sakfrågan, som väckt rätt liten uppmärksamhet. Underförstått i den hittillsvarande debatten tycks vara att militär utbildning av främmande personal från främmande land likställs med vapenexport och

alltså skall underkastas samma regler och restriktioner som gäller för denna. Men så är inte fallet. Det är därför rimligt att man tar sig an den frågan och får in "militär kunskapsexport" i lagstiftningen. Detta kan ju lämpligen ske i samband med den översyn av vapenexport som man ändå håller på att göra. Nya regler på området bör enligt den mening vi ofta framfört vara både mer preciserade och restriktivare än nu.

Om de nu gällande reglerna för vapenexport omfattat sådant som är aktuellt i Telubfallet, skulle affären då ha kunnat komma till stånd? Nej, knappast. Libyen har under större delen av 1970-talet varit militärt engagerat i Tchad och är alltså så. Detta torde knappast ha observerats i Sverige. Det så att säga politisk-moraliska problemet för de ansvariga har att göra med en annan konflikt, och därmed är vi också inne på den andra aspekten av den här affären. Det gäller försöken att använda den för att misskreditera den palestinska befrielseorganisationen PLO. Det skulle finnas "PLO-agenter" vid Telub i Växjö, har det sagts.

Det är alltså så, att proisraeliska krafter inom borgerligheten inte drar sig för att slå mot regeringen. Hatet mot de fördrivna palestinierna och deras legitima företrädare är större än omsorgen om den borgerliga regeringens goda rykte.

Den tredje aspekten är den otroliga fantasi som har utvecklats under de här månaderna, en fantasi där ministrar, statssekreterare och ämbetsmän – f. d. och nuvarande – försöker skylla ifrån sig och smita undan. Man minns inte, man beskyller andra för att ljuga, man har "fattat varandra fel", man tiger, man hänvisar till svårigheter med "definitioner", osv.

En av dem som borde ha något att säga är f. ö. den nuvarande utrikesministern och tidigare statsministern, under vars tid som regeringschef mycket i denna affär handlades. Varför är Ola Ullsten under de här dagarna så tyst i denna affär?

Telubutredaren, regeringsrådet Åbjörnsson, låter förstå att det nog blir som vanligt när man försöker utreda höga politikere och ämbetsmäns göranden och låtanden. Han säger: "Det kan bli svårt att få fram någon sanning."

Åbjörnssons utredning skall överlämnas till konstitutionsutskottet. I det utskottet sitter ledamöter från de fyra partier som på ett eller annat sätt är inblandade i affären, däremot ingen företrädare för vänsterpartiet kommunisterna. Det minsta man kan begära är att det tillsätts en fempartikommision för att granska Telubaffären.

En annan, minst lika allvarlig skandal som Telubaffären, menar vi, är regeringens sätt att undergräva beslutet om förbud mot svenska investeringar i Sydafrika. På utomordentligt lösa grunder beviljade man t. ex. nyligen dispens för Sandvik AB. Vi sade redan då att regeringens dispens var fullständigt oacceptabel. De informationer som kommit fram de senaste dagarna bekräftar också vårt ställningstagande. I realiteten handlade det ju om en viktig nyinvestering för Sandvik AB i syfte att ta fram nya produkter.

Det som inträffade då belyser hur den svenska regeringen och svenskt kapital fortfarande stöttar apartheidregimen. Även om det låter överraskande måste jag säga att det hedrar utrikesministern och hans parti att man reserverade sig mot Sandviksbeslutet i regeringen. Men det är naturligtvis samtidigt en gåta att landets utrikesminister och hans parti efter en sådan överkörning i regeringen väljer att stanna kvar i regeringen tillsammans med dem som körde över folkpartisterna.

Är regeringstaburetten verkligen så eftertraktansvärd för Ola Ullsten att han är beredd att acceptera att som utrikesminister bli desavouerad också i en så viktig principfråga?

Till sist, herr talman! Förra året väckte vi tanken på svensk anslutning till den alliansfria rörelsen. Det avvisades med motiveringen att ett sådant medlemskap "inte var förenligt med neutralitetspolitiken".

Den alliansfria rörelsen samlar i dag 95 medlemsländer och representerar över en och en halv miljard människor över hela världen. Det finns stora skillnader mellan medlemsländerna politiskt och ideologiskt. Men trots detta spelar denna rörelse en betydelsefull roll i kampen för de fattigas och förtrycktas befrielse. Därför menar vi också att Sverige borde bli medlem.

De ansträngda argument som används och oviljan att över huvud taget ens diskutera vårt förslag är märkliga. Vilka är de egentliga skälen för att Sverige inte kan anslutas till den alliansfria rörelsen?

Jag vill rikta några direkta frågor till utrikesministern om detta, och jag vill om möjligt också ha ett svar här i dag:

På vad sätt strider ett svenskt medlemskap i den alliansfria rörelsen mot vårt lands neutralitetspolitik? Vilka är de verkliga skälen mot en svensk anslutning? Och varför kan vi åtminstone inte gå med som observatörer, om regeringen absolut vill avvakta med fullt svenskt medlemskap?

Jag ser att min taletid snart är ute, men låt mig avsluta med att säga så här: Med hänvisning till den ekonomiska krisen har det svenska biståndet skurits ner. Vårt parti har protesterat mot det, men de borgerliga partierna tvingade igenom beslutet i riksdagen. Vår förvåning och i viss mån vår besvikelse riktar sig framför allt mot folkpartiet, som ju tidigare var med på barrikaderna och slogs för enprocentsmålet och för ökat svenskt bistånd.

Jag är övertygad om att det svenska folket, trots våra nuvarande ekonomiska svårigheter, helhjärtat stöder en fortsatt hög ambitionsnivå för vår biståndspolitik.

Det behövs ingen lång motivering för ett ökat svenskt bistånd. Verkligheten talar sitt tydliga språk och utgör i sig skäl nog för ett ökat bistånd till tredje världens länder.

Svälten, sjukdomarna, analfabetismen och den sociala misären går att utrota. Men industrivärldens länder vägrar att ta sitt ansvar och ökar hellre sina rustningskostnader än sitt bistånd. Världens rika länder ger i dag i bistånd bara 5 % av vad de samtidigt lägger ner på vapen.

Vårt land har bättre möjligheter än många andra länder att fortsätta den utveckling på detta område som vi har varit överens om – i vart fall fyra av

partierna – under många år. Låt oss inte tveka att utnyttja dessa förutsättningar, att aktivt verka för fred på jorden mellan människorna och att förklara krig mot svälten och misären.

Anf. 5 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Kommunistledares tal i de svenska utrikesdebatterna låter alltid ungefär likadant, varför det inte finns så stor anledning att variera kommentarerna till dem heller. Man är frikostig i sin kritik mot USA, och på vissa punkter har ju också jag varit kritisk mot USA. Men man säger praktiskt taget inte någonting om den andra supermakten, om Sovjetunionen. Man tassar försiktigt med formuleringar om Afghanistan och Polen, men särskilt mycket av den form av rytande som man efterlyser när det gäller västs agerande märks inte i de avsnitten. Vad gäller den sovjetiska framflyttningen av de politiska positionerna i övrigt i tredje världen säger man inte ett knäpp.

Skillnaden skulle möjligen vara, om vi jämför Lars Werner med t. ex. Hilding Hagberg, att Lars Werner talar om sig själv som en förkämpe för demokratisk socialism. Varför talar inte Lars Werner om att han är en förkämpe för demokratisk kommunism? Ja, jag förmodar att anledningen är att omöjligheten i ett sådant budskap skulle framstå alltför klart, och det visar ju också hur svår Lars Werners politiska mission över huvud taget är.

Får jag sedan svara på Lars Werners fråga om varför Sverige inte är med i den s. k. alliansfria rörelsen. Detta kan ske ganska kort. Det beror på att Sverige är ett land som vill föra en oberoende utrikespolitik. Vi har avvisat alla propåer om att Sverige skall tvingas in i den ena eller andra sortens internationella organisationer där vi skulle tvingas underordna oss dessa organisationers försök att samordna medlemmarnas utrikespolitik. Detta är ett grundläggande inslag i den alliansfria politik – i ordets egentliga mening – som Sverige för, en politik som Lars Werner ger i varje fall sina läppars beaktelse till men som man ibland undrar om han egentligen tror på.

Får jag sedan, herr talman, kommentera vad Olof Palme sade. Han menade att det finns en tvetydig beskrivning av den svenska neutralitetspolitiken i några dokument, inkl. försvarsutskottets betänkande, där man talar om att vi skulle ha förpliktelser gentemot något eller någon när det gäller utformningen av vår neutralitetspolitik. Självfallet har vi inga sådana förpliktelser. Vi har bara förpliktelser – och där kan jag helt instämma med Olof Palme – mot oss själva, och mot våra strävanden att stärka världsfreden. Det är på de grunderna – jag försökte utveckla det i mitt tal, som handlade om säkerhet och solidaritet – som vi formar vår neutralitetspolitik. I den mån formuleringar i det ena eller andra dokumentet har gett upphov till missförstånd kan jag bara konstatera att de är uttryck för ett olycksfall i arbetet.

Den andra punkten där jag vill kommentera vad Olof Palme sade gäller Telub. Olof Palme nöjde sig med att diskutera hur den demokratiska granskningen av fallet skulle gå till. Han menade att det behövs en förtroendeingivande granskning av vad som hänt och inte hänt i denna affär.

Ansvar i riksdagen för denna fråga ligger i konstitutionsutskottet, där alla partier utom vänsterpartiet kommunisterna, som Lars Werner mycket riktigt påpekade, är representerade. Jag kan inte se att regeringen skulle kunna ha något att invända mot en diskussion som kan initieras i konstitutionsutskottet eller på annat sätt om hur man i andra former än de nuvarande kan skaffa sig ännu mer insyn i den här affären, där jag anser att ingenting finns att dölja – allt står att vinna på att största möjliga klarhet skapas.

Lars Werner talade om samma affär och efterlyste en lag som innebär att man omöjliggör utbildning i Sverige i militära ämnen av utländsk personal. Jag vill då påminna Lars Werner om att just ett sådant lagförslag begärdes av folkpartiregeringen. Det förslaget är nu framlagt, och i framtiden kommer sådana här affärer att prövas på samma strikta sätt som vi prövar exporten av krigsmateriel.

Sedan vill jag ta upp det som Olof Palme sade om Sydafrikalagen. Den lagen är visserligen skriven så att den ger ett flertal tolkningsmöjligheter, men det är den restriktiva tolkningen som bör gälla. Även om det inte är sagt i propositionen – och där har Olof Palme fel – så hade det i och för sig inte varit felaktigt eller olämpligt att inkalla utrikesnämnden för behandling av detta ärende. I den mån regeringen får att ta ställning till nya ärenden av samma principiella vikt, så anser jag att det är rimligt att vi inkallar utrikesnämnden dessförinnan.

Olof Palme tog också upp frågan om den kärnvapenfria zonen och efterlyste kontakter mellan de nordiska länderna i denna sak. Jag kan då tala om för kammarens ledamöter att vi har haft ett par tre sådana kontakter, och vi ämnar fortsätta att ta liknande kontakter. Det är ett intressant ämne att diskutera, och det är vitalt för det nordiska samarbetet.

Jag kan i övrigt rätt mycket instämma med Olof Palme när han talar om förhållandet mellan supermakterna. Även om jag inte nämnde det i mitt tal tycker vi också från regeringens sida att det finns mycket i president Bresjnevs budskap som det är värt att ta fasta på.

Det utrikespolitiska avsnittet i hans tal hade en överraskande försonlig ton och präglades i mångt och mycket av en förhandlingsvilja, som i varje fall jag hoppas var genuint menad. Sverige har ju enträget manat supermakterna att återuppta den dialog som vi brukar kalla för avspänning, och då har vi anledning att glädja oss när supermakterna själva ger uttryck för en sådan vilja.

I övrigt är talet intressant – jag kan samtidigt kommentera vad Lars Werner sade i den frågan; det brev han nämnde om till statsministern handlar ju just om det här talet –, eftersom den sovjetiske ledaren utan att direkt gå in på Madridkonferensen särskilt mycket ändå sade att också han ansåg att de s. k. förtroendeskapande åtgärderna, de åtgärder som skall minska misstron mellan de europeiska länderna, bör omfatta hela Europa och inte bara delar av Europa, vilket tidigare varit den sovjetiska hållningen. Detta har vi noterat med stor tillfredsställelse. Vi har också noterat att Leonid Bresjnev avstod från att kräva SALT-avtalets godkännande i dess nuvarande skick. Och det innebär väl att man inte nödvändigtvis motsätter sig att SALT-

Onsdagen den
18 mars 1981

Utrikes- och handelspolitisk debatt

avtalet omförhandlas. Jag kan i och för sig inte se nödvändigheten i detta, men om det är ett sätt att få avtalet godkänt, så finns det ingen anledning att tillbakavisa det.

I talet fanns också förslaget om att begränsa förbandsförläggningen av nya kärnvapenubåtar, och inte heller det har vi tidigare hört från Leonid Bresjnev.

Allmänt kan sägas att det trots detta naturligtvis är utomordentligt svårt att förutse hur relationerna mellan supermakterna kommer att gestalta sig under den närmaste tiden. Inte minst utgör de sovjetiska intentionerna visavi Polen en stark osäkerhetsfaktor. Skulle någonting hända där, skulle hela den säkerhetspolitiska situationen i Europa och världen med ett slag förändras. Inte heller hördes i Leonid Bresjnevs tal eller i några andra tal från sovjetiskt håll någon som helst antydning om att Sovjet tänker dra sig tillbaka från Afghanistan – en politisk situation som mer än någonting annat har bidragit till att avspänningen upphörde.

Sedan är det naturligtvis – precis som Olof Palme sade – svårt att bedöma relationerna mellan supermakterna och därmed det internationella läget i stort när vi nu har en ny administration i Washington, vars politiska intentioner vi ännu inte känner. Vi kan och bör ha förståelse för att den nya amerikanska administrationen behöver tid att förbereda sig inför de säkerligen utomordentligt komplicerade förhandlingar som förestår. Men det är vår förhoppning – Olof Palme tyckte uttrycka samma förhoppning – att åtminstone sonderande diskussioner snart skall komma till stånd mellan Sovjetunionen och USA. Risker är annars att man på ömse sidor faller offer för sina egna propagandistiska och uppförstorade föreställningar om motpartens militära hot och att detta i sin tur leder till ytterligare en vridning av rustningsspiralen uppåt med alla de risker som detta innebär för världsfreden.

Vi kan framställa många liknelser och bilder som visar det rustningsvan-sinne som vi menar att supermakterna har ett ansvar för. Olof Palme hänvisade till hur mycket som kan åstadkommas med de pengar vi lägger ut på stridsflygplan och stridsvagnar.

Låt mig till sist, herr talman, bara nämna några siffror som är belysande: Världen satsar ungefär 500 miljarder USA-dollar på militära rustningar, men bara 20 miljarder för att hjälpa de fattiga länderna. 500 miljarder för att döda, 20 miljarder för att föda. Med så mycken dårskap styrs världen.

Anf. 6 OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är utomordentligt att utrikesministern säger att försvarsminister Krönmarks formulering i försvarsdepartementets huvudtitel om våra s. k. säkerhetspolitiska förpliktelser var ett olycksfall i arbetet. Jag vill bara korrigera på en punkt. Det är fråga om två olycksfall i arbetet. Den här formuleringen har trots våra protester återkommit två år i rad. Men jag hoppas att vi efter denna präktiga desavouering skall slippa se den i fortsättningen.

När det gäller Telubaffären begärde vi ju mycket enkelt bara en

parlamentarisk insyn i Åbjörnssons utredning för att ge er möjligheten att tillsätta en referensgrupp eller medlemmar i utredningen. Men inte ens på denna enkla begäran kunde vi få ett rakt svar. I stället säger utrikesministern att om granskningen i konstitutionsutskottet ger anledning för den borgerliga majoriteten därstädes att gå med på en parlamentarisk insyn skulle man kunna få en sådan. Varför inte kunna ge ett rakt svar på en enkel begäran?

De många motsägelser som regeringsledamöterna har gett sig in på i Telubaffären och det uppenbara vilseledande av riksdagen som förekommit gör att det sprider sig en misstro bland människorna, möjligen helt oberättigad, om att man har någonting att dölja. Saken har inte gagnats av de här kringelikrokarna. När vi försökte framställa den blygsammaste möjliga begäran som en opposition kan framställa i ett sådant här läge kunde ni inte ens gå med på den utan ett antal kringelikrokar. Denna fråga kommer alltså att kvarstå: Finns det något rimligt skäl till att regeringsledamöter icke har talat sanning i denna affär?

Sydafrika. I den utredning som ligger till grund för Sydafrikalagen sägs enhälligt att principiella frågor skall underställas utrikesnämnden. Oavsett detta borde så ha skett i det här fallet. Vi har ju inte så många utrikespolitiska frågor av principiell räckvidd. Det är inte precis någon överbelastning av ärenden i utrikesnämnden. Och eftersom man inställt veckosittningarna hos statsministern, som fanns i gamla tider, är kontaktvägarna ganska igenslammade.

Ansvarig för utrikesnämnden är ju statsministern. Därför tog jag upp den frågan när Thorbjörn Fälldin var inne i kammaren. Men han smet ut. Det var ju en fråga riktad direkt till honom, eftersom det är han som bär ansvaret för att utrikesnämnden kallas.

Jag frågar mig: Var det möjligen på det sättet – och det kan jag i så fall inte skylla Ola Ullsten för – att ett sammanträde i utrikesnämnden skulle ha visat att det fanns en klar parlamentarisk majoritet för att säga nej till den här begäran och att alltså regeringschefen inte vågade ta risken att upptäcka att det i detta om än endast rådgivande organ skulle finnas en bastant majoritet för att säga nej? Var det därför man underlät att sammankalla utrikesnämnden? Jag har inte haft så väldigt stora förhoppningar på regeringen, men detta att icke kalla de organ som vi har för sådana tillfällen och att smita ut när frågan ställs i riksdagen är ett litet trist uttryck för denna ängslan att mötas till öppen diskussion och kontakt i frågor som gäller hela landet.

Slutligen vill jag gärna hjälpa regeringen på traven, därför att i den i övrigt alldeles utmärkta regeringsdeklaration som förelåg i dag sänkades faktiskt en kommentar till Bresjnevs tal, som ändå är en händelse av stor världspolitisk räckvidd. Oavsett vad man tycker om Sovjetunionens politik, så är Bresjnevs tal på partikongressen någonting som världen måste uppmärksamma. Nu kom den kommentaren, och jag är glad över att jag har hjälpt den på traven.

Låt mig bara säga om SALT att jag inte heller tycker att det finns skäl att omförhandla SALT 2. Det är färdigförhandlat. Så pass kloka är ryssarna att

Onsdagen den
18 mars 1981

---

*Utrikes- och hand-
delspolitisk debatt*

de inte pressar den frågan. Det väsentliga är faktiskt att det i en offentlig enhällig rapport från nedrustningskommissionen, där jag var med, har konstaterats att SALT-processen måste fortsätta. Den har inte avsatt några världiga resultat. Den är långsam och trög. Men det vore katastrofalt för hela världen om denna förbindelselänk mellan stormakterna i nedrustningsfrågan skulle brytas. Och det är sannerligen icke en fråga bara för USA och Sovjetunionen att SALT-processen fortsätter – det är en fråga för hela världens folk, som känner fruktan för kriget.

Anf. 7 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Jag vet inte hur jag skall uppfatta utrikesministern, om han tycker att vi talar för lågt om vårt partis inställning till händelserna i Afghanistan och till händelserna i Polen. Jag tror inte att det för vanliga människor, med normal fattningsförmåga, är oklart var vårt parti står och vad vårt parti har sagt under den tid konflikten i Afghanistan och processen i Polen har pågått.

Man kan naturligtvis alltid beskylla andra för att tala för lågt. Jag kunde ju säga detsamma om folkpartiet under Vietnamkriget, både om folkpartiet under Gunnar Heléns ledning och om folkpartiet under Ola Ullstens ledning. Det tog väldigt lång tid innan ni reagerade mot USA:s brutala utrottningskrig i Vietnam. När Ola Ullstens företrädare Gunnar Helén – det är ju så modernt att tala om företrädare i dag, och man skall helst hoppa ett steg i utvecklingen, så jag talar om Gunnar Helén – äntligen tog till orda i Vietnamfrågan, gjorde han det i väldigt försiktiga ordalag. Han tvingades att glida undan i sitt försvar av USA:s Indokinapolitik, och han nöjde sig med att kritisera *resultatet* av det amerikanska engagemanget i Vietnam. Han begränsade sig till att säga att man borde se Vietnamkriget som en konsekvens av Amerikas utrikespolitik som den utformats under det kalla krigets dagar och i den blinda kommunistkräckens spår. Enligt herr Helén var den politiken bara en oförnuftig tillämpning av en i och för sig både riktig och idealistisk tanke.

Så här kan vi ju föra resonemangen, Ola Ullsten, men jag tror att det är rätt klart var i vart fall vårt parti står i de aktuella frågor som vi diskuterar i dag.

Sedan vill jag i likhet med Olof Palme notera att det var positivt att man uppfattar Bresjnevs budskap på det sätt som Ola Ullsten här har gett uttryck för. Jag vill också notera som positivt att man ändå – om jag har uppfattat det rätt – är beredd att i något sammanhang ta initiativ till att diskutera Norden som en kärnvapenfri zon. Sedan får det väl vara nog med vackra ord.

Jag ställde frågan varför Sverige inte vill ansluta sig till den alliansfria rörelsen. Ola Ullsten säger att Sverige vill föra en oberoende politik. Ja, det är vi helt överens om att vi skall göra. Men detta svar innebär ju samtidigt, om man uppfattar det logiskt, att andra länder inom den alliansfria rörelsen vill någonting helt annat. Menar utrikesministern att de stater som tillhör den alliansfria rörelsen vill föra *något annat* än en oberoende politik? Jag efterlyser på den punkten något bättre argument än dem utrikesministern

använder i år – och också bättre än dem han använde förra året.

När det gäller Telubaffären säger Ola Ullsten att folkpartiet har begärt en lag på detta område. Men avtalet ingicks ju under folkpartiregeringens tid, under Ola Ullstens tid som statsminister! Och i efterhand säger ni att ni ingenting kunde göra! Men i den här regeringen säger ni att ni lär ha stoppat den militära utbildningen. Varför kunde då folkpartiregeringen ingenting göra?

Även på den här punkten återstår alltså många oklarheter. Det är ett minimikrav att man får till stånd en parlamentarisk utredning. Varför, Ola Ullsten, vill regeringen inte ha en parlamentarisk utredning i den här frågan?

Frågan om svenska investeringar i Sydafrika är av stor principiell betydelse. I den frågan har Ola Ullsten och folkpartiet blivit grymt överkörda av sina borgerliga regeringskolleger. I stället för att dra konsekvenserna av detta fortsätter utrikesministern att administrera en politik som han här i kammaren säger sig inte stödja. Jag slutar med att ställa frågan till utrikesministern, om han med utgångspunkt från vunna erfarenheter i fallet Sandvik är beredd att medverka till en skärpning av lagen som stoppar alla typer av svenska investeringar i Sydafrika.

Anf 8 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag vet inte om jag kommer att lyckas i den pedagogiska uppgiften att förklara för Lars Werner varför vi inte kan vara med i den alliansfria rörelsen och inte heller i några andra organisationer eller rörelser av det slaget. Men man skall ju inte ge sig, så låt mig upprepa vad jag sade.

Sverige har förbehållit sig rätten att utforma sin egen neutralitetspolitik. Vi känner – för att knyta an till den andra debatten här om neutralitetspolitiken – inga förpliktelser gentemot några andra än oss själva och vårt ansvar att vara med om att stärka världsfreden. Därför kan vi inte heller engagera oss i en organisation som, om den skall fungera, innebär att dess medlemmar måste eftersträva en samordnad utrikespolitik.

Om vi går med i den alliansfria rörelsen kan vi inte längre föra en helt oberoende utrikespolitik. Då måste vi eftersträva att samordna oss med andra länder, som har andra lojaliteter. Det önskar vi inte göra. I stället önskar vi fullfölja den klassiska svenska alliansfria politik som syftar till neutralitet i krig. Det är därför vi inte kan gå med på kommunisternas förslag till svensk utrikespolitik.

I övrigt kan jag efter vad Olof Palme sade i samma ämne men från en annan utgångspunkt bara notera att regeringen och oppositionen i sak är överens om den neutralitetspolitik som Sverige bedrivit i årtionden. Jag hoppas att det inte igen skall återfinnas formuleringar som, utan att detta är avsikten, ändå möjligen kan ge intryck av en annan orientering.

Så till frågan om parlamentarisk insyn i den s. k. Telubaffären.

Det pågår en granskning i konstitutionsutskottet. I varje fall jag har stor respekt för konstitutionsutskottets oväld. Konstitutionsutskottet har tillgång

till alla de handlingar som behövs. Utskottet kan numera – trots att det tidigare inte var någon populär idé – också kalla statsråd och högre tjänstemän att avge vittnesmål.

Om det i konstitutionsutskottet – jag talar inte om dess majoritet utan om utskottet – framkommer synpunkter på att man får för litet insyn, är vi naturligtvis beredda att diskutera på vilket sätt man i så fall skall förbättra utskottets insynsmöjligheter. Jag tycker att Olof Palme skall nöja sig med det svaret.

Vad gäller Sydafrika och lagen om förbud mot nyinvesteringar sade jag att eftersom beslut i vissa fall har en stor principiell betydelse finns det anledning att nästa gång ett ställningstagande skall ske där principerna ställs på prov ha ett sammanträde med utrikesnämnden.

Sydafrikafrågan har också en annan aspekt än den som gäller den svenska nyinvesteringsförbudslagen. Det är riktigt, tycker jag, att vi från de svenska statsmakterna engagerar oss i det som händer i södra Afrika och Sydafrika. Vi bör inte acceptera att konflikterna i södra Afrika sätts in i ett enkelt öst-väst-perspektiv och får de ideologiska förtecken som det innebär.

Vad som pågår är en kamp för mänsklig värdighet, social rättvisa och politiskt oberoende. Zimbabwes befrielse och självständighet var ett verk av det egna folket, men vägen dit underlättades av omvärldens stöd och insikt att det inte var en fråga om hur öst eller väst skulle flytta fram sina positioner. Låt därför Zimbabwe tjäna som exempel och föredöme för utvecklingen även i Namibia och Sydafrika. Fredliga uppgörelser, förhandlingar och val i demokratisk ordning måste vara vägen bort från konfrontation i södra Afrika.

Det är i detta perspektiv vi också bör se det starka svenska stödet till frontstaterna, till befrielseörelserna och till det regionala ekonomiska samarbetet i södra Afrika.

Apartheidpolitiken i Sydafrika fortsätter att vara ett massivt brott mot de mänskliga rättigheterna, ett hot mot internationell fred och säkerhet, en utmaning mot FN:s auktoritet och en utmaning mot internationell opinion.

Trycket från västdemokratierna på Pretoriaregimen att genomdriva grundläggande reformer får inte minska. Om så sker skulle det vara liktydigt med ett moraliskt nederlag. På sikt skulle det också stå i strid mot västs egna intressen i södra Afrika och i tredje världen över huvud taget.

De krafter inom Sydafrika som kräver förändring måste känna omvärldens stöd och solidaritet. Skolbojkotterna, strejkerna och raden av protestaktioner under det senaste året visar att dessa krafter växer sig allt starkare. Vi bör ge dem vårt stöd. Det är därför som lagen om nyinvesteringar i Sydafrika har kommit till. Den bör då också tillämpas på ett sådant sätt att den även *uppfattas* som ett stöd av de demokratiska krafterna i Sydafrika.

Anf. 9 OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! I korthet: Det är bra att utrikesministern säger att i framtiden skall frågor av principiell räckvidd som gäller tillämpning av Sydafrikalagen föreläggas utrikesnämnden.

Därav följer för det första att fallet Sandvik är en utrikespolitisk fråga av principiell räckvidd. Därav följer för det andra att samråd i utrikesnämnden självfallet borde ha ägt rum i Sandviksaffären. Längre i desavouering av statsministerns hantering av ärendet kan jag icke begära att utrikesministern skall gå. Men han har i sak rätt, och det är icke utrikesministerns utan statsministerns ansvar att kalla utrikesnämnden.

Beträffande Telubaffären förhåller det sig på det här sättet. Jag har det största förtroende för konstitutionsutskottet. Det är där tyngdpunkten i granskningen ligger. Men när nu regeringen hade tillsatt en i och för sig mycket oförvitlig ämbetsman att granska statsrådets hantering av denna fråga och det icke är lämpligt att enbart en ämbetsman gör detta, var det naturligt för oss att kräva en parlamentarisk insyn i någon form även i denna utredning. Innan jag krävde detta hade jag naturligtvis noga diskuterat saken med de socialdemokratiska ledamöterna av konstitutionsutskottet, och vi var överens om att hantera frågan på det sättet. Men regeringen har något slags oändlig oförmåga att svara ett enkelt ja på en begäran när den kommer från den socialdemokratiska oppositionen. Alltså säger man att om konstitutionsutskottet begär detta så kunde man tänka sig att gå med på det, i stället för att inse att socialdemokrater i konstitutionsutskottet och deras partiledning är ganska samstämda i sådana här frågor; man bör utgå från det i alla fall. Då har man nått den lilla triumfen att kunna avvisa ett förslag från oss och säga: Om ni kommer tillbaka i andra former, så skall vi kanske i nåder kunna tänkas gå med på saken. Det här är en sådan oerhörd småsak, men det sprider ett drag av tristess över det politiska livet.

Jag kanske ändå kunde använda en minut till att säga en principiell sak till när det gäller Telubaffären. Den har att göra med hur man betraktar statsförvaltningen.

Det finns en väldig förmåga bland regeringens företrädare här i debatten att skylla ifrån sig på ämbetsmän. Man skyller ifrån sig på dem som skötte företaget Telub, man skyller ifrån sig på departementstjänstemän och lägger över ansvaret på dem som servar regeringen i det dagliga arbetet. Det här tror jag är en väldigt olycklig tendens. Det finns många tecken på att den här regeringen i vissa avscenden låter sig toppridas av ämbetsmän i stället för att regera själv, men i ett parlamentariskt system måste ansvaret vara helt och odelbart. Om tjänstemännen gör något fel så skall statsrådet ta ansvaret. Sedan får han göra upp det bakom lyckta dörrar med resp. ämbetsman som försatt honom i den situationen. Men ansvaret skall han, eller hon, ha modet att själv ta i stället för att i varje läge försöka hitta en syndabock: Den där har inte informerat mig, den där har inte sagt riktiga saker, det där har inte fungerat. Så har jag alltid, efter många år i svensk byråkrati, ansett att vi bör göra.

Det är utomordentliga människor som arbetar i svensk förvaltning, med

mänskliga skröpligheter som alla andra. Det är utmärkta jobb som de gör åt oss som politiker, och politikerna står ju gärna upp och hurrar för sig själva och hissar flaggan när det går bra. Men när det går dåligt skyller man ifrån sig, och man har verkligen nästan nått nya rekord när det gäller att skylla ifrån sig i den här Telubaffären. Det strider mot min principiella syn på hur förvaltningen i en demokrati bör jobba. De ansvariga politikerna skall ha modet att ta sitt ansvar både när det går bra och när det blåser kalla vindar.

Anf. 10 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Utrikesministern säger att vi skall engagera oss i Sydafrikafrågan. Han talar mycket om detta engagemang. Men samtidigt är han ungefär som en dålig, begagnad tvål, som man har litet svårt att få grepp om, som fladdrar än hit än dit.

Jag ställde en konkret fråga, om utrikesministern utifrån de vunna erfarenheterna i fallet Sandvik var beredd att medverka till en skärpning av lagen, så att alla typer av svenska investeringar i Sydafrika stoppades. Det är tydligen litet svårt för Ola Ullsten att besvara den frågan. Jag frågar mig: Hur många gånger tål ni i regeringen att bli överkörda innan ni reagerar?

Utrikesministern talar vidare mycket om nödvändigheten av nedrustningsåtgärder och nya förhandlingar mellan stormakterna. I mitt första anförande föreslog jag att företrädare för partierna här i riksdagen i dag skulle rikta en gemensam maning till stormakterna att snarast ratificera SALT 2-avtalet, att avbryta de nya kärnvapenprogrammen, dvs. att NATO inte verkställer beslutet att stationera ut nya eurostrategiska vapen i Västeuropa och att Warszawapakten stoppar utplaceringen av SS 20-robotar. Utrikesministern har inte reagerat på detta, varför jag på nytt upprepar min fråga.

Jag anser att det nu behövs ett internationellt tryck, kanske framför allt mot USA för att framtinga nya förhandlingar om kärnvapenupprustningen. En gemensam deklaration från företrädare från riksdagspartierna skulle kunna medverka till att skapa ett sådant tryck och få fart på nya förhandlingar. Men utrikesministern har ännu inte ens kommenterat den tankegången.

Sedan ytterligare ett ord om den alliansfria rörelsen. Utrikesministern säger att det är svårt att övertyga mig, att det kanske beror på pedagogiken. Jag utgår från att både Ola Ullsten och jag är normalbegåvade, men låt oss diskutera den här frågan en vända till.

Det råder till att börja med bred enighet om de fastlagda principerna för Sveriges neutralitets- och alliansfria utrikespolitik. Meningskiljaktigheterna rör frågan om hur den här politiken skall bedrivas. Där försöker utrikesministern – och det är inget nytt för den här regeringen – alltid göra gällande att den som inte är överens med regeringen i den aktuella frågan, i allt är motståndare till denna grundläggande princip. Detta påstående tolkar jag som att utrikesministern är i avsaknad av verkliga argument.

Vi har, av omsorg om den här politiken, föreslagit att Sverige skall ansöka om medlemskap i den alliansfria rörelsen, något som andra partier avvisar.

En del har t. o. m. anfört att ett sådant medlemskap skulle vara oförenligt med vår neutralitetspolitik, och det tycker jag är ett mycket märkligt påstående. Jag vill att Ola Ullsten förklarar på vad sätt det strider mot vår neutralitetspolitik att vi är med i den alliansfria rörelsen. Den alliansfria rörelsen har ju ändå ökat i betydelse och organiserar inte minst en stor del av tredje världens länder. Den har därför också kommit att spela en betydelsefull roll i nord-syd-dialogen.

Det är riktigt att rörelsen diskuterar utrikespolitiska frågor. Det är också riktigt att den utformar program i olika frågor. Men, Ola Ullsten, den arbetar dock efter consensusprincipen, dvs. att alla skall vara ense om besluten. Dessutom står det varje land fritt att självt avgöra om det vill stödja ett antaget program eller inte.

Man kan därför inte jämföra den alliansfria rörelsens arbetssätt och principer med EG:s, vilket Ola Ullsten litet slarvigt gjorde i förra årets utrikesdebatt. Den alliansfria rörelsen är mer demokratisk och har mer demokratiska spelregler än EG. Det borde också den svenske utrikesministern känna till.

Jag har svårt att förstå hur ett svenskt medlemskap i den alliansfria rörelsen skulle kunna strida mot vårt lands formulerade neutralitetspolitik. Jag vill därför avsluta med att upprepa följande frågor: Om regeringen inte vill delta i den alliansfria rörelsen med fullt medlemskap, varför kan man inte i så fall delta som observatör? Är regeringen beredd att i fortsättningen delta som observatör i den alliansfria rörelsens arbete?

Anf. 11 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Lars Werner föreslår att vi skall ta med hans parti i en gemensam vädjan till stormakterna om förhandlingar till förmån för nedrustning av kärnvapen och – antar jag – vapen i allmänhet.

Den nedrustningspolitik som Sverige bedriver, inom FN och i övrigt, är förankrad hos riksdagen och utformas sedan vidare av regeringen. Det krav på en europeisk nedrustningskonferens som vi förde fram i Madrid fanns – vilket jag påminde om i den utrikespolitiska debatten förra året – också i en socialdemokratisk motion. Det är dock varken socialdemokraterna eller den svenska regeringen som har hittat på idén om en europeisk nedrustningskonferens, men vi stöder den tillsammans.

Jag tror därför inte att omvärlden svävar i något som helst tvivelsmål om att det i Sverige finns en genuin politisk opinion bakom den svenska nedrustningspolitiken. Jag tror inte heller att det nödvändigtvis skulle gagna vår trovärdighet, om vi gjorde någon manifestation bara för att tala om att även vänsterpartiet kommunisterna är med i denna enighet.

Det gäller allra helst som jag inte blir riktigt klok på vad det är för sorts utrikespolitik som vänsterpartiet kommunisterna egentligen vill föra. De bekänner sig till alliansfriheten, men insisterar samtidigt på att Sverige skall gå med i en organisation vars syfte är att de medverkande länderna skall samordna sin utrikespolitik. Därmed är vänsterpartiet kommunisterna berett att ge avkall på det som i varje fall de övriga partierna i riksdagen

Onsdagen den
18 mars 1981

*Utrikes- och hand-
delspolitisk debatt*

menar med alliansfrihet.

Att jag gjorde en jämförelse mellan den alliansfria rörelsen och EG har inte någonting att göra med hur demokratisk resp. organisation är. Jämförelsen med EG är uppenbar av just den anledningen att man också inom EG försöker åstadkomma en utrikespolitisk harmonisering. Det skäl som var mest tongivande när Sverige avstod från att ansöka om medlemskap i EG var just att det inte var förenligt med den svenska alliansfriheten att göra sig beroende av andra länder när det gäller utformningen av vår egen utrikespolitik.

När det gäller Sydafrikalagen så är denna, vid en internationell jämförelse, långtgående. Den har utarbetats i samarbete med riksdagspartierna. Utöver denna lag vill Sverige, på många områden, införa vittgående sanktioner mot Sydafrika. Men vi har sagt att vi i första hand bör göra det genom att kräva beslut om sanktioner i FN:s säkerhetsråd. Också detta handlingsätt är i linje med fastslagen praxis för svensk utrikespolitik. Det vore bra om alla partier i riksdagen kunde ställa sig bakom denna praxis.

Till sist vill jag, herr talman, ta upp frågan om regeringens ansvarsområde. Man kan inte undgå att notera att det ämnet behandlas något olika beroende på om vederbörande nu sitter i regeringen eller inte längre gör detta. I sak har jag inget som helst att invända mot det principiella resonemang som Olof Palme för. En regering har det politiska ansvaret i landet för de verksamheter som regeringen har inflytande över. Och det ansvaret är helt och odelbart.

Samtidigt är det självklart att statsråd som av massmedia, konstitutionsutskott eller oförvitliga utredningsmän, tillsatta av den egna regeringen, ställs inför frågor om de har sett det ena eller det andra papperet svarar på dessa frågor. De svarar naturligtvis att de inte har sett papperet, om de inte har gjort det och att de har sett det, om de har gjort detta. Den rätten måste varje människa ha. Men det innebär bara att man fogar information till diskussionen om hur ett ärende har handlagts. Beslutet – i den mån det rör något som regeringen har anledning att befatta sig med – har naturligtvis regeringen ansvar för, ett ansvar som den inte kan skjuta ifrån sig på någon annan.

Det finns dock också en annan princip som inte bör glömmas bort i detta sammanhang och som också den är grundläggande för den svenska konstitutionen. Det är att det finns bodelning mellan regeringsmakten och ämbetsverken. Ämbetsverkens ledningar utses av regeringen men arbetar i övrigt oberoende av regeringen – och bör så göra. Detsamma gäller i än högre grad statliga företag. Ledningarna för dessa företag är också utsedda av statsmäkterna. Skall vi ha ett decentraliserat samhällssystem, måste vi medge de statliga företagen stor frihet. Samtidigt måste vi naturligtvis också lita på att de uppgifter vi får från deras företagsledning och ämbetsmän i förvaltningen är korrekta.

Anf. 12 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Inte kan detta gälla oss! Det tycks faktiskt finnas många svenskar som resonerar så under den nuvarande ekonomiska krisen. De tror, eller säger sig tro, att den gigantiska omfördelning av jordens rikedomar – den största på 500 år – som pågår mellan oljeproducerande stater och andra länder inte skulle ha någon betydelse för oss, en av världens mest oljekonsumerande stater. Att världshandelns nivå 1980 enligt GATT var lägre än sedan 1975 betyder intet för exportstaten Sverige. Vi bör utan vidare kunna vara kvar i vår materiella välfärd, i den kanske högsta levnadsstandard i världen, med nyttigheters mångfald, en enastående samhällsservice och med förmåner av olika slag, som om intet hade hänt.

På liknande sätt är det i fråga om säkerhets- och försvarspolitik. Vår långa fredsperiod kommer att fortsätta, det garanterar oss en givmild försyn. Våra grannländer har härtagits – inte vi. I Europa, vår svårt hemsökta världsdal, har två förödande världskrig rasat med miljoner i offer. Men icke kan sådant hända oss!

När man tar del av vissa inlägg i vår säkerhetsdebatt, undrar man ibland varifrån denna optimism kommer. Inte är den realistisk. Vår region av världen är icke mindre utsatt än andra, snarare mer. Kärnvapenupprustningen berör våra landamären. Norr om oss, i Murmansk, ligger världens största centrum för kärnvapenrobotar och kärnvapenförsedda ubåtar. Söder om oss står stora konventionella truppstyrkor mot varandra. Och på en sida, Warszawapakten, finns 200 ramper installerade för SS-20, ett förstörelsemedel med en sprängstyrka vida överlägsen Hiroshimabombens. Och den andra sidan, NATO, förbereder liknande terrorvapen, kryssningsrobotar och Pershingrobotar, att installeras från år 1983.

Uppgiften att verka för en internationellt balanserad kärnvapenedrustning är enligt vårt sätt att se vår tids största och allvarligaste fråga. Alla krafter måste sättas in härpå. Den stora förintelsen, Ragnarök, då få överlevande kommer att lyckönska de döda, får inte bli alternativet. Målsättningen bör vara, som det heter i regeringsdeklarationen "att nå fram till reala minskningar av kärnvapenarsenaler i både öst och väst". Och i en framtid är målet att helt förstöra kärnvapenlagren. Det målet ligger avlägset. Beklagligt är i det sammanhanget att supermakternas SALT-process ännu icke kunnat återupptas. Men ansvaret är faktiskt icke bara supermakternas; även några andra stater vill vara med i den allvarsamma kärnvapenleken. Samtidigt är det klart, vilket också framhålles i regeringsdeklarationen, att vad som händer på kärnvapenområdet icke kan anses isolerat från utvecklingen av de s. k. konventionella vapnen.

Svensk opinion är i denna del enig. Oberoende av partifärg har olika regeringar sökt verka för en internationell nedrustning. Tyvärr har vi icke varit framgångsrika. De två senaste åren måste redovisas som förlorade år för nedrustningen. För detta har ingen svensk regering något ansvar.

Herr talman! Jag instämmer helt i vad som står i regeringsdeklarationen i denna del men även i allt väsentligt i vad Olof Palme här uttalade. Möjligen vill jag göra en reservation för Olof Palmes optimism om möjligheterna att

Nr 98

Onsdagen den
18 mars 1981

Utrikes- och handelspolitisk debatt

väcka den allmänna opinionen. Man får inte glömma bort att det i vissa stater i östblocket inte finns utrymme för en allmän opinion. Där råder organisationsförbud, och där kan den som startar en fredsrörelse räkna med en påhälsning från KGB ganska snabbt – kanske rent av sanktioner i form av några år i fängelse eller arbetsläger. Det är med andra ord inte möjligt att jämföra den allmänna opinionen i väst och öst. Den senare saknar möjlighet att komma till uttryck, och det försvårar vad Olof Palme förväntar och hoppas.

Vid den nu pågående säkerhetskonferensen i Madrid har svenska förslag tilldragit sig en berättigad uppmärksamhet, och förslagen från vår sida om utvidgade, förtroendeskapande åtgärder mellan Europas stater kan t. o. m. bli framgångsrika efter Bresjnevs senaste uttalande. Därmed vore ett ringa, mycket ringa, men dock steg taget mot en europeisk nedrustningskonferens med detta som viktigaste ämne. Flera stater, däribland Sverige, har som bekant erbjudit sig att stå som värd för en sådan konferens. Tålmodigt och uthålligt måste vi fortsätta våra strävanden, även om resultaten dröjer.

Det får aldrig glömmas bort att svenskt konventionellt försvar – något annat finns ju inte – icke är avsett för angrepp. Det hotar ingen. Det råder, som 1978 års försvarskommitté framhåller i sitt senaste betänkande, inget motsatsförhållande mellan våra åtgärder i internationella sammanhang för att undanröja krigsrisker och minska rustningarna och våra egna åtgärder för att trygga vår egen säkerhet och trygga stabiliteten i vårt närområde. Av den debatt som i dag förs framgår att icke alla anser detta utan förmenar att arbetet för nedrustning, internationellt sett, också kräver reduktion av vårt eget försvar. Långt därifrån! Vårt försvar är fredsbevarande, och en reduktion skulle i stället skapa ett tomrum, som kunde vara åtråvärt för omgivningen, och därmed skulle skapas nya krigsrisker i ett alldeles stabilt område.

Målet för vår utrikespolitik är dock att bevara Sveriges och det svenska folkets självständighet och nationens oberoende. Detta anser vi bäst kunna ske genom en alliansfri politik som kan trygga vår neutralitet i krig. Och denna vår politik skall stödjas av ett efter våra förhållanden starkt försvar. Men vi är samtidigt medvetna om vårt ömsesidiga beroende folk och nationer emellan, vilket i sin tur medför ett starkt engagemang och ett behov av att redovisa våra synpunkter i viktiga internationella frågor. Även därmed vill vi markera vår oberoende ställning.

Emellertid har vår debatt på hemmaplan i ringa utsträckning ställt händelser och utveckling ute i världen i relation till svensk säkerhetspolitik. Inläggen i tal och massmedia har oftare avsett att stimulera till ställningstaganden än till att analysera eller belysa eventuella återverkningar i vårt eget närområde. Tonvikten i debatten har i Sverige, som en forskare nyligen framhöll, mest legat på icke-europeiska frågor, tredje världen och nord-sydfrågan. Våra egna problem har kommit i skymundan, i den mån de över huvud taget behandlats. Ibland har det rent av tyckts som om engagemanget, lusten att engagera sig, vuxit med avståndet. Försiktigheten inför våra nordiska och europeiska problem har varit märkbar. Det är mer oförargligt

att tala om Östra Timor än om Baltikum.

Just nu äger emellertid i vår omedelbara närhet en utveckling rum, som nära berör oss som Östersjöstat. I Polen har sedan förra hösten en frihetsrörelse gentemot såväl sovjetsystemet som bundenheten till det kommunistiska partiet uppstått genom en ny och oberoende fackföreningsrörelse. Den har mötts av misstro och rädsla av stats- och partiledningar, som i förändringen ser ett hot mot sin egen maktställning. Hotelserna har blandats med erinringar om tidigare invasioner i grannstaterna 1956 och 1968. Militär har marscherat upp, och nya manövrar sägs just nu pågå med deltagande av paktanslutna trupper, däribland östtyska.

Men många skäl talar ur sovjetisk synpunkt emot nya invasioner, icke minst förnuftsskäl. Nog borde eftertanken säga att stabilitet och lugn i detta fall aldrig kan säkras på lång sikt med pansarvagnar eller andra militära maktmedel – i Polen lika litet som i El Salvador. Även det polska folket borde få forma sin egen framtid, fritt från yttre inblandning eller inre förtryck. Konsekvenserna för stabiliteten i Europa för framtiden kan eljest knappast överblickas, ej heller de omedelbara följderna.

För Sverige gäller, om det värsta skulle inträffa, att vi är det närmaste andningshållet, den närmaste icke paktbundne grannen. Vilka påfrestningar kan inte vår vakthållning vid gränserna därigenom komma att utsättas för? Är vi beredda härtil? Och får vi resurser att för framtiden hävda vår neutralitetspolitik i motsvarande lägen? Våra försvarspolitiker har alla skäl att fundera häröver.

Värdet av en kärnvapenfri zon i Norden, som just nu diskuteras, bör också belysas och analyseras. Förutsättningen för en sådan är att man är överens om vilka områden en sådan zon skall omfatta och att berörda stater godtar överenskommelsen. Norden är i dag icke kärnvapenfritt. I Östersjön finns sex sovjetiska ubåtar med tillhörande kärnvapenbestyckning. De nordiska staterna är däremot fria från kärnvapen. Men en zon bör omfatta hela det geografiska Norden samt därjämte också – som med all rätt framhålles i regeringsdeklarationen – kärnvapen som är avsedda för mål inom zonen, är stationerade nära zonen eller har en sådan räckvidd att de är lämpade att sättas in mot mål inom det nordiska området.

I debatten här hemma synes en del missuppfattningar ha uppkommit, och några tycks anse att de danska och norska regeringarna icke längre hävdar dessa förutsättningar. Klara uttalanden ger emellertid vid handen att dessa regeringar står fast därvid; lika klara uttalanden föreligger från Sovjetunionen om att sådana förutsättningar aldrig kan accepteras i samband med diskussion om en nordisk kärnvapenfri zon.

Vidare tillkommer en annan synpunkt. Förespråkarna för en zon tycks utgå från att kärnvapenmakter skulle utfärda en garanti för att inte angripa Sverige med kärnvapen, och till denna garanti skulle säkerligen också knytas villkor. Därmed skulle dessa stater också få ett legitimt skäl att bedöma vårt sätt att uppfylla villkoren, t. ex. om vi är berättigade till fortsatt garanti. Därvid skulle ett nytt element införas i vår neutralitetspolitik, vilken vi nu förbehåller oss rätten att definiera själva.

Små stater torde, herr talman, över huvud taget göra klokt i att lyssna till erbjudanden om garantier eller utfästelser från stormakter med allra största försiktighet. Vi minns från andra världskrigets förhistoria hur icke-angrepps-garantier var av noll och intet värde, och sannerligen icke hindrade militär aggression när det så passade garantimakten.

Nyligen har vi fått ett nytt exempel härpå. Kort före invasionen i Afghanistan förband sig Sovjetunionen i ett avtal med Afghanistan att icke bruka vapen mot grannen. Detta hindrade icke ockupationen.

I förra årets utrikesdebatt konstaterades med visst vemod att avspänning – den så länge prisade men delvis illusoriska, någon ideologisk avspänning var det ju aldrig fråga om – var i fara, inte minst till följd av denna ockupation. 104 FN-stater fördömde denna, men intet ändrades. I dag står 85 000 sovjetiska soldater i landet, medan en tiondel av befolkningen, 1,7 miljoner, har flytt till Pakistan och där skapat världens enligt uppgift största flyktingproblem just nu. Avståndet från Sovjetunionen till Hormuzundet har förkortats från 1 100 till 550 km. Genom detta sund passerar 60 % av regionens olja. Förenta staterna söker å sin sida genom nya baser och genom militär upprustning i denna del av världen skapa en motvikt till detta latent hot mot västerns oljeförsörjning.

Denna misstro mellan supermakterna är naturligtvis den verkliga grunden för kapprustningen. Hur skall den kunna avlägsnas? Jag bara ställer frågan. Icke går det genom stridsrop från Vita huset och icke genom deklamationer från Moskva – dessa är intressanta men svårtolkade. Därför krävs i stället handlingar och *verkligt* förtroendeskapande åtgärder. Kanske kunde ett väl förberett toppmöte vara en väg härtill, men det är inte vår sak att yttra oss därom.

Låt oss också erkänna att denna brist på förtroende finns på många håll i världen, icke bara mellan supermakterna. Irak–Iran och arabvärlden–Israel utgör andra exempel, tyvärr icke ensamma och isolerade.

Med anledning av vad Olof Palme yttrade i sitt första anförande skulle jag så vilja säga ett par ord om Telubaffären. Mycket kort: Vi delar alla förhoppningen att den utredning som skall komma till stånd och som nu har påbörjats blir fyllig, omfattande och klagörande. Vi önskar också att den omfattar hela den svensk-libyska förbindelsekedjan, alltifrån det avtal som slöts i Stockholm på den socialdemokratiska regeringens tid till vad som därefter har inträffat. Man kan icke bortse från det ena i förhållande till det andra – allt hänger samman.

Jag skulle också vilja lyckönska Olof Palme till hans botanisering i 50 år gamla memoarer av en amerikansk officer. Han ville icke dra några slutsatser – det var han försiktig nog att icke göra – men han lät ändå memoarernas bild fogas in i den bild som han själv ville teckna av världsläget just nu och av staterna nu och då. Jag vill råda herr Palme att fortsätta med den botaniseringen. Ämnet är outtömligt; han kommer att finna memoarer som är intressanta i alla delar av världen, om han nu är lika intresserad av dem.

Sedan skall jag tillåta mig att gå över till ett helt annat ämne.

Utrikesministern började sitt anförande med att crinra om händelserna i Spanien i slutet av förra månaden. Tillåt mig, herr talman, att något ytterligare belysa vad som då hände.

Tänk er att en viktig votering med namnupprop pågår i denna kammare. Hela regeringen och samtliga riksdagsmän är på sina platser. Voteringen gäller val av statsminister, sedan den föreslagna regeringsbildaren några dagar tidigare icke erhållit den föreskrivna absoluta majoriteten. Denna gång krävs endast enkel majoritet, varför den föreslagne kandidaten anses ha goda utsikter.

Genom dörren till vänster om podiet rusar då in, herr talman, ett 40-tal uniformerade män med kulsprutegevär i händerna. Salva efter salva avlossas, skarpa skott i taket. Genom övriga ingångar strömmar andra uniformerade män in. Kuppens ledare går upp på talmanspodiet, riktar sitt vapen mot talmannen och meddelar att alla kan vara lugna – om några minuter kommer en proklamation att föredras som förklarar vad som sker.

Detta ägde rum kl. 18.20 den 23 februari. Läktarpubliken kan se hur regeringen och riksdagsledamöterna sitter i sina bänkar. Talmannen röker – sin vana trogen – lugnt framför dem. Ett intermezzo, som medför nya salvor i taket. äger rum, allt påpassligt uppfångat av en dold TV-kamera. I övrigt är allt lugnt och stilla minut efter minut. Kuppledaren rapporterar per telefon till sina medsammansvurna utanför Cortes på klassiskt sätt: "Intet nytt, general" – en kod som innebär att hans mission lyckligen genomförts. En och annan partiledare plockas ut, några på läktarna får gå.

Under tiden utsätts kungen i sitt residens för påtryckningar. Men han vägrar att ge upprorsmakarna sitt stöd. "Över min döda kropp." Några timmar senare, kl. 1.30 på natten, talar han i TV: "Kronan som symbol för fosterlandets fortbestånd och enhet kan ej i någon som helst form tolerera handlingar eller attityder hos personer som med våld söker avbryta den demokratiska process, som folket på sin tid har godkänt genom den i folkomröstning fastställda konstitutionen." Därmed är faran över. Men skådespelet i parlamentet pågick i 18 timmar ytterligare, till kl. 12 dagen därpå. Först då släpptes denna nutidshistoriens mest kvalificerade gisslan: en regering, ett helt parlament.

Varför berättar en, som av en tillfällighet råkade vara ögonvittne inne i Cortes, detta i den svenska riksdagens utrikesdebatt? Det är av två skäl, herr talman: Dels därför att kuppförsoket belyser hur snabbt och oberäkneligt växlingar kan ske i det utrikespolitiska skeendet – konsekvenserna av en framgångsrik kupp i Spanien hade varit enorma under lång tid framåt – dels därför att det i tider av internationell terrorism och flygkapningar, med eller utan stöd från andra stater, finns skäl att ytterligare tänka på den konstitutionella beredskapen även i Sverige. Konstitutionsutskottet bör fundera häröver; det har hänt en del sedan grundlagberedningens tid. Hur går det om en hel regering tages som gisslan?

Förhållandena är visserligen helt annorlunda i Sverige än i Spanien. Vi har inte det separatistproblem som enbart i Baskien på kort tid medfört 300 mord

eller avrättningar av polis och militär samt tortyr. Vi har inte förutvarande makthavare som är besvikna över att deras fyra decenniers välde i hägn av diktaturen gått förlorad. Men ej heller vi kan vara trygga mot våldshandlingar av fanatiker eller extremister.

Dessa våldets och fanatismens förespråkare är alltför många. Och demokratins och moderationens företrädare är alltför få. Extremisterna minskar förutsättningarna för en demokratisk samhällsutveckling genom sin våldsanvändning, sina strikta läror och sin oförsonlighet.

Vi andra får icke förtröttnas. Besvikelserna över vad som hänt i många av dessa länder får aldrig leda till likgiltighet inför folkstyrelsens framtid eller inför det oavvisliga kravet på att över all jordens yta hävda mänskliga rättigheter.

I detta anförande instämde Görel Bohlin, Elisabeth Fleetwood, Erik Olsson och Jan-Eric Virgin (alla m).

Anf. 13 GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Fred och frihet önskar all världens folk. Fred och frihet är de viktigaste mänskliga rättigheterna. Ändå lever så många människor i ofred och ofrihet. Ändå lever så många människor under förtryck och terror. I så gott som alla delar av världen förekommer krig. Det som i särskilt hög grad har fångat världens intresse under senare tid är situationen i El Salvador i Centralamerika. Vi upplever hur president Carters mänskligarättighetspolitik förbyts i hård maktpolitik, där vapenskrimmel och antikommunistisk propaganda är medlen. Under senare tid har även bröd använts som vapen av USA. En USA-leverans av brödsäd till Nicaragua har stoppats, en liknande leverans till Moçambique har också stoppats. Följden kan bli svält.

Det som i El Salvador helt enkelt är ett klasskrig vill USA göra till ett öst-väst-krig. Alla, ifrån progressiva kristdemokrater och socialdemokrater till marxist-leninister, betecknas av USA som kommunistiska terrorister. Världen måste varnas för kommunismens faror, anser USA-administrationen och skickar ut delegationer till Europa. Till Europa? Men det är ju där som de kommunistiska staterna finns. Det är ju vi i Europa som lever med kommunismen inpå knutarna, och vi har litet svårt att förstå varför de uppskrämda amerikanerna, som lever så långt från kommunismen, skall komma hit och tala om för oss hur farlig den är. Vi vet vad kommunismen står för, och vi tar avstånd från dess ideologi, men vi har litet svårt för att känna oss skrämde av Lars Werner och hans partikamrater i den svenska riksdagen. Den amerikanska hysterin har tappat sinnet för proportioner.

Djupgående orättfärdigheter, rättmätiga anspråk på reformer, på framåt-skridande och modernisering och krav på jämlikhet märks i hela den centralamerikanska regionen. Allt detta utlöser ett tryck, krav på förändringar som inte kan hejdas. Människorna gör uppror mot orättvisorna. Redan 1932 blev på några veckor 30 000 människor – 4 % av hela befolkningen – nedmejade i El Salvador. Vad var deras brott? De hade gjort uppror mot de miserabla förhållandena. Förtrycket av människorna i El

Salvador har bara fortsatt. 1972 hölls allmänna val i landet. En union mellan det kristdemokratiska partiet, den socialdemokratiska nationella revolutionära rörelsen och den nationella demokratiska unionen gick vid valet samman i Nationella oppositionsförbundet och vann valet. Men som vi vet lurades de på regeringsinnehavet genom ett exempellöst valbedrägeri. 1977 var det ånyo val som oppositionen vann. Även denna gång förhindrades man att bilda regering. Mot den bakgrunden är det inte konstigt att man tar till andra kampformer.

I dag har vi en militärjunta med en civil president som en marionett, och mot den står en bred oppositionsfront som består av socialdemokrater, mitt- och vänstergrupperingar, fackföreningar och progressiva kristdemokrater.

Den katolska kyrkan ställde på ett tidigt stadium upp på frontens sida. Den mördade ärkebiskop Romero sade en gång: Om alla fredliga medel har uttömts, accepterar kyrkan rätten till uppror och motstånd. I dag är de katolska grupperna den dominerande kraften bland dem som kämpar med vapen i hand.

I El Salvador råder i dag ett blodigt inbördeskrig. Sedan hösten 1979 har inte mindre än 12 000 människor dödats. Ytterligare 100 000 har lämnat sina hem och flytt undan våld och terror. Enligt uppgift från ärkebiskopens kansli har inte mindre än 80 % av de dödade fallit offer för övergrepp från säkerhetsstyrkorna och den extrema högern.

Vad är det för krig som förs? Det är en liten minoritets krig mot majoriteten av den utsugna och förtryckta befolkningen. Det är ett krig som grundar sig på generationers försummelse på de sociala och ekonomiska områdena.

Freds- och frihetsälskande folk i världen stöder El Salvadors folk i dess kamp för social rättvisa, mänskliga rättigheter, fred och demokrati. Vi vänder oss med skärpa mot den militärjunta och de ekonomiska krafter som står bakom den, som förtrycker människorna. Vi vänder oss mot USA:s stöd till denna junta. Jag noterar med tillfredsställelse den skrivning om situationen i El Salvador som finns i den regeringsdeklaration som har lämnats i dag. Vi märker också att det finns krafter inom USA som reagerar mot regeringens agerande. I morse hörde vi i radion hur senator Ted Kennedy och andra senatorer och kongressmän har reagerat.

Parallellerna med USA:s agerande i Vietnam hopar sig. Man genomför i El Salvador något som kallas "böndernas jord" – en s. k. jordreform. Det gjorde man i Vietnam också för att isolera FNL från folket. Och det är samma man som är konstruktören av denna s. k. reform. Militära rådgivare skickas till El Salvador. Det gjorde man också till Vietnam. Man inrättar "free fire zones", där man får skjuta på allt levande utan varning. Så skedde också i Vietnam. Här skulle man gentemot USA kunna använda det österrikiska ordspråket: "Att inte kunna något är ingen skam, men att inte vilja lära något är en skam."

Vi vill inte ha ett nytt Vietnamkrig. Vi vill att man skall ta fasta på den förhandlingsvilja som finns hos parterna i El Salvador. Denna förhandlingsvilja har klart och tydligt framförts från FDR och FMNL. Och vi anser att

USA skall vara med i dessa förhandlingar. Vi vill att man skall förhandla i stället för att förgöra. Vi anser att USA borde anta Socialistinternationalens förslag att låta Willy Brandt stå till förfogande som en medlande part i syfte att få till stånd en fredlig politisk lösning. USA kan inte undgå sitt ansvar i detta arbete.

I ett krig används vapen. Vapen går att köpa för pengar över hela världen. Detta krig, som är ett folks krig för rättvisa och överlevnad, vill USA göra till en fråga om vapenleveranser. Det är att förringa människors berättigade krav på frihet och rättvisa. Man löser inte El Salvadors problem genom antikommunistisk propaganda. Man löser dem genom att angripa de verkliga problemen.

Det råder en stor enighet i Sverige när det gäller synen på vad som händer i El Salvador. Vid ett solidaritetsmöte för El Salvador som hölls helt nyligen i Stockholm ställde tusentals människor upp. Alla politiska partier utom moderaterna samt ett fyrtiotal olika grupper och organisationer stod bakom aktionen. Vi upplever dagligen hur röster höjs runt om i landet för olika sympatiåtgärder för folket i El Salvador.

Vi har i det här landet haft förmånen att leva i fred i ca 170 år. Vi har haft förmånen att utan inblandning utifrån få utveckla vårt samhälle i demokratisk riktning och mot social utjämning. Mycket av det som för oss är självklarheter är för många människor i världen ett avlägset mål, som de måste slåss för. Därför är det angeläget att vi ger dessa människor vårt stöd – både politiskt och materiellt. Likaväl som vi stödde och stödjer befrielsekampen i Chile och Nicaragua måste vi stödja befrielsekampen i El Salvador eller varhelst som människor kämpar för sin frihet och sitt oberoende.

De nya tongångarna från USA-administrationen inger oro. Rapporter talar om hur USA:s utvecklingsbistånd minskar till förmån för militärbiståndet.

Från socialdemokratiskt håll har vi ofta framhållit att vi måste ge ett starkt stöd till demokratiseringssträvandena i världen. När biståndsbudgeten kommer att behandlas här längre fram får vi se om dagens stolta deklARATIONER håller när det gäller att materialisera solidariteten. För att undvika ett beroende av någon av stormakterna är det angeläget att Sverige och likasinnade länder ställer upp med kraftigt ökat stöd till den frihetskamp som pågår i Centralamerika.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Lilly Hansson (s).

Anf. 14 STURE KORPÅS (c):

Fru talman! I alla delar vill jag ansluta mig till det utrikesministern säger i den deklARATION han i dag lämnade på regeringens vägnar.

Må det dessutom tillåtas en gammal skolman att lyckönska till en mycket väl formulerad deklARATION. Jag ber utrikesministern att ta emot det

berömmet själv eller fördela det på lämpligt sätt.

Jag sätter alltså värde på vad som står i deklarationen. Särskilt noterar jag med tillfredsställelse vad där sägs om den säkerhetspolitiska situationen i Norden och beträffande kärnvapenfri zon i vårt område.

Jag saknar emellertid något om det som jag betraktar som den mest angelägna framtida uppgiften för svenskt internationellt arbete. Det gäller problemen kring förstöringen av jorden, vattnet och skogen – hotet mot själva grunden för mänskligt liv. Därför skall jag använda huvuddelen av mitt anförande för att belysa den delen av vårt internationella ansvar.

Vi är ett av världens mest privilegierade folk. Även om vi inte är beredda att frivilligt avstå från den ställningen, ger den oss dock ett ansvar för dem som är nederst på folkens klasstege. Det ansvaret kan bäras av en mänsklig känsla av solidaritet med dem som har det svårt – utrikesministern har också talat om solidariteten med människorna i de fattiga länderna.

Inget lands utrikespolitik är emellertid i första hand osjälvisk, inte heller Sveriges. Det vi kallar solidaritet har en grund i realpolitik. När vi vänder oss mot främmande inblandning i andra länder, så markerar vi grunden för vår egen självständighet. När vi vänder oss mot förtryck av individer och grupper inom ett annat land, så slår vi vakt om det fria samhällsskick som vuxit fram hos oss själva. När vi vill rädda jorden som ett hem för fortsatt mänskligt liv, så är det våra barn och barnbarn vi tänker på.

Utrikesministern påtalar några av de mest aktuella övergreppen mot mänsklig frihet och värdighet. Det är viktigt att utrikesministern tog det här tillfället att göra klart var vi står i de här frågorna. Därmed kan vi förhoppningsvis också påverka utvecklingen.

Ingen deklaration av det här slaget kan emellertid vara heltäckande. Risken är att man uppfattas som ointresserad för det man utelämnar. Det kan också vara risk för att vi sysslar så mycket med symtomen att vi inte hinner med själva sjukan.

Fru talman! Hotet mot vår värld, mot mänskligheten och därmed mot oss själva blir alltmer dramatiskt. Samtidigt som vår debatt i det här landet andra dagar än denna främst rör skatter och levnadsstandard – båda världens högsta – sitter hundratals miljoner av jordens människor djupt sjunkna i okunnighet, svält, nöd och sjukdom, fler än någonsin i historien. Vi får inte glömma dem. Vi får inte heller glömma att flera tusen människor varje dygn känner sig tvingade att lämna hem, hembygd och hemland. Vi får inte glömma att vi har allt flera flyktingtragedier på gränsen till folkmord. Det värsta är över i Kambodja. Nu gäller det dem som flyr från Afghanistan, Etiopien och rader av andra länder. Angola riskerar att bli nästa dramatiska katastrofområde under inverkan av krig, torka och svag administration. I det av oss borttappade Uganda är nöden lika skrämmande som någonsin under Aminskräckvälde. Hur är det i länder som Tchad och Centralafrikanska republiken? Hur är det med det enorma människomyllret i Indien och Kina? Indiens fattiga har det svårt, även om försörjningen med mat blivit bättre. Även till Kinas byar har nöden återvänt, om den någonsin lämnade dem. Överallt ser vi nöd. De skyddslösa kommer i kläm, när de stora rör sig. De

Nr 98

Onsdagen den
18 mars 1981

Utrikes- och handelspolitisk debatt

blir offer för likgiltighet eller rent av grymhet.

Låt oss fortsätta att döma och fördöma dem som bär ansvaret för lidandet, om vi kan identifiera dem. Det kan kännas skönt för oss, även om det kanske inte hjälper de drabbade så mycket. Vad de behöver är praktisk medmänsklighet. Trots det som européer har tillåtit sig som herrar i den fattiga världen, är medmänsklighet samtidigt den västerländska kulturens främsta gåva. Många av u-världens moraliskt mest högtstående ledare har fått sin fostran genom kristen mission.

När vi så ser hur katastroferna bli tätare och värre, trots de tekniska framstegen, måste vi också inse att nöden inte bara har mänsklig likgiltighet och grymhet som grund.

Människorna lider under sin egen mängd. De fyra miljarder vi nu är redan för mycket, men vad vi än gör blir vi ytterligare minst två miljarder år 2000. En enorm satsning måste till för att därefter hejda utvecklingen. Kina har förstått det, Indien har förstått det – jordens folkrikaste länder. Trots vår tradition på det här området tycks vi inte riktigt förstå det. Ett av de beslut som jag mest beklagar bland dem som jag medverkat till som ledamot av SIDA:s styrelse är beslutet att säga nej till medverkan i Indiens nya familjeplaneringsprogram, ännu trevande till sin utformning.

Människorna jagas emellertid också av naturen själv. De allt fler människor som lever på marginaljordarna drivs bort av översvämningar och erosion, främst dock av de överallt växande öknarna.

Senegals just avgångne president Léopold Senghor, en av Afrikas stora diktare, målar dramatiken i Saharas utbredning i sitt land.

Passadvindarna har tystnat,
ökenvinden har tagit vid.

Vår främste expert på utvecklingsländernas problem, Gunnar Myrdal, trädde i fjol fram och sade, till traditionella utvecklingsstrategers förskräckelse: "Till fattighjälp och katastrofhjälp behövs allt vi kan ge." Skälen till denna hans nya insikt är, säger han, den oerhörda nöden bland massorna i de underutvecklade länderna, vilken blir alltmer skriande. Den enda utvecklingshjälp från Sverige, som Myrdal nu kan tänka sig vid sidan av nödhjälpen, är den som syftar till att förebygga nöden.

Vi skall i nästa månad ha en debatt mera specifikt kring utvecklingsfrågorna. Det vi brukat kalla utvecklingsarbete måste emellertid uppenbarligen förvandlas till en kamp för själva mänsklighetens överlevande. Denna kamp måste då bli en huvudinriktning för svensk utrikespolitik som helhet.

Mycket är ont i världen. Vi kan emellertid inte vara med överallt. Redan i dag splittrar sig Sverige för mycket i sitt internationella arbete. Vid vår FN-delegation används t. ex. mycken tid och mycken god begåvning för att i detaljer påverka en mängd årligen återkommande ganska meningslösa resolutioner.

Vi har en svensk kraftsamling kring nedrustningsfrågorna. Låt oss behålla den. Låt oss koncentrera det mesta av vårt övriga internationella ansvarsarbete på skyddet av människans hotade livsmiljö.

Mänskligheten hotas genom att produktiva landområden, vatten och

skogar ödeläggs. Överansträngning av jordens bärkraft måste hejdas. Det kan bara ske genom omfattande och samordnade insatser.

Livsmedelskrisen är redan ett faktum. Flera hundra miljoner människor lever i ständig svält och undernäring. Hur skall det då inte bli om en generation, då en kombination av jordförstöring och folkökning riskerar att ha reducerat arealen odlingsbar mark per capita till en tredjedel av vad den är i dag.

Mänsklighetens uppgift att frälsa sig själv är gigantisk. FN har i år inlett sitt vattenårtionde. Omkring 80 % av all sjukdom i den fattiga världen beror på att man inte har rent vatten. Sådant friskt vatten saknar hälften av jordens befolkning. Ambitionen för FN:s vattenårtionde är att alla skall ha rent vatten om tio år. Ambitionen är god. Hur gigantisk och samtidigt omöjlig den är framgår emellertid om man tänker på att den skulle innebära att en halv miljon människor om dagen skulle få nytt vatten.

Eftersom det är de fattiga människorna som i dag lider mest av överexploateringen av jorden, har jag låtit dem stå för exemplen.

Vi i den rika världen måste emellertid vara medvetna om att resursförstörelsen i minst lika hög grad beror på vår misshushållning, vårt slöseri och vår rovdrift. Det är också de rika ländernas företag som exploaterar de tropiska skogarna och därmed hotar jordens klimat och syreförsörjning. Det är de rika ländernas företag som tar bort mark från lokal livsmedelsproduktion genom industriell plantageodling för de rika människornas lyxkonsumtion.

Jag började med att uttrycka min uppskattning av innehållet i utrikesministerns deklaration. Jag har på detta sätt velat komplettera den med något om dessa de mest centrala frågorna för själva mänsklighetens överlevande. Vi lär inte komma ifrån dem i fortsättningen.

Tack, fru talman.

Anf. 15 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Den internationella ekonomiska utvecklingen har under senare år varit svag. Den totala produktionen i OECD-området ökade 1979 med 3,3 % och 1980 med 1 %. Världshandeln stiger i långsammare takt än tidigare. OECD-länderna är eniga om att de besvärande externa underskotten och den snabba inflationstakten kräver en restriktiv ekonomisk politik.

Obalanser i ekonomin utgör klassisk grogrund för protektionism. Likväl har det internationella handelspolitiska regelverket i stor utsträckning respekterats, och fri handel har väsentligen kunnat upprätthållas. Inom vissa betydelsefulla sektorer med särskilda anpassningsproblem har dock avsevärda ingrepp i den internationella handeln vidtagits i många länder. Dessa har ofta tagit formen av s. k. marknadsreglerande arrangemang och frivilliga exportbegränsningar, dvs. åtgärder inte helt öppna och inte helt frivilligt överenskomna mellan import- och exportland.

Denna handelspolitiska utveckling innebär avsevärda risker för ett litet, högt specialiserat och mycket exportberoende land som Sverige, som därtill

nödvändigtvis under de närmaste åren måste öka sina andelar av världsmarknaden.

Sverige är mycket beroende av att de internationella handelspolitiska åtagandena respekteras. Vår begränsade förhandlingsstyrka gör det svårt att agera utanför ett regelverk av den typ GATT erbjuder. Det är väsentligt för oss att de nuvarande friktionerna mellan USA, EG och Japan inte leder till en urholkning av detta regelverk och till mera av maktspråk på den internationella handelns område.

Ett särskilt problem är att begränsningar av handeln till vissa marknader kan skapa ökade påfrestningar på andra marknader. Ett aktuellt exempel är den internationella handeln med bilar. Japanerna har funnit sig i att godta inskränkningar i sina möjligheter att exportera till vissa större länder. Exportansträngningarna kan då komma att omdirigeras till andra marknader, t. ex. de nordiska. Detta skapar svårigheter för svensk bilindustri utöver vad normal, internationell konkurrens skulle ge. Inom OECD och i diskussioner med Japan försöker vi vinna förståelse för de problem som kan uppstå också för tredje land när importen begränsas.

I likhet med nästan alla OECD-länders ekonomier kännetecknas den svenska ekonomin av brist på balans. Visserligen har hos oss sysselsättningen ökat och arbetslösheten hållits nere, men vi har å andra sidan ett relativt sett mycket större underskott i våra utrikesbetalningar än flertalet andra industriländer. Detta underskott finansieras genom en omfattande internationell upplåning. En fortsatt utlandsupplåning i nuvarande takt och omfattning leder förr eller senare till en situation där Sveriges beroende av utländska långgivare blir stort. Dessutom lägger upplåningen en betydande förräntningsbörda på kommande generationer.

Regeringen har därför vidtagit olika stabiliseringspolitiska åtgärder. Dessa och de ytterligare åtgärder som förestår följer vissa bestämda handlingslinjer.

De totala utgifterna måste sänkas för att vi skall kunna minska efterfrågan på importerade varor. De offentliga utgifterna måste hållas tillbaka, eftersom man härigenom kan frigöra mer kapital och arbetskraft att disponeras av de utlandskonkurrerande delarna av näringslivet. Regeringens olika besparingsförslag syftar till att möjliggöra detta.

För att industrin skall kunna inte bara utnyttja existerande kapacitet utan även ta i anspråk nya resurser och expandera, måste den svenska konkurrenskraften förbättras så att efterfrågan både i Sverige och i utlandet kan styras över till förmån för svensktillverkade varor. Det tvåårsavtal på arbetsmarknaden som nyligen träffats ökar förutsättningarna för en sådan utveckling. En kraftig sänkning av marginalskatterna kan underlätta framtida avtal, sänka kostnadsläget och därmed bidra till ytterligare förbättringar i konkurrenskraften.

Som en ytterligare insats för att förbättra konkurrenskraften och som ett stöd för företagens egna marknadsföringsinsatser har regeringen kraftigt förbättrat insatserna inom exportfrämjandet.

En proposition med särskild inriktning på att stimulera de mindre och

medelstora företagens exportansträngningar har nyligen förelagts riksdagen.

Likaså lämnas inom kort förslag till åtgärder för att främja exporten av konsulttjänster från statliga affärsverk och myndigheter. Sådana tjänster efterfrågas nu alltmer i utlandet, vanligen som del av stora projekt och system.

Statsstödda krediter har blivit allt viktigare i kampen om marknadsandelarna. För att begränsa dessa subventioner förhandlar OECD-länderna om en ändring av överenskommelsen om maximerat statsstöd i kommersiella exportkrediter, den s. k. consensus. Sverige kommer att fortsätta att arbeta för en sådan skärpning av reglerna. Samtidigt tvingar oss emellertid den nuvarande konkurrenssituationen att ge de svenska exportföretagen möjlighet att konkurrera på ungefär lika kreditvillkor som andra länders företag.

Därför har regeringen beslutat föreslå förbättrade villkor för statsstödda exportkrediter, främst i form av en räntesänkning. Vidare har från årsskiftet införts ett system med förmånliga u-landskrediter, s. k. blandade krediter, i första hand för att bistå vissa u-länder men även för att stimulera och stödja svensk export till dessa länder.

Vi måste emellertid vara medvetna om riskerna med en kreditfinansierad export. Att erbjuda nya och i kommersiella sammanhang relativt okända kundländer kredit ger inte bara möjligheter att utvidga våra exportmarknader. Det innebär också risker att inte få betalt. Det senaste årtiondet har allt fler länder, och inte minst u-länder, ådragit sig allt större skulder, som de nu har svårt att betala.

Också upphandling till multilateralt finansierade biståndsprojekt bör beaktas som en möjlighet att öka den svenska exporten. F. n. används endast 20 % av det multilaterala svenska biståndet för upphandling av svenska varor och tjänster. Det är viktigt att svenska företag på ett tidigt stadium får reda på möjligheter till leveranser och att svenska myndigheter aktivt verkar för en utökad upphandling från Sverige. Åtgärder kommer att vidtas för att öka utnyttjandet av svenska varor och tjänster i både multilaterala och bilaterala biståndsprogram. Som ett led i detta kommer projektbevakningen i internationella organ och banker att förbättras.

Turismens betydelse för Sveriges ekonomi och sysselsättning har under senare år framstått allt tydligare. Turistnäringen har gynnsamma förutsättningar för en positiv utveckling. Näringsens egna åtgärder för att utveckla de konkurrensfördelar som Sverige har är av avgörande betydelse för hur turismen i Sverige skall utvecklas. Turismens samhällsekonomiska betydelse motiverar dock statliga stimulansåtgärder. Ökade resurser har anslagits till Sveriges turistråd för dessa ändamål.

En tredje handlingslinje i regeringens program för att rätta till vårt underskott i de utrikes betalningarna är att stimulera produktion, arbetsinsatser, riskvilligt sparande och nyföretagande. Ju större framgång sådana insatser får, desto mindre blir trycket på att vi skall behöva svälta oss till jämvikt i betalningsbalansen.

En offensiv politik för tillväxt måste i en öppen marknadsekonomi som vår inriktas på ökad anpassningsförmåga. Det är viktigt att en sådan anpassning i en dynamisk ekonomi sker under socialt acceptabla former och så att de negativa konsekvenserna för den enskilda individen begränsas. Samtidigt får detta inte leda till att verksamheter utan långsiktig konkurrenskraft konserveras med stora samhällsekonomiska kostnader till följd.

Regeringen avser därför inte att med handelshinder försöka rätta till vårt underskott i utlandsbetalningarna.

Sådana åtgärder vore dömda att misslyckas. Utlandet – och däribland våra viktigaste handelspartner i Norden – skulle inte godta att vi försökte lösa våra problem på deras bekostnad. Motåtgärder skulle kunna riktas mot Sverige om vi bryter mot våra internationella åtaganden med allvarliga sysselsättnings svårigheter för våra exportindustrier som följd.

Även om sådana motåtgärder uteblev skulle handelshindrande ingrepp vara förknippade med allvarliga problem. För konsumentvaror verkar sådana ingrepp fördyrande. Och om vi med tullar eller andra restriktioner beskär importen av halvfabrikat, stiger kostnaderna i de företag som använder dessa insatsvaror.

De svårigheter som europeisk och amerikansk bilindustri nu kämpar med beror åtminstone i viss utsträckning på de handelshinder som introducerats på stålområdet. Japansk bilindustri tar halvfabrikat från sin högeffektiva stålindustri, medan EG-länderna och USA har infört importregler som skyddar deras stålmarknader. I det känsliga konkurrensläget har det sin uppenbara betydelse för t. ex. den svenska bilindustrin att få köpa stål till så låga priser som möjligt. Varje procents höjning av stålpriset ökar nämligen de totala tillverkningskostnaderna i denna industri med minst ett par miljoner kronor.

På tekoområdet gäller sedan länge speciella GATT-regler, det s. k. multifiberavtalet, som medger begränsning av importen från lågprisländer. Inte desto mindre kan naturligtvis de länder som sådana tekorestriktioner riktar sig mot missgynna de importländer som de uppfattar som särskilt hårdhänta vid exempelvis central upphandling av stora projekt och system.

Det finns dessutom mera direkta kostnader. Sverige har omfattande handelsbegränsande tekoavtal med 15 lågprisländer. De ger visst skydd åt vår egen produktion. Men det finns självfallet ingen garanti, fru talman, för att en nedskärning av importen från t. ex. Indien automatiskt leder till en motsvarande ökning av efterfrågan på svensktillverkade tekoexporter. Det sannolika är i stället att en viss del av efterfrågan omdirigeras till andra länder inom t. ex. EFTA- eller EG-kretsen, mot vilka vi inte kan införa några importhinder utan att drabbas av hårda motåtgärder, som bl. a. kan slå mot vår egen anseende tekoexport till detta område.

I den utsträckning som våra tekorestriktioner leder till att importen läggs om från lågprisländer till högprisländer innebär detta att importen fördyras. Hur mycket är självfallet omöjligt att avgöra. Ett räkneexempel kan dock ha sitt intresse. Om hälften av vår tekoimport från högprisländerna kunnat

köpas till hälften så höga priser från lågprisländer, varifrån importen nu är reglerad, hade vårt betalningsbalansunderskott varit ca 1 miljard kronor lägre per år. Import till lägre priser skulle även innebära att den allmänna prisnivån vore lägre.

Multifiberavtalet utlöper vid utgången av 1981. Diskussioner om hur ett nytt avtal skulle kunna utformas, om det nu alls är möjligt att få till stånd ett sådant, har redan inletts. Från svensk sida önskar vi att ett nytt avtal kommer till stånd. Även om man inom den internationella tekohandeln de facto avlägsnat sig från huvudprinciperna i GATT, är det önskvärt att det i alla fall finns en avtalsmässig grund för avstegen.

Jag har redan understrukit att det för svenskt näringsliv fordras en kraftig förstärkning av vår konkurrenskraft för att vi skall få ordning på våra utrikes affärer. En sådan förbättrad konkurrenskraft skulle kunna gynna också tekonäringen, som f. ö. rymmer många konkurrensdugliga företag som hävdar sig väl också på exportmarknaderna. På så sätt skulle det också bli lättare för oss att upprätthålla den försörjningsberedskap på tekoområdet som vår alliansfrihet kräver och göra det utan besvärande ingrepp i frihandeln.

De s. k. lågprisländerna är i viss utsträckning samma grupp som de s. k. nya industriländerna, NIC. Dessa har haft snabb ekonomisk tillväxt och framgång på exportmarknaderna genom att satsa på privat företagsamhet, marknadsekonomi och internationell specialisering. Även om lönenivån ökar har de självfallet lägre lönekostnader än vi. I den handelspolitiska debatten framförs ibland kravet på att man introducerar en s. k. socialklausul, som skulle ge rätt till importrestriktioner gentemot lågprisländer på den grunden att arbetsvillkoren där vore orimligt dåliga.

Sverige verkar i olika internationella organisationer, framför allt i ILO, för att all exploatering av människor i arbetslivet motarbetas och förhållandena i arbetslivet gradvis förbättras. Vi skulle dock kompromettera dessa strävanden om det kunde göras gällande att socialklausulens förespråkare egentligen syftar till att skydda i-ländernas egen produktion från konkurrens. En annan sak är om exportlandet i fråga tillämpar lagar och regler som gör arbetsvillkoren inom exportindustrin mindre goda – och kostnaderna därmed lägre – än i detta lands näringsliv i övrigt. Vi bör också verka för att u-länder som genomgår en framgångsrik industrialisering gradvis åtar sig nya GATT-förpliktelser och därigenom konkurrerar med oss på mera likartade villkor.

Det hävdas ofta att det är omöjligt att konkurrera med NIC-länderna både på vår hemmamarknad och på våra traditionella exportmarknader. Detta är en felsyn. Lägre lönekostnader i dessa länder kan t. ex. motverkas av lägre produktivitet i vissa tillverkningsgrenar. Sverige har f. ö. ett stort exportöverskott gentemot NIC-länderna. Det går således uppenbarligen bra att sälja också på dessa länders hemmamarknader. De är inte bara nya konkurrenter utan också nya kunder. En förutsättning är dock att vi är offensiva och dynamiska och låter ett lönsamt näringsliv ha resurser att leda utvecklingen och utnyttja de nya möjligheterna.

Alltför ofta syns den föreställningen vinna gehör att man kan undvika obekväma omställningar i näringslivet genom protektionism, men det kan man inte. Omställningarna skulle i själva verket bli allt svårare om vi försöker fördröja och förhindra dem. Resurser dras från de livsdugliga näringarna, som så småningom därmed blir nya problembanscher. Vår höga levnadsstandard har kunnat uppnås genom att vi utnyttjat den internationella specialiseringens fördelar. De som tycker det vore bekvämare att slippa den internationella konkurrensen måste vara beredda på de försakelser som en kraftig standardsänkning skulle innebära.

Regeringens avsikt är alltså att skapa förutsättningar för ett näringsliv som är konkurrensdueligt internationellt och accepterar de utmaningar detta innebär, framför att glida in i de mycket smärtsammare omställningar som skulle följa av en mera protektionistisk politik.

Av dessa skäl har regeringen bestämt motsatt sig att införa ett system med s. k. importdepositionsavgifter, som socialdemokraterna med avsteg från sin traditionella frihandelsinriktade politik föreslog förra hösten.

Det är likaså av stor vikt att andra länder avhåller sig från att införa handelshinder gentemot oss. Genom att vi själva respekterar våra internationella förpliktelser minskar vi risken för att andra bryter sina åtaganden mot oss. Sverige bör ytterligare reducera dessa faror genom aktiva insatser i olika internationella organisationer på handelsn område. Arbetet i GATT spelar här en central roll. Den s. k. Tokyoronden gav en fast grund för de fortsatta ansträngningarna att frigöra handeln. På den grunden bör vi bygga vidare.

I takt med att produktionen förskjuts från varu- till tjänsteproduktion är det väsentligt att också de fördelar som kan uppnås genom ökad internationell handel med tjänster tillvaratas. De utredningar som gjorts visar att det finns en stor potential för ökad export av vårt kunnande på olika områden.

Vi fäster därför stor vikt vid det arbete som inletts i OECD för att undersöka förutsättningarna för en ökad liberalisering på tjänsteområdet.

Arbetet där har i första hand inriktats på kartläggning av förekommande hinder inom sektorerna byggnads- och anläggningsverksamhet, sjöfart samt bank- och försäkringsverksamhet. Förslag finns om att utvidga samarbetet till andra sektorer.

Detta arbete är stort och tidskrävande. Vi kommer dock att verka för att det bedrivs så skyndsamt som möjligt, så att underlag snabbt kommer fram för diskussioner om avveckling av besvärande hinder för internationell handel med tjänster.

För oss i Sverige kan det aldrig bli fråga om att välja tjänstesektorn som ett alternativ till varuexport. Vi behöver i högsta grad bådadera, och båda sektorerna måste öka om vi skall häva vårt bytesbalansunderskott. Dessutom kompletterar de varandra och går ofta hand i hand, så att tjänsteexporten genom de kontakter som skapas ger upphov till export också av svenska varor, och – omvänt – varuexporten eller exporten av t. ex. nyckelfärdiga anläggningar fordrar just tjänster som utbildning, konsulttjänster och

teknologiöverförande.

De mera problemfyllda och konfliktbetonade förvecklingarna i den internationella ekonomin har förskjutit en del av uppmärksamheten från OECD till de årliga ekonomiska toppmöten som de västliga stormakterna avhåller. För de många mindre och starkt utlandsberoende industriländerna innebär dock påfrestningarna i den internationella ekonomin att det blir extra betydelsefullt att samarbetet inom den vidare i-landskretsen i OECD förlöper på ett konstruktivt sätt. I detta sammanhang har Sverige en viktig möjlighet att komma till tals. Det är därför naturligt att Sverige på allt sätt stödjer verksamheten inom OECD.

Samarbetet med EG, vår viktigaste handelspartner, har utvecklats tillfredsställande. Grekland blev den 1 januari i år EG:s tionde medlemsland. Det tilläggsprotokoll till frihandelsavtalet med EEC som Sverige undertecknade med anledning härav innebär att Grekland fram till den 31 december 1985 successivt skall avveckla tullarna för de varor som omfattas av avtalet och att Sverige fr. o. m. den 1 januari i år ger Grekland i huvudsak samma behandling som de nuvarande EG-länderna åtnjuter. Också i fråga om CECA-varor, dvs. stål, skall frihandel etableras efter en viss övergångsperiod.

Under de nu pågående förhandlingarna om Spaniens och Portugals medlemskap i EG förutses kontakter äga rum mellan Sverige och Gemenskapen.

På stålområdet har förhandlingar förts om villkoren för årets handel mellan Sverige och EG. EG har internt genomfört drastiska åtgärder för att minska överutbudet på stålmarknaden. För oss är det viktigt att inte EG:s interna svårigheter leder till inskränkningar i det fria varuutbyte som vi alla har behov av. Det avtal vi i dagarna enats om tillfredsställer våra krav i detta hänseende.

Sveriges förhållande till EG grundar sig på frihandelsavtalen och präglas av vår önskan att inom ramen för neutralitetspolitiken ha nära, omfattande och varaktiga förbindelser med Gemenskapen. Det är regeringens avsikt att på denna grund och i lämpliga former fortsätta att bygga ut förbindelserna med EG på de områden där ömsesidigt intresse för samarbete finns.

Under 1980 fullföljdes det redan etablerade samarbetet inom olika områden, och några nya tillkom. Ett ramavtal ingicks för att uppnå ett mer regelbundet samarbete om konsumentfrågor. Förhandlingar om ett liknande samarbete om arbetsmiljöfrågor pågår.

På senare tid har även kontakter inletts som kan öppna nya samarbetsområden. I januari i år möttes EFTA-länderna och EG för informella diskussioner om tillämpningen av den nya GATT-koden om tekniska handelshinder. I februari hölls så ett första möte för ömsesidig information om statsstöd. På områdena energipolitik och informationsteknologi slutligen har såväl EG som Sverige uttryckt intresse för närmare samarbete.

EG:s intresse för samarbete med Sverige markerades hösten 1980 genom ett besök av presidenten i EG-kommissionen. I samband därmed enades man om att ett av de två årliga mötena med blandade kommittén Sverige-EG

fr. o. m. 1981 skall ändras till ett möte på hög nivå för diskussion av aktuella ekonomiska och handelspolitiska frågor.

Liksom vårt frihandelsavtal med EG fungerar vårt samarbete inom EFTA som en bastion till försvar för en fri handel i tider av stora ekonomiska påfrestningar. EFTA:s ministermöte i juni förra året ägnades särskilt åt att högtidlighålla organisationens 20-årsjubileum, varvid uppmärksamheten framför allt inriktades på den stora framtida betydelse som EFTA och samarbetet där har.

Det finns ibland en tendens att nedvärdera EFTA-samarbetets betydelse. Man bör dock vara medveten om att EFTA-länderna tillsammans utgör en stormakt på handelns område. EFTA-ländernas totala export är lika stor som Japans. EG:s export till EFTA-länderna är större än Gemenskapens samlade export till USA, Japan och Sovjet. Ett utökat samarbete mellan EFTA-länderna bör kunna bidra till att befrämja en fri handel, utveckla gemensamma europeiska strävanden och förhindra att mindre industriländers intressen lämnas obeaktade.

För de nordiska länderna är den nordiska marknaden av särskild betydelse. Ungefär 25 % av exporten går till andra nordiska länder. För bearbetade varor är andelen ännu större. Den nordiska marknaden är något av en hemmamarknad, som ger mindre och medelstora företag en möjlighet att pröva sina krafter i den internationella konkurrensen, innan de ger sig ut på mera svårbemästrade fält. Samverkan mellan större nordiska företag kan också ge extra möjligheter att säkra stora projekt- och systemleveranser, vilka blir allt vanligare särskilt till ojljeländer och u-länder.

Det nordiska ministerrådet antog förra året ett arbetsprogram på det ekonomiska området som sammanfattas under rubriken Norden som hemmamarknad. Titeln kan ses både som en karakteristik på det nuvarande läget i det nordiska samarbetet och som en vägvisare för framtiden.

Mycket har således redan uppnåtts på det nordiska planet. En fri arbetsmarknad har upprättats. Frihandel har etablerats inom ramen för EFTA-EG. Viss rörlighet för kapitalet medges, och direktinvesteringarna inom det nordiska området tenderar att öka. Detta för att nämna några exempel.

Men samarbetsmöjligheterna har därmed inte uttömts. Nu närmast har ministerrådet beslutat undersöka förutsättningarna för att undanröja föreliggande hinder för nordiskt industriellt samarbete. Motsvarande undersökning skall också göras när det gäller kapitalets rörlighet. På energiområdet har de nordiska regeringarna likaså kommit överens om ett intensifierat samarbete.

Det rör sig inte här om några spektakulära nya initiativ. Snarare är det fråga om naturliga komplement till den samarbetsstruktur som byggts upp genom åren. Det tillhör styrkan i det nordiska samarbetet att det vilar på en fast och mångfasetterad grund, som går tillbaka på gemensamma geografiska, historiska och kulturella band. Resultaten avspeglar sig i avtal mellan två eller flera nordiska länder eller i samnordiska överenskommelser inom en vidare internationell ram.

Regeringen räknar med att ytterligare ett element inom kort skall kunna tillföras detta nordiska nätverk. Förhandlingarna om ett brett ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Norge, som har pågått under en längre tid, är nu så långt framskridna att en överenskommelse enligt vår mening bör kunna komma till stånd. Tyngdpunkten kommer här att ligga på industri- och energiområdena, men också andra samarbetsprojekt finns med i diskussionerna.

De grundas alla på en insikt om att ansvaret för att utveckla de ekonomiska förbindelserna mellan våra bägge länder i första hand faller på näringslivet självt, men att regeringarna å sin sida kan lägga förhållandena till rätta för ett breddat samarbete. Vi hoppas att på samma grundval kunna gå vidare med samarbetet också med de andra nordiska länderna.

Fru talman! Vårt nuvarande bytesbalansunderskott är ungefär tre gånger större än vad det i förhållande till OECD-områdets totala underskott borde vara. Vår handelsbalans visar ett underskott på över 10 miljarder kronor i ett läge då vi i stället behöver ett exportöverskott för att finansiera räntebetalningarna på våra växande utlandsskulder och utlandsturismen samt för att kunna fullfölja våra biståndsåtaganden. Vi lever med andra ord fortfarande över våra tillgångar.

Regeringen är fast besluten att bryta denna utveckling. Den ekonomiska politiken har i långa stycken givits en ny inriktning för att möjliggöra en bättre balans. På kort sikt kan några åtgärder t. ex. via budgetpolitiken vara påfrestande men måste likväl genomföras. Alternativet är en fortsatt snabb ökning av våra utländska skulder. Detta alternativ är i längden ohållbart. Vår handelspolitik är inriktad på att återvinna marknadsandelar både här hemma och utomlands, inte genom protektionistiska ingrepp utan genom att stärka vår konkurrenskraft och stimulera till ökade exportansträngningar. Det energipolitiska program som offentliggjordes i februari tar bl. a. sikte på att minska vårt beroende av olja, den utan jämförelse viktigaste enskilda komponenten i vår import.

Det kommer att ta tid innan den ekonomiska balansen kunnat återställas. Det viktiga är dock att snabbt kunna vända utvecklingen för att visa oss själva och omvärlden att vi är på rätt väg och få underlag både för fortsatta stabiliserande åtgärder och för den optimism som är en viktig faktor i ett uppsving för näringslivet.

Den senaste tidens händelser på det ekonomisk-politiska området inger hopp om att vår konkurrenskraft skall kunna stärkas. De senaste månads-siffrorna för vår utrikeshandel antyder ett minskat underskott. Förtroendet för den svenska valutan synes ha återvänt. Det vore förhastat att därav dra några bestämda slutsatser. Mycket återstår att göra innan den yttre balansen har återställts. Men dessa uppmuntrande tecken utgör en uppfordran till oss att med fast hand fullfölja den politik som vi stakat ut.

Anf.16 MATS HELLSTRÖM (s):

Fru talman! Först en liten randanmärkning.

Staffan Burenstam Linder valde att kritisera ett socialdemokratiskt förslag som diskuterades här i riksdagen för ungefär ett halvår sedan och som då avslogs av den borgerliga majoriteten. Det hade varit litet mer heroiskt om Staffan Burenstam Linder också tillagt att vår handelsbalans under den tid som har gått sedan riksdagen fattade det beslutet fått ett ackumulerat underskott på inemot 2 miljarder kronor. Den svenska nationen lånar nu utomlands omkring 70 milj. kr. varje dag.

Regeringens politik, den som riksdagsmajoriteten då fattade beslut om, har alltså misslyckats, och något alternativ till den politiken presenteras inte här och nu. Och det var ju regeringens misslyckade politik som ledde fram till att en extra riksdag fick inkallas i ett akut krisläge förra sommaren.

Fru talman! Debatten om vårt förhållande till länderna i den tredje världen har tämligen ensidigt kommit att handla om två saker: det svenska biståndets innehåll och utformning och de svenska privata företagens handel och investeringar.

Men samtidigt har under de senaste åren pågått en bred utveckling i en rad länder i den tredje världen där dess samhällen vill vidga kontakterna och utbytet med industrialiserade och alliansfria länder av Sveriges typ på många olika områden. Det kan gälla utrikespolitiskt samarbete, vetenskapligt och kulturellt utbyte, överföring av kunskap och teknologi, en vidgning av de kommersiella relationerna, osv.

I Sverige diskuterar vi emellertid enligt min mening förhållandevis litet om hur det svenska samhället skall kunna möta och vidareutveckla de önskemål om fördjupade relationer som kan finnas hos olika u-länder. Det svenska biståndets utformning och företagens ekonomiska utbyte är självfallet två viktiga poler i dessa relationer, men mellan dem finns ett helt spektrum av insatser där det svenska samhället borde kunna ta initiativ. Diskussionen härom har emellertid ibland blockerats av en kanske alltför inåtvänd och från specifikt svenska utgångspunkter förd debatt om bistånd och företagsinvesteringar.

Socialdemokratin tar i detta sammanhang flera initiativ till att söka belysa olika krav på den svenska politiken i förhållande till den tredje världen, bl. a. genom en u-landspolitisk konferens senare i denna vecka. Vi vill vända på frågeställningen om Sveriges möjligheter att göra insatser genom att inbjuda representanter för skilda intressen och områden i tredje världen och ställa frågan till dem: Vilka krav ställer den tredje världens folk på ett litet, rikt, neutralt land som Sverige inom ramen för en ny ekonomisk världsordning, den som debatterats i olika internationella fora? Vilken roll kan Sverige spela inom nord-syd-dialogen, anser de, internationellt och i det direkta bilaterala samarbetet med länder i tredje världen? Kan vi också i framtiden fungera som vad vi i den svenska debatten ibland benämner brobyggare? Eller har den möjligheten passerats av den ekonomiska händelseutvecklingen under det sena 1970-talet genom den intensifierade och djupa ekonomiska kris som nu råder i såväl i-länder som u-länder?

De frågeställningarna ingår också i det programarbete som nu bedrivs inom socialdemokratin. En viktig utgångspunkt för vårt arbete är naturligtvis de krav på internationellt samordnade aktioner för att söka identifiera ömsesidiga intressen mellan u-länder och i-länder som bl. a. Brandtkommissionen har tagit upp i sitt program för överlevnad. I den djupa ekonomiska kris som nu härjar i såväl nord som syd finns på vissa områden tydliga intressekonflikter mellan rikare och fattigare länder. Men som Brandtkommissionen har visat, är det ömsesidiga beroendet också så stort att endast internationella överenskommelser, som verkligen tar hänsyn till u-ländernas utvecklingsbehov, kan göra det möjligt att skapa en stabil efterfrågan i både nord och syd. Först därigenom kan den nuvarande krisen övervinnas.

Många länder i den tredje världen är fortfarande utsatta för exploatering från olika i-länder. Det tar sig uttryck i råvaruprisernas ogynnsamma utveckling, i de multinationella företagens förmåga att kvarhålla ett beroende, osv. Det kan innebära att investeringar av i-landsbaserade företag mer tar hänsyn till globala marknader än till resp. u-lands genuina utvecklingsbehov, osv.

Mindre än 10 % av världens industriproduktion kommer från u-länderna, även om ökningen på marginalen på många håll är snabb. Men den internationella krisen har slagit mycket hårt i den tredje världen som helhet, vars råvaror – förutom oljan – ju inte på långt när ökat i pris på samma sätt som industrivarorna har gjort. I många länder i Afrika har levnadsstandarden och livsmedelsproduktionen per individ minskat under senare år.

För inte så få u-länder tar oljenotan den ena halvan av deras exportinkomster och lånebetalningarna, skuldtjänsten, tar den andra halvan. Men till de mer renodlat ekonomiska konflikthanledningarna som kan finnas mellan nord och syd måste läggas supermakternas ökande tendens att vilja omvandla – eller utnyttja, om man så vill – delar av nord-syd-problemen i en öst-väst-dimension. Supermakternas rivalitet kan då bidra till att blockera konstruktiva lösningar som skulle kunna främja den tredje världens utveckling.

I arbetet för oberoende är u-ländernas eget samarbete inom ramen för den tredje världens internationella organisationer självfallet av största betydelse. Det gäller arbetet i den alliansfria rörelsen, i 77-gruppen och på andra håll. Det finns också här en rad beröringspunkter för ett litet, neutralt land som Sverige, som strävar till oberoende gentemot supermakternas intressen och dominans, även om vi självfallet inte kan bli medlemmar i organisationen. Som någon har uttryckt det är den alliansfria rörelsen ett politiskt instrument för den tredje världens folk för att dämpa supermaktsrivalitetens effekter i deras länder. Alliansfriheten i den tredje världen kan på ett sätt ses som ett slags skyddsmekanism för u-ländernas säkerhet, motsvarande den viktiga roll som de europeiska staterna tillmäter avspänningen här.

På det ekonomiska planet har u-länderna i den alliansfria rörelsen och i 77-gruppen samordnat sina strävanden mot en större jämställdhet mellan olika länder. Marknadskrafterna och kontrollen över internationella organisationer som IMF gynnar som bekant vissa rikare i-länders intressen och

kan därmed bli ett hinder för u-ländernas självständighet. Här finns också viktiga anknytningspunkter för en svensk utrikespolitik och u-landspolitik.

På det bilaterala planet måste Sverige söka bredda sina relationer med länder i den tredje världen som strävar till nationellt oberoende och en ekonomisk och social frigörelse för det fattiga folkflertal som lever där. En viktig fråga blir då hur vi skall kunna utveckla och praktiskt realisera samarbetsavtal mellan Sverige och länder i den tredje världen där det finns ett ömsesidigt intresse av fördjupade relationer. I många länder i den tredje världen har den statliga planeringen stor betydelse för hela ekonomin. Regeringen uppträder där som förhandlande part. Allt fler u-länder vill utveckla ett samarbete med Sverige på flera områden samtidigt; det kan gälla vetenskapligt samarbete, t. ex. genom SAREC, eller överföring av teknologi och kunskap i hela, färdiga system. Låt oss ta ett par konkreta exempel på det kommersiella området och i fråga om teknologiöverföring. Det kan gälla paketprojekt som bidrar till att bygga upp en hel sektor i ett lands ekonomi, t. ex. fiskesektorn, där ett land kan vilja ha samarbete kring allt från kartläggning av fiskstimmen i havet – då kan man behöva förhandla med de fiskande nationerna – till fiskebåtar, yrkesutbildning av fiskare, kylanläggningar och transportsystem m. m.

Samarbetet kan också gälla områden där Sverige av tradition har en god resursbas genom sin stora offentliga sektor, t. ex. transportområdet. Inom mycket stora delar av Afrika, Asien och Latinamerika är transportererna kraftigt underutvecklade såväl när det gäller storstädernas kollektivtrafik – arbetsplatsresor – som när det gäller landsvägsfrakter, järnvägar, kustsjöfart, inrikesflyg osv. En rad u-länder önskar då samarbeta kring samlade projekt för att utveckla ett helt transportsystem och inte endast ett eller annat trafikslag, då man inte vet hur man skall optimera sina lösningar. Vår diskussion gäller bl. a. hur vi här skall kunna bidra med nödvändiga lösningar av u-ländernas utvecklingsproblem samtidigt som sysselsättningen i Sverige på lång sikt kan främjas på ett viktigt område.

En förutsättning för en del u-länders utveckling av handeln med de industrialiserade länderna kan vidare vara att utbytet baseras på s. k. kompensationsaffärer. Det innebär att u-landet inte har möjlighet att betala i hårdvaluta utan i stället vill sälja och marknadsföra några av sina exportvaror i Sverige som ersättning för köp av svenska varor och tjänster eller svensk teknologi. Eftersom u-landets exportvaror kan ligga på helt andra områden än det man har importerat från Sverige kan detta slags kompensationsaffärer för att få betydelse kräva en stark samordning, om de skall utvecklas.

I denna situation, där alltså olika länder i den tredje världen vill bredda sina kontakter med oss på flera områden, har man inte så sällan riktat kritiska synpunkter mot Sveriges möjligheter att fungera som motpart för ett ekonomiskt utbyte. Man säger ibland på u-landshåll att det är svårt att i Sverige finna ett sammanhållande organ, till vilket u-landet kan rikta sina önskemål och där man kan göra beställningar. Den svenska resursbasen och de svenska kunskaperna finns inom många tekniska områden spridda på

olika företagsgrupper, på stora och små industrier runt om i landet, på statliga institutioner osv. Det är ofta mycket svårt för u-länderna att överblicka vilka möjligheter Sverige har att bidra med utvecklingen av en viss bestämd handelssektor. Det finns en känsla av förvirring när man vänder sig till Sverige för att försöka bredda samarbetet, och en rad u-länder har givit vittnesbörd om detta.

Den fråga som då sysselsätter vårt partis programarbete och som också skall diskuteras med företrädare för den tredje världen vid vår u-landspolitiska konferens – som jag nämnde om tidigare i veckan – är hur vi i det svenska samhället skall kunna skapa praktiska instrument för att samarbetsavtal på olika områden med länder i den tredje världen ges ett innehåll som gör att ett utrikespolitiskt, ekonomiskt, tekniskt eller annat samarbete verkligen långsiktigt byggs upp och att det inte stannar vid högtidliga deklarationer i samband med statsbesök och liknande. Detta förutsätter bl. a. att det tillskapas ett institutionellt arrangemang i Sverige med en förmedlande funktion mellan den svenska resursbasen och resp. u-land och som också kan bidra med en viss finansiering.

Innehållet i samarbetsavtal kan vara skiftande beroende på resp. lands speciella förhållanden och på de områden där bägge länder har ett intresse av att fördjupa samarbetet. Samarbetsavtal kan upprättas med ett land som får svenskt bistånd, t. ex. om landet i fråga utöver biståndet vill vidga sitt ekonomiska utbyte med Sverige samt om också vi har ett intresse av ett fördjupat ekonomiskt samarbete med landet. Ett avtal kan vidare gälla s. k. medelinkomstländer i den tredje världen, dvs. länder som har alltför gynnsamma ekonomiska förhållanden för att kunna komma i fråga för svenskt bilateralt bistånd. Men man kanske har andra gemensamma intressen av ett fördjupat samarbete – utrikespolitiskt, vetenskapligt, teknologiskt eller kommersiellt. Ett avtal kan naturligtvis också ha en rent kommersiell inriktning. Det kan gälla överenskommelser med förhållandevis resursstarka länder i den tredje världen, bilaterala överenskommelser om råvaruförsörjning kopplade till utbyggnad av förädlingsindustri osv.

Sammanfattningsvis kan ett utbyggt samarbete gälla såväl fattiga u-länder som medelinkomstländer och förhållandevis starkt ekonomiskt utvecklade länder i tredje världen. Avtalen får olika inriktning och innehåll beroende på vilken typ av land det gäller. Gemensamt är att Sverige har ett utrikespolitiskt intresse av att fördjupa samarbetet med sådana nationer och regeringar i tredje världen som arbetar för nationellt oberoende och en självständig ekonomisk utveckling och som därför också kan ha intresse av att samarbeta med ett neutralt industriland som Sverige, ett land som ju saknar anknytning till de gamla koloniala intressena och till supermakterna.

Anf. 17 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Jag kritiserade socialdemokraternas förslag angående import-depositioner, som framlades för ett halvår sedan. Jag gjorde det därför att det fortfarande utsänds protektionistiska signaler från socialdemokraterna. Det vore bra om herr Hellström ville redogöra för den politik som socialdemo-

kraterna egentligen för när det gäller de centrala handelspolitiska spörsmålen. Skall det vara protektionism eller inte? Står ni fast vid era importdepositionsförslag från tidigare? Dessa förslag återkommer ibland i anföranden här och där. De upprepas icke i motioner, och det är ju bra.

Skälet till att det är betydelsefullt att herr Hellström i egenskap av socialdemokraternas huvudtalesman, efter det att jag har avgivit en regeringsdeklaration om handelspolitiken, klargör socialdemokraternas inställning, är att det råder en avsevärd osäkerhet i omvärlden om det fortfarande är uppslutning kring det som har varit en central idé i svensk handelspolitik, en idé som det har rått allmän enighet om i Sverige, nämligen att det är den frihandelsinriktade politiken som i hög grad har bidragit till att skapa det svenska välståndet. Det går inte, som herr Hellström gör, att ursäkta förslag av denna typ med att Sverige har ekonomiska problem som, enligt vad han säger, har skapats av den borgerliga regeringen. Det går inte heller, som socialdemokraterna gör, att hävda att deras förslag på det ekonomisk-politiska området med större inslag av socialism, ännu mer offentliga utgifter, högre skatter och för den delen också högre privat konsumtion samt fler regleringar skulle ha skapat ett bättre ekonomiskt läge. Allra minst går det att göra gällande att den typ av handelspolitiska förslag från i höstas som ni lade fram och som även numera återkommer skulle ha lett till förbättringar. Det är tvärtom så att protektionistiska åtgärder, vare sig det gäller importdepositionsavgifter eller annat, skadar samarbetet med andra länder, eftersom dessa då vidtar motåtgärder mot oss.

Även utan motåtgärder skulle de komma att skada oss av de skäl som jag har angivit i den handelspolitiska deklarationen. De kan skada genom att prisnivån stiger, genom att insatsvaror blir dyrare och konkurrensförutsättningarna för svensk exportindustri därigenom blir sämre än de annars skulle vara – det finns en rad sådana nackdelar. Och det är väl också, herr Hellström, anledningen till att när tidigare ett antal länder, t. ex. Finland och Danmark, vidtog den typ av åtgärder som ni har föreslagit kom det kraftiga protester från den dåvarande svenska regeringen, uttalade av den dåvarande handelsministern Feldt och den dåvarande statsministern Palme. Det fanns då ingen som helst förståelse för att problem i dessa länder skulle motivera att de kunde vidta åtgärder av det slaget. I stället fanns det tankegångar som jag bedömer som riktiga, nämligen att detta var åtgärder som i längden inte skulle visa sig framgångsrika för de länder som vidtog dem. Dessutom skulle de lätt urarta på det viset att de framkallade motåtgärder i andra länder.

Vad gäller omvärlden, herr Hellström, vill jag föreslå att ni, när ni har den där u-landskonferensen som herr Hellström helt och hållet ägnade sitt anförande åt, frågar de företrädare för u-länderna som ni var så angelägna om att lyssna på om de sluter upp bakom vissa inslag i den socialdemokratiska handelspolitiken. Jag undrar om de med förtjusning skulle se fram emot att det blev importdepositioner i Sverige.

Ni kan också fråga dem vad de tycker om socialdemokraternas långtgående protektionistiska politik på tekoområdet. Fråga dem också om de har läst den socialdemokratiska partimotionen om protektionistiska ingrepp på

glasindustrins område. Fråga gärna sådana saker, så att ni får ett korrekt underlag för de deklarationer som herr Hellström ämnar göra i handelspolitiska frågor i Sveriges riksdag.

Herr Hellström skulle speciellt överlägga med dessa företrädare för u-länderna om vilken sorts samhälle vi skulle ha i Sverige för att det skulle passa u-länderna. Om man inte har bjudit in ett skevt urval av representanter för u-länderna kommer de att tala om för herr Hellström att det betydelsefulla är att Sverige visar en anpassningsförmåga som gör att man inte behöver ägna sig åt protektionism. De kommer att tala om att det är bra om Sverige för en politik som gör att vi kan återvinna konkurrenskraften. Endast om vi är konkurrenskraftiga kommer vi i längden att ha råd att fullfölja de åtaganden som vi har gjort i fråga om vår u-landshjälp.

Herr Hellström sade att u-landsrepresentanter ofta är litet förvirrade när de nalkas det svenska samhället, för det är inte så lätt att få besked om vilken institution som i det ena eller det andra avseendet – vare sig det gäller teknologiöverföring eller annat – kan hjälpa dem. En anledning till den förvirringen är att socialdemokraterna sprider stor förvirring om vilka handelspolitiska principer som det finns en allmän uppslutning kring. Det är en mycket betydelsefull källa till förvirring.

Det föreföll som om herr Hellström menade att Sverige egentligen inte hade några egna intressen – Sveriges politik skulle utformas helt i enlighet med vad man ville i u-länderna. Jag anser att våra u-landsförbindelser är synnerligen betydelsefulla, och vi försöker inom handelsdepartementet, utrikesdepartementet och andra departement att vårda oss om dessa förbindelser. Men jag tror att herr Hellström skulle ha svårt att ute i olika hörn av Sverige få gehör för åsikten att Sverige bara existerar för u-länderna och att vi skall omforma hela samhället för att få det att passa ur sådana synvinklar. Vi har faktiskt omfattande egna hänsyn att ta, och – jag säger det på nytt – vi hävdar inte dessa på grund av någon sorts svensk egoism: men det är bara genom att ta dessa hänsyn som vi kan fullfölja vår traditionella insats inom det internationella samarbetets ram. Då kan vi inte ha den typ av protektionism och annat sådant som herr Hellströms politiska uppläggning av handelspolitiken och hans illa utformade ekonomiska politik skulle leda till.

Anf. 18 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Det förefaller som om Staffan Burenstam Linder ägnar sig åt en kvalificerad form av skuggboxning. Protektionistiska signaler sänds fortfarande ut från socialdemokratin, säger han. Det visar att han i varje fall inte lyssnade på mitt anförande. Det visade f. ö. också de kommentarer han gjorde om mitt anförande, där jag underströk de ömsesidiga intressena och värdet av att identifiera var det faktiskt finns ömsesidiga intressen mellan olika u-länder och Sverige och var det finns konflikter. Men det är en analys som tydligen är Staffan Burenstam Linder främmande.

Det som är litet tråkigt med Staffan Burenstam Linders inlägg är att det visar regeringens brist på ansvar. Man går tillbaka till en debatt som fördes

för ett halvår sedan. Det har varit en urusel utveckling i svensk ekonomi därefter som har lett till en akut valutakris, där en miljard kronor lämnar landet per vecka. Detta tvingade riksbanken att höja diskontot med 2 % – något som slår utomordentligt hårt mot de svenska investeringarna, mot den konkurrenskraft som Staffan Burenstam Linder i allmänna ordalag men utan precision eller skärpa har talat om här. Det är ju er politik som har förts under den här tiden och som har lett Sverige fram till det utomordentligt usla läge vi befinner oss i.

Och det var er dåliga ekonomiska politik som tvingade er att inkalla det extra riksmötet i somras för att behandla det akuta ekonomiska krisläge ni hade fört landet in i. Att det då också krävdes extraordinära åtgärder visade sig mycket tydligt under detta extra riksmöte, med hänsyn till hur akut krisen var. Krisen var inte så akut, sade ni. Men det har ju bara blivit värre!

Man tar lång tid på sig här i talarstolen, utan att på något sätt tala om för riksdagen eller för allmänheten hur regeringen vill ta sig ur den kris man har kommit in i. Hur skall ni vända industriinvesteringarna, när de extrema räntehöjningarna nu slår hårt mot både småföretagare och storföretagare och tar bort framtidstron? Det är de frågorna som ni borde ägna er åt.

Anf. 19 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Låt mig gärna säga att herr Hellström i sitt anförande inte återkom till olika protektionistiska tankegångar. Men herr Hellström är tydligen oppositionens huvudtalare efter det att regeringen har avgivit sin handelspolitiska deklARATION, och därför talar herr Hellström inte bara för sig själv, utan han talar som representant för sitt parti.

Det finns i Sverige och i andra länder ett stort intresse av att få reda på vad som till sist är socialdemokraternas huvudprincip i praktisk handelspolitik, dvs. inte bara i retorik. Därför vill jag gärna uppmärksamma herr Hellström på att i den handelspolitiska debatten i Sverige – som herr Hellström kanske inte följer men som faktiskt förekommer – har man från socialdemokratiskt håll, t. ex. från herr Feldt så sent som i finansdebatten i riksdagen för någon månad sedan, återkommit till olika protektionistiska tankegångar. I t. ex. metallindustriarbetarnas handlingsprogram som kom härmedagen finns det också sådana antydningar. I socialdemokraternas tekomotioner föreslås ytterligare importtätstramande åtgärder. På glasindustrins område finns det förslag om åtstramningsåtgärder.

Det är därför, herr Hellström, som jag har funnit det betydelsefullt att ta upp detta – inte för att föra någon sorts polemisk debatt med herr Hellström som person utan för att det i Sverige och i omvärlden skall göras absolut klart vad som är svaret på denna fråga: Finns det även fortsättningsvis en stor uppslutning bakom den centrala idén på det handelspolitiska fältet som tidigare har funnits? Det har också funnits en stor uppslutning bakom denna på grund av att man har ansett att den lagt grunden för en stor del av svenskt välstånd. Jag tror faktiskt att herr Hellström inte kan komma undan så lätt som att bara säga att han i sitt anförande valde att inte ta upp de här frågorna. Det går inte heller att bara hänvisa till att socialdemokraterna för något

halvår sedan lade fram sina förslag om importdepositionsavgifter därför att regeringen hade inkallat ett extra riksmöte och den ekonomiska utvecklingen var bekymmersam eller till att den ekonomiska utvecklingen fortfarande är ägnad att inge bekymmer. Det går inte att komma undan med det, för ett av argumenten mot de protektionistiska förslagen är att den ekonomiska utvecklingen skulle ha blivit ännu sämre om man följt de förslagen. Jag har i regeringsdeklarationen återgivit huvudlinjerna i det ekonomisk-politiska program som regeringen arbetar efter för att få till stånd en bättre balans i svensk ekonomi. Ett betydelsefullt led i detta program är att inte förfalla till protektionism.

Herr Hellström har helt rätt i att Sverige ingalunda ännu har övervunnit sina ekonomiska problem – tvärtom. De åtgärder som regeringen har föreslagit är emellertid ägnade att vända utvecklingen i rätt riktning, till skillnad mot den socialdemokratiska modellen som ena dagen innebär ytterligare expansion och den andra dagen kritik mot regeringen för att den inte stramar åt ännu mera. Det talas om mera offentlig konsumtion, högre skatter, regleringar och annat. Jag menar, fru talman, att denna politik skulle vara förödande för Sverige och för tilltron till Sverige i omvärlden.

Herr Hellström frågar vad regeringen gör för att få ordning på industriinvesteringarna, och jag vill då säga att de olika förslag som regeringen har lagt fram och de åtgärder som har vidtagits kommer att få ett gynnsamt resultat. Om man dessutom snabbt kunde avsluta löntagarfundsdebatten, skulle tilltron till framtiden avsevärt öka hos dem som har att fatta beslut om olika investeringar. Om herr Hellström kunde bidra till att den debatten upphör, skulle det vara en mycket verkningsfull åtgärd.

Anf. 20 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Det är ju en utrikespolitisk debatt vi för här, och jag vill därför säga att vi som sitter i utrikesutskottet f. n. har en ganska intensiv debatt med Staffan Burenstam Linders partivänner, som verkligen för fram protektionistiska krav, vilket vi från socialdemokratin inte gör. Det är krav på hårdare bindning när det gäller biståndsgivningen, och det är förslag som innebär en försvenskning av biståndet.

Detta är rimligen något som Staffan Burenstam Linder känner till. Men det har uppenbarligen varit så under den här regeringsperioden att man inom moderata samlingspartiet talar med två tungor. Man går i riksdagen ut med protektionistiska krav från riksdagsgruppens sida – det är som bekant inte så få av Staffan Burenstam Linders partivänner som har undertecknat den aktuella motionen, utan den är tvärtom en medveten manifestation av många riksdagsledamöter – samtidigt som Staffan Burenstam Linder som regeringsrepresentant framträder som frihandlare. Det är denna dubbelhet i er politik som ni har drivit – för all del tekniskt skickligt ibland – när ni fört fram två budskap samtidigt. Men vänd er till era partivänner här i kammaren, Staffan Burenstam Linder! Håll ett tal om protektionismen för dem! De kanske kan behöva det, men socialdemokratin behöver det inte.

Staffan Burenstam Linder viker fortfarande undan från regeringsansvaret.

Det har ju bara blivit sämre på alla de områden som är relevanta för en bedömning av den handelspolitiska utvecklingen.

Så till diskussionen om det extra riksmöte som inkallades i somras. Den extrema diskontohöjning med 2 % som infördes i januari var en direkt följd av en akut valutakris, som i sin tur var en följd av tveksamheten kring den enorma svenska upplåningen. Därtill kom regeringens oförmåga när det gällde att lägga fram ett ekonomisk-politiskt program i januari.

Om det är någonting som skadar investeringsviljan i Sverige på lång sikt, så är det en sådan politik. Det är en havererad politik. Det bär mig emot att använda ord som "havererad" eller "totalt misslyckad", för det blir lätt en inflation i den typen av ord. Men tyvärr är det bara med sådana ord vi kan beskriva det som nu faktiskt sker. Ni har misslyckats, och ni har demonstrerat här att ni inte heller har någon alternativ politik som skulle kunna föra Sverige ut ur krisen. Staffan Burenstam Linder ironiserar över glasarbetarna i Småland, men vilket är Staffan Burenstam Linders budskap till glasarbetarna eller till dem som arbetar i tekoindustrin? Hur mycket vill Staffan Burenstam Linder öka arbetslösheten för att komma till rätta med de akuta kriser som råder i de näringarna? Hur bedömer Staffan Burenstam Linder att arbetslösheten inom dessa industrier kommer att öka mot bakgrund av att den svenska regeringen inte har någon näringspolitik? Ni vill ju tvärtom avrusta de organ som hanterar näringspolitiken och ger möjlighet att stödja t. ex. småföretagen och därmed också göra det möjligt att få stabilitet i sysselsättningen.

Anf. 21 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Om jag får börja med glasarbetarna i Småland och tekoarbetarna, skulle jag vilja till Mats Hellström säga detsamma som jag också har sagt i regeringsdeklarationen, nämligen att framtiden för dem, liksom för alla som har sysselsättning i Sverige, ligger i att det finns konkurrenskraft. Det är detta som är A och O. I längden går det inte att klara vare sig den ena eller den andra industrigrenen utan att det i grunden finns en konkurrenskraft. Denna konkurrenskraft måste uppnås på olika sätt, bl. a. genom löneavtal som någorlunda ansluter sig till utvecklingen av produktiviteten, vidare att man inte genomför höjningar när det gäller arbetsgivaravgifter och annat som medför att lönekostnaderna stiger. Dessutom måste marginalskatterna sänkas, så att det blir lättare att sluta avtal utan att det bara blir inflation. Den offentliga sektorn får inte heller öka så mycket att den lägger beslag på de olika resurser som i stället behöver sättas in i utlandskonkurrerande näringar. Det är på detta sätt som industriarbetare och industritjänstemän, och över huvud taget svenska folket, till sist måste klara sig. Det är dessa utgårdar som regeringen står för, det är det alternativ som vi försöker arbeta efter. Socialdemokraternas alternativ – i den mån det finns något sådant, annat än att bara säga nej till allt vad regeringen föreslår – är dåliga. Bl. a. gäller detta era protektionistiska förslag, som allvarligt skulle försämra utvecklingen. Vad skulle Mats Hellström säga till exempelvis de metallarbetare som skulle bli arbetslösa genom motåtgärder av utlandet, om

vi skulle sätta i gång med det som ni antyder?

Sedan är det fel att säga att allt har blivit sämre och sämre. Ser vi t. ex. på handelsbalanssiffrorna för de senaste 4-5 månaderna, märker vi att det har blivit en klar förbättring, jämfört med motsvarande period 12 månader tidigare. Den svartmålning som ni "ryggmärgsartat" gärna ägnar er åt är inte riktig. Dessutom upprepar jag gärna att vi inom regeringen inte tror att de olika insatserna kommer att resultera i ett genomslag omedelbart. Det kommer att ta tid att vända det hela rätt. För att kunna klara detta krävs att man vidtar vissa åtgärder, som förvisso är impopulära. Socialdemokraterna, som för en enkel politik och bara grälar om allting, skall dock till sist inte kunna övertyga svenska folket om att den typen av nejsägeri är någonting som är ägnat att befrämja vare sig den ena eller den andra gruppens välfärd i Sverige.

Såvitt jag förstår har inte Mats Hellström någon ytterligare replik, men eftersom det genomgående ställts samma fråga i replikväxlingen, vill jag bara konstatera att det tydligen inte är möjligt för Mats Hellström att avge en klar handelspolitisk deklaration att socialdemokraterna står fast vid en handelspolitisk grundprincip som, såvitt jag förstår, faktiskt har kännetecknat det socialdemokratiska partiet under hela dess existens. Det är anmärkningsvärt att socialdemokraternas huvudtalare icke är beredd att göra en klar deklaration av det slaget. Om Mats Hellström tror – att döma av hans inlägg gör han tydligen det – att Sverige helt bör utformas som u-länderna tycker, vill jag på nytt ge Mats Hellström rådet: Fråga gärna deltagarna från de länder som representeras på er konferens, om de verkligen tycker att den politik som ni här talar för kännetecknas av solidaritet. Ni har en viss tendens att hänga ut honnörsord om internationell solidaritet o. d. Men när det sedan kommer till kritan är ni inte dåliga på att skriva motioner, som innehåller mycket av motsatsen – och som dessutom skulle skada även Sverige. Det skulle nämligen olika protektionistiska ingrepp göra.

Anf. 22 HADAR CARS (fp):

Fru talman! För förtroendet för Sverige som ekonomisk samarbetspartner är det väsentligt att vi håller oss till de internationella spelregler som vi själva varit med om att utforma.

Genom avtal i GATT, med EG och via EFTA har Sverige drivit på utvecklingen mot frihandel. Vi är också själva mycket beroende av att frihandeln bevaras och stärks. För Sveriges många internationella företag – företag som svarar både för huvuddelen av våra exportinkomster och för arbetstillfällena inom industrin – är frihandeln ett livsvillkor. För det ekonomiska samarbetet inom bl. a. Norden och med u-länderna är frihandeln av central betydelse.

Det är, fru talman, mot den bakgrunden glädjande att regeringen genom handelsministern ger ett klart och otvetydigt förord för fortsatt frihandel.

Ur den synpunkten väckte också det socialdemokratiska förslaget om särskilda depositionsavgifter på importen stor besvikelse hemma och utomlands. Det är ett förslag som ytligt sett flyttar en del av bördan av den

nödvändiga ekonomiska åtstramningen från Sverige till andra delar av världen. Men risken är stor att omvärlden slår tillbaka och på så sätt fördubblar den börda vi får bära. Förslag som syftar till att begränsa frihandeln är riskabla för svensk ekonomi. Sådana förslag strider mot våra gemensamma grundläggande internationella värderingar. De väcker skadeglädje hos våra kritiker och förvåning och irritation hos våra vänner i alla delar av världen.

Innebär, Mats Hellström, det du sade, att socialdemokratin nu övergett sitt protektionistiska förslag om importdepositioner? Du har i dina inlägg försiktigt underlåtit att ge klarhet på den punkten. Genom att jag nu ställer frågan till dig får du en chans till att tala om hur det förhåller sig på det planet.

Fru talman! Den moral vi ålägger oss – och skall ålägga oss – när det gäller att värna den fria handeln måste vi också upprätthålla på andra områden.

Liberala honnörsord som näringsfrihet och fri handel kan sålunda inte åberopas till stöd för ekonomiskt samarbete med ett land som från grunden och hela vägen upp är uppbyggt på rasåtskillnad och rasförtryck.

Sydafrika står i dag ekonomiskt starkare än kanske någonsin. Därigenom blir det för oss endast än mer angeläget att vara med och skärpa kampen mot rasförtrycket.

På förslag av den senaste liberala regeringen antog riksdagen 1979 en lag om förbud för svenska företag att investera i Sydafrika. Den lagen får inte urholkas.

Lagen medgav att de företag som frivilligt anmälde sin avsikt att inte expandera sin verksamhet i Sydafrika skulle få göra nödvändiga ersättningsinvesteringar utan att i förväg få dem godkända av regeringen. Inget av de aktuella företagen utnyttjade denna möjlighet inom föreskriven tid. Detta måste tolkas som ett uttryck för att de ämnar utnyttja eventuella möjligheter att expandera i Sydafrika.

Därmed har regeringen också skäl att restriktivt pröva företagens ansökningar om rätt till ersättningsinvesteringar. Får de byta utslitna maskiner mot nya med högre kapacitet, bör man räkna med att de nya maskinerna också kommer att användas för att öka tillverkningsföretagen har ju klargjort att de inte är beredda till någon frivillig begränsning av sin verksamhet i Sydafrika.

Därför måste också Sydafrikalagen tolkas restriktivt. Alternativet kan bli att man tvingas överväga ett totalt förbud mot nyinvesteringar i svenska företag i Sydafrika.

Inte i lagen säger heller att regeringen här skall stå på pass. Enligt min mening bör den anvisa något eller några ansökningstillfällen om året, då den prövar – och avgör – företagens ansökningar. Ett sådant förfarande skulle ge regeringen en bättre överblick.

Regeringen bör emellertid också ta andra initiativ. Med ökad styrka bör regeringen bl. a. kräva en internationell handelsbojkott mot Sydafrika, av samma slag som FN beslutade om mot Rhodesia. Även ytterligare nordiska och rent svenska åtgärder bör prövas.

Jag vill gärna tillägga att man med betydande glädje skulle hälsa ett uttalande från näringslivet och de berörda företagen om att de själva kommit till slutsatsen, att de inte genom sin verksamhet längre vill vara med och bygga upp den sydafrikanska rasistregimen.

En sådan hållning från det svenska näringslivets sida skulle vara en moralisk vinning. Jag utesluter inte heller att en sådan hållning skulle ge företagsekonomiska vinster i länder som ser kampen mot apartheidregimen som en central uppgift.

Fru talman! Under senare år har exportkrediter på mjuka villkor fått växande betydelse i den internationella handeln. Detta gäller framför allt vid export till u-länder – en export som i allt större utsträckning kommit att avse stora affärer och s. k. nyckelfärdiga projekt.

Företag i flera av Sveriges konkurrentländer kan lämna krediter på mycket gynnsamma villkor, framför allt genom att de har tillgång till exportkredit med statligt räntestöd. Sedan 1978 finns ett sådant system även i Sverige, det s. k. SEK-systemet.

Ett av de viktigaste skälen till att Sverige inte hävdat sig i konkurrensen med andra länder är emellertid att vi inte kan erbjuda samma förmånliga krediter som många andra industriländer gör. Svenska företag faller, trots sin tekniska kompetens, alltför ofta bort i anbudstävlingarna på grund av sämre möjligheter att medverka till finansieringen. Därför bör vi i Sverige överväga att under en femårsperiod införa ett tillfälligt system för förmånliga krediter vid sidan av den ordinarie biståndsbudgeten och enligt de riktlinjer som gäller för blandade krediter.

Utöver att detta skulle stärka svenska företags konkurrenskraft vid u-landsaffärer skulle ett sådant system bidra till att öka den totala investeringsvolymen i u-länderna. Det skulle härigenom bli ett stöd för u-ländernas egna åtgärder – sådana som Mats Hellström nyss talade om. Förmånliga krediter innebär att det säljande landet går in och subventionerar den kredit som ges vid en affär. Det kan t. ex. vara fråga om subventionerad ränta eller en förlängd kredittid. Subventioneringsgraden beräknas efter vissa regler. Man talar i det sammanhanget oftast om "gåvoelement". 15 % är det minsta gåvoelementet som är tillåtet enligt internationella överenskommelser.

Kostnaden för dessa förmånliga krediter är utspridda över hela den tid som krediten löper.

Detta innebär att belastningen på statsbudgeten till att börja med blir mycket liten. När affärsavtalen ingås uppstår ingen kostnad för staten. Men företagen får en grund för investeringar och nyanställningar. Statens kostnader inträder först när krediten stegvis tas i anspråk. Eftersom det här ofta rör sig om stora projekt med lång byggtid dröjer detta vanligen flera år. Statens kostnader minskar sedan i den takt som amortering av lånet sker.

En ökad stimulans till det svenska näringslivet genom s. k. riktade krediter skulle alltså ge en positiv effekt på betalningsbalansen och industrisysselsättningen.

Svenska företag skulle få möjligheter att göra affärer som de annars går

miste om – att sälja maskiner och annan utrustning till u-länder, utrustning som dessa u-länder behöver för sin uppbyggnad.

Samtidigt nås den för Sverige positiva effekten inom branscher som har framtiden för sig. Här handlar det inte om att uppskjuta dödsögonblicket för de företag som får del av stödet. Snarare är det barnmorskerollen staten spelar genom att hjälpa till att öppna nya marknader för svenska företag.

De offensiva satsningarna är för Sverige inte mindre väsentliga än den beryktade svångremmen för att nå balans i svensk ekonomi. Förmånliga, till u-länderna riktade krediter är en sådan satsning. Den ger fördelar både åt oss och åt u-länderna. En tulipanmaros, fru talman, som det för en gångs skull också går att göra.

Anf. 23 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Utan att i någon större utsträckning avvika från de uppfattningar som herr Cars framfört i Sydafrikafrågan skulle jag vilja göra några påpekanden.

I den utredning som föregick denna lagstiftning kom man gemensamt fram till att det var befogat att ge utrymme för vissa dispens. I princip kan man säga att ett av motiven var att man ville ta viss hänsyn till sysselsättningskonsekvenserna i Sverige. Vidare ville man ge ett visst utrymme för svenska företag att övervintra i Sydafrika i avvaktan på att man där får till stånd den omläggning av politiken som det är betydelsefullt att få. När vi då av dessa skäl fått denna dispensmöjlighet – den fanns med också i den proposition som herr Cars själv signerade – står man inför uppgiften att försöka tillämpa den lag som riksdagen antog.

Jag vill gärna säga – det är ingen hemlighet – att det är komplicerat att tillämpa lagen. Den är faktiskt motsägelsefull i olika avseenden. Att det är komplicerat bevisas av att man inom regeringen också kom fram till olika slutsatser. Men för att denna strid inte skall få alltför stora proportioner vill jag påminna om att det som så småningom blev regeringens majoritetsbeslut grundade sig på vad kommerskollegium, som är den myndighet som skall bereda ärendena, kom fram till. Regeringen följde alltså kommerskollegii uppfattning i dessa avseenden.

Herr Cars sade också att det kanske vore bra att komma fram till ett totalt förbud för investeringar, alltså även för reinvesteringar. Man skulle med andra ord slopa den dispensmöjlighet som nu finns. Jag undrar om inte herr Cars, när han funderat litet ytterligare på detta, kommer fram till att det vore ganska besvärligt att gå den vägen. Det skulle naturligtvis få besvärande konsekvenser på det viset att om man helt slopade dessa möjligheter skulle det vara samma sak som att de svenska företag som faktiskt finns i Sydafrika lika väl skulle kunna ge bort sina anläggningar till sydafrikaner. Man skulle inte längre kunna driva företagen. Det finns då ingen annan möjlighet än att ge bort anläggningarna eller till äventyrs få en viss betalning vid försäljning till sydafrikanska köpare. Man skulle inte få mycket betalt, för dessa köpare vet precis i vilket tvångsläge säljaren, dvs. det svenska företaget, befinner sig. Även om man finge en hacka som betalning för företaget, kunde man med de

valutaregler som gäller i Sydafrika inte annat än sätta in pengarna på bank i Sydafrika, för att de i sin tur skulle kunna lånas ut till någon annan. Jag är inte säker på att herr Cars goda motiv för denna idé skulle befrämjas av en uppläggning som innebar att Sverige skänker bort dessa installationer till sydafrikanerna, alldeles särskilt som en sådan gåva ju vore förenad med överförande av ett omfattande tekniskt kunnande. I de här företagen – t. ex. i Sandvik AB – arbetar ju människor som har omfattande kunskaper om Sandviks teknologi. Det naturliga för dessa personer är, om Sandvik inte längre kan fortsätta med sin verksamhet, att gå över till sydafrikanska konkurrenter. Sådana finns ju. Företaget Boart är ett sydafrikanskt företag som mycket snabbt expanderar på de marknader där Sandvik AB och Fagersta AB har en mycket stark internationell ställning f. n.

Om man icke hade givit Sandvik rätt att göra den reinvestering som här var under diskussion, hade enligt Sandviks egen bedömning – och den uppfattningen omfattades även av de fackliga företrädarna i Sandvik – en avsevärd risk förelegat att nyckelpersoner i bolaget skulle tröttna och i stället gå över till Boart, vilket skulle innebära mycket omfattande problem för Sandvik. Det gäller alls icke bara på den sydafrikanska marknaden utan också på världsmarknaden. Boart är ju som sagt ett snabbt expanderande företag på världsmarknaden och skulle få ett bra handtag om man så lätt kunde förvärva en hel del av de tekniska kunskaper som Sandvik och Fagersta har.

Anf. 24 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Syftet med Sydafrikalagen är att begränsa de svenska företagens verksamhet i Sydafrika. Orsaken till det är att en mycket stor majoritet – samtliga partier i riksdagen utom moderata samlingspartiet – ställt sig och ställer sig bakom de krav som de svartas rörelser i Sydafrika uttalat på att utländsk företagsamhet skall begränsas, eftersom företagens ekonomiska verksamhet är ett stöd för den nuvarande rasistregimen.

Jag tycker det är bra att handelsministern inte avviker från min uppfattning om förhållandena i Sydafrika eller från bedömningen av Sydafrikalagen. Det är däremot enligt min åsikt synd att regeringens majoritet i ett aktuellt ärende avvikit från den tolkning av lagen som de liberala statsråden i regeringen gjort – en tolkning som jag självfallet helt ställer mig bakom.

Anf. 25 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Under en ganska lång tid har den borgerliga regeringens statsråd visat upp ett beklämmande skådespel. Det gäller den s. k. Telubaffären. Visst är det nödvändigt att reagera mot att Sverige utbildar libyska militärer i avancerad vapentechnik. Det finns många inslag i den libyska regimens politik som inte kan accepteras och som skall fördömas. Intressant att notera är att de som nu jagar statsråden i tidningsspaltarna är en grupp antiarabiska personer, som tydligen också påhejas från ett visst håll.

Vissa statsråds uppträdande är inte så värst efterföljansvärt. Ena dagen

blånekar man, andra dagen görs vissa medgivanden, tredje dagen erkänner man att det finns ett visst militärt inslag i utbildningen av libyerna. Alla de här erkännandena görs allteftersom de hemligstämplade dokumenten läcker ut. Fru talman! Historien upprepar sig. Så agerade också statsråden i den s. k. IB-affären. Skillnaden är bara att det då var socialdemokratiska statsråd.

Nu vill socialdemokraternas talesmän beteckna Telubaffären som ett Watergate. Vid en jämförelse borde i så fall IB-affären mer än Telubaffären likna Watergate.

Frågan är om regeringen och berörda statsråd när avtalen skrevs under var så okunniga om Telubaffärens militära del som de nu vill göra gällande. Frågan är också hur pass äkta indignationen nu är från statsrådets sida över nämnda utbildning – ja, också hur pass äkta den antiarabiska lobbyns indignation är.

Jag ställer dessa frågor därför att det finns långt värre inslag i vårt internationella agerande, som verkligen borde uppröra en stor del av vårt lands invånare och som också borde engagera dem som nu attackerar Telubavtalet och utbildningen av libyerna.

Republiken Östtimor, belägen utanför Indonesien, utropade sin självständighet 1977 efter 450 års kolonialt förtryck under Portugal. Den styrande generalsjuntan i Indonesien omintetgjorde detta och ockuperade Östtimor och har sedan dess bedrivit ett utrotningskrig mot landets ca 1 miljon invånare. Brutaliteten från Indonesiens sida är av sådant slag att den gamla kolonialmakten Portugal reagerat mot den.

Sverige har deklarerat att Östtimor har rätt till självbestämmande. Detta svarar den borgerliga regeringens utrikesminister för. I den borgerliga regeringen finns emellertid också en moderat handelsminister som heter Staffan Burenstam Linder. Han är också regeringens vapenförsäljare. Han säljer vapen till generalsjuntan i Indonesien, vapen som används mot befolkningen på Östtimor. Handelsministern har ju bl. a. uppgiften att se till att handeln blomstrar och att Bofors och statskassan får in exportmiljoner. Han ställer sig aldrig frågan hur många på Östtimor som dödas för varje vapenexportmiljon som strömmar in till vårt land. Får jag ändock fråga: Är detta inget bekymmer för handelsministern eller för utrikesministern?

Solidaritet med fattiga och förtryckta är en hörnsten i svensk utrikes- och biståndspolitik för alla partier utom tydligen för moderaterna. Är det för mycket begärt att detta också tillämpas i konkret handling i fallet Östtimor och att man slutar med vapenförsäljningen till generalerna i Indonesien?

Det finns en dubbelmoral i Sveriges agerande internationellt och i våra relationer till den s. k. tredje världen. Å ena sidan ger vi ett antal miljarder i bistånd till olika länder. Vi ger också ett antal miljoner till olika befrielseörelser. Å andra sidan upprätthåller vi samtidigt goda ekonomiska förbindelser med de värsta förtryckarregimerna i världen. En del av förklaringen till detta är att vårt land har ett antal stora multinationella företag som för sin överlevnad breder ut sig utanför vårt lands gränser, exploaterar andra länders naturfyndigheter och andra länders arbetskraft. För dessa svenska multinationella företag handlar det inte om solidaritet med

fattiga och förtryckta – det handlar i stället om solidaritet med förtryckarna. Det handlar om att förse sig med begärliga råvaror samt att öka sina vinster för att expansionen ut i världen skall gå snabbare.

Jag talar alltså inte om vanliga reguljära handelsförbindelser eller s. k. fri handel. Jag talar om svenska privatföretags investeringar i framför allt tredje världen. Dessa investeringar brukar försvaras med att de gynnar svensk handel och sysselsättningen här hemma och med att de dessutom gynnar utvecklingen i tredje världen. Vissa extremer hävdar t. o. m. att de är ett stöd för de fattiga och förtryckta i berörda u-länder. Så är det inte. Jag vill hävda att det är en ytterst liten procent av de sammanlagda svenska utlandsinvesteringarna i tredje världen som gynnar dessa länders ekonomi och majoriteten av befolkningen.

Det finns ett antal länder, främst i Asien, som upprättat s. k. frizoner. Dessa frizoner innebär generösa villkor för utländska företag: där är fackföreningar förbjudna, lönerna är sådana att 12–15 timmars arbete krävs för att klara sig nödortfött, och sociala förmåner är obefintliga. Skattebefrielse och generösa avdragsvillkor gäller för företagen. Ja, t. o. m. barnarbete är tillåtet, och det är också en tvingande nödvändighet för att familjerna skall klara sig. Till dessa frizoner drar sig svenska företag, hit förlägger man sammansättningsindustrier, hit förlägger man textiltillverkning osv. Här plockas ihop vissa moment till färg-TV eller teleanläggningar som sedan kommer tillbaka hit till Sverige och monteras.

På vilket sätt utvecklar detta u-landets ekonomi? På vilket sätt gagnar detta arbetarklassen i Sverige eller arbetarna i Malaysia eller på Filippinerna? I Singapore har Facit en sammansättningsfabrik för skrivmaskiner. Där sätter man ihop vissa delar, som sedan kommer tillbaka till Facits fabrik i Svängsta i Blekinge. På vilket sätt gynnas arbetarna i Svängsta och arbetarna i Singapore? Enligt min mening inte på något sätt. Arbetarna i Svängsta blir arbetslösa, arbetarna i Singapore exploateras på det grövsta. Den inhemska makteliten i Singapore tjänar en vacker slant, och aktieägarna i Facit tar hem storkovan.

Det är detta som de borgerliga herrarna betecknar som frihandel. Och om man kräver åtgärder mot denna typ av utsugning, då är det protektionism enligt handelsministern och enligt förre handelsministern Hadar Cars.

I Latinamerika, där förtrycket får allt fler yttringar i form av ökad brutalitet, har den svenska storfinsans sitt eldorado. Detta kommer att bli än mer gynnsamt nu när den nya administrationen i USA lovat att mera helhjärtat ställa upp för de latinamerikanska militärdiktaturerna. Är det obekant för handelsministern att de svenska företagen i Brasilien och i Chile uppträder hänsynslöst mot arbetarna och deras fackföreningar? Är det obekant att de svenska företagen använder fascisternas polis och militär för att slå ner strejkande arbetare?

Jag vill fråga handelsministern hur detta gagnar svenska arbetare eller chilensk och brasiliansk arbetarklass. Denna typ av ekonomiska förbindelser stärker förtrycket i Latinamerika, förlänger livslängden på de regimer som på sitt program har förtryck och terror och gynnar en inhemsk privilegierad

maktelit på bekostnad av majoriteten.

För att riktigt vänslas med de latinamerikanska generalsjuntorna är Sverige medlem i den ökända IDB-banken, en bank som i första hand skall stötta militärdiktaturerna i Latinamerika, förhindra att El Salvador, Guatemala, Uruguay och Argentina blir demokratier och själva bestämmer över sina råvaror och inför grundläggande mänskliga fri- och rättigheter. Stora lån har betalats ut till de värsta militärdiktaturerna.

Nu kan den borgerliga regeringen visserligen säga att den socialdemokratiska regeringen hade förberett detta medlemskap. Man kan också invända att den s. k. Brandtkommissionen, där ju Sveriges socialdemokrater ingår, talar positivt om IDB. Men det gör inte denna bank på något sätt smakligare. Däremot kan frågan ställas till socialdemokraterna, var de egentligen står när det gäller medlemskapet i IDB.

Vapenexport, medlemskap i imperialistiska organisationer och företagsinvesteringar i nämnda regioner och länder är någonting som hänger samman med det ekonomiska system vi har i vårt land. En förutsättning för att ändra det orättvisa ekonomiska samarbetet mellan i- och u-länder är ett annat ekonomiskt system, en planhushållningsekonomi eller med andra ord socialism.

Jag har naturligtvis inte några som helst förhoppningar om att den borgerliga regeringen skall ta ett sådant steg. Men ett minimikrav är att man slutar upp med att sprida illusioner om att en rättvisare ekonomisk världsordning är möjlig under kapitalismen och att Sverige och den borgerliga regeringen skulle lägga ned stor möda på att åstadkomma detta.

Den borgerliga regeringen försöker lösa den kapitalistiska krisen genom att vältra över bördorna på u-länderna: man kommersialiserar alltmer biståndet, och man gör allt för att de svenska storföretagen skall få möjligheter att exploatera u-ländernas råvaror och arbetskraft än mer.

Trots detta borde det finnas möjligheter att vidta vissa åtgärder inom det kapitalistiska systemets ram. Man kan t. ex. ställa krav på de svenska företagen att de skall garantera ordentliga minimilöner, tillämpa normal arbetstid och förbud mot barnarbete och att de skall respektera de fackliga organisationerna i de u-länder där de är verksamma. Det borde också vara möjligt att delvis bryta sig ur det ensidiga beroendet av den kapitalistiska världen och öka handelsutbytet och de ekonomiska förbindelserna med de socialistiska och progressiva u-länderna. Vidare borde det vara möjligt att låta facken i Sverige få vetorätt över utlandsinvesteringarna. Det är också möjligt – och det är ett krav – att utträda ur IDB och andra imperialistiska organ.

Anf. 26 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Herr Måbrink hade en del funderingar om att utvecklingen i ett land som Singapore skulle vara besvärande för svenska arbetare och sysselsättningen i Sverige. I själva verket är det så att vi har ett överskott i handeln med de nya industriländerna, av vilka Singapore är ett. Vi har ett

exportöverskott också gentemot Singapore. Det innebär att den utveckling som sker i denna ländergrupp är utomordentligt gynnsam för sysselsättningen i Sverige. Den ger nämligen omfattande extra sysselsättningsmöjligheter för många svenska exportföretag. Jag tycker att det skall påpekas – det finns så mycket missförstånd på olika håll om att utvecklingen i dessa länder är ett fruktansvärt hot mot oss: dessa länder är nya konkurrenter. Det leder förvisso till vissa krav på omställningar. Men de är också nya kunder och ger därigenom ökade sysselsättningsmöjligheter. Vi har som sagt gentemot denna ländergrupp ett avsevärt exportöverskott.

Det tål kanske också påpekas att lönesituationen i dessa länder, som herr Måbrink tycker så illa om, faktiskt är avsevärt bättre än i flertalet länder. Lönerna i ett land som Singapore ligger långt högre än i länder som Afghanistan, Cuba, Vietnam och Tanzania, för att ta några exempel.

Just det förhållandet att lönenivån är i snabbt stigande gör att dessa länder också har underlag för att vara så goda kunder till Sverige som de faktiskt är och därigenom starkt bidra till ökad sysselsättning i Sverige.

Anf. 27 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Jag vill till herr Måbrink säga att de uppgifter jag i den s. k. Telubaffären lämnat till riksdagens konstitutionsutskott och genom artiklar och uttalanden i pressen, radio och TV står jag för helt. Inget som framkommit har gett mig anledning att ändra något i det jag skrivit och sagt.

Anf. 28 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Fru talman! Vi får väl se vad det blir ytterligare av Telubaffären, när konstitutionsutskottet och kanske också vissa andra organ har kontrollerat den. Hadar Cars var emellertid handelsminister 1979. Då hade han chansen att stoppa hela affären, men det gjorde han inte.

Staffan Burenstam Linder nämner Singapore som exempel på ett land som bidrar till att öka sysselsättningen här hemma. Så är det kanske, och det är möjligt att vi kan hitta flera exempel, men det finns också exempel på motsatsen.

Men till vilket pris, Staffan Burenstam Linder, ökar i så fall sysselsättningen här hemma? I det åberopade fallet, Facit i Singapore, är förhållandet det att Blekinge snart är ett u-land när det gäller sysselsättning. Problemen där ligger i klass med dem i Norrbotten. Vad finns det för anledning för Facit, som producerar tekniskt högt utvecklade skrivmaskiner, att plocka bort ett antal jobb från Svängsta och placera dem i Singapore, när de så väl behövs i Svängsta?

Att Facit gör på det sättet beror naturligtvis på, som jag har sagt tidigare, att arbetskraften är oerhört billig i Singapore – inga sociala avgifter och 12–15 timmars arbetsdag.

Nu har facken i Svängsta krävt att jobben skall göras i Svängsta. Tänker Staffan Burenstam Linder ställa upp på det?

Sedan gör Staffan Burenstam Linder det fantastiska uttalandet att lönerna

i Singapore är mycket högre än i Afghanistan. Hur vet han det? Vad är det för resonemang? Det är möjligt att lönen är någon femöring högre per timme i Singapore än i Afghanistan, men titta då också på levnadskostnaderna!

Vad är det för sätt att behandla en viktig fråga, att sväva ut på det sättet? Den fråga det här gäller är ju denna: Är det försvarbart med tanke på solidariteten med fattiga och förtryckta att tillåta svenska företag att så grovt exploatera människor i dessa länder, att utnyttja oerhört reaktionära regimers mer eller mindre människofientliga politik?

Anf. 29 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Herr Måbrink frågar: Till vilket pris sker denna omställning som är ett led i en dynamisk ekonomi? Ja, herr Måbrink får väl ge sig i väg till de olika företag i Sverige som har en omfattande sysselsättning på grund av export till dessa nya industriländer. Jag upprepar att nettot för svensk del i vad gäller export till dessa länder är starkt positivt, vilket bidrar till att sysselsättningen är större än den annars skulle vara. Vi exporterar mera till dessa länder än vi importerar från dem. Det är bara att titta i statistiken för att se detta.

Vad sedan gäller Svängsta är det utomordentligt betydelsefullt att vi får en förbättrad konkurrenskraft i Sverige och en lönsamhetsnivå, som gör att det går att investera och hänga med i produktutveckling, för att det inte skall bli sådana stora sysselsättningsrubbnings som förekommer på olika håll. Detta är också en viktig del av regeringens politik. I det här avseendet har naturligtvis andra än regeringen också ett stort ansvar, framför allt då arbetsmarknadens organisationer.

Vad beträffar inkomstnivån i de nya industriländerna, varav Singapore är ett, har den reellt sett – alltså vad man tjänar i förhållande till kostnadsnivån – undergått spektakulära förbättringar. Man behöver inte vara i Singapore många minuter för att se detta alldeles tydligt. Jag tror att om herr Måbrink besöker t. ex. Singapore och strax efteråt Afghanistan, behöver han inte ens studera internationell statistik för att se att inkomstnivån i Singapore är avsevärt högre. Utsträcker herr Måbrink sin resa till Vietnam eller Tanzania och en lång rad andra länder, kommer han att finna att den reala välförhållanden i dessa länder är avsevärt mycket högre än i en del av de länder som herr Måbrink har en speciell förkärlek till.

Anf. 30 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Fru talman! Med Staffan Burenstam Linders ögon tror jag säkert att man kan se att välförhållanden för en liten grupp i Singapore är väldigt högt, men välförhållanden för den stora majoriteten ligger på en helt annan nivå. Staffan Burenstam Linder kan ju jämföra Singapore med det fattiga Vietnam, som trots allt fördelar det lilla välförhållanden man har jämnt över hela befolkningen. Där finns också ordentliga sociala lagar, trygghetslagar osv., som värnar om befolkningsmajoriteten.

Man kan ju fråga sig: Hur stort skulle nettot vara i vårt land, om vi hade fått

behålla de 100 000 industrijobb som har flaxat i väg till andra länder under de senaste åren?

Jag måste också fråga: Måste vi verkligen ge oss i väg till Singapore – och här har inte bara nämnts Singapore utan också Taiwan, Malaysia, Filippinerna, Sydkorea osv. – för att ordna upp vår egen ekonomiska utveckling? Måste vi halvera gruvindustrin, skogsindustrin etc.? Är det nödvändigt att tillåta vissa privata gruvbolag osv. att lägga ned gruvorna här och i stället ge sig i väg till bl. a. u-länderna för att börja exploatera där? På vilket sätt gagnar det utvecklingen här i landet? Inte på något sätt, vad jag kan förstå.

Anf. 31 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Vad gäller gruvindustrin är det olyckligtvis så att kvaliteten på de kvarvarande malmer som utvinns sjunker. Det innebär alltså att brytningskostnaderna stiger, och det är ett stort problem för svensk gruvindustri, ett problem som inte på ett enkelt sätt låter sig lösas. Dessutom har den svenska konkurrenskraften, både inom gruvindustrin och inom andra industrier, gradvis urholkats. Det är anledningen till att industrisystemsättningen i Sverige tyvärr har minskat alldeles för mycket i omfattning, medan sysselsättningen inom den offentliga sektorn har ökat alldeles för mycket. Detta måste vi göra något åt. Men det sker faktiskt inte genom totalförbud för svenska investeringar i utlandet. Det tål att påminnas om att när berörda myndigheter har att i sådana sammanhang fatta beslut är också fackliga företrädare representerade.

Så skall jag, fru talman, säga ytterligare en sak vad gäller Singapore. Herr Måbrink säger att välståndet i det landet bara kommer ett fåtal människor till del, medan den stora massan av befolkningen är djupt exploaterad. Jag vill påminna om att hyresgästbasen Erik Svensson för några år sedan gjorde sin berömda färd till Singapore för att studera de mycket progressiva bostadsförhållandena där. Jag antar att han inte reste dit för att studera hur miljonärerna bodde, utan för att studera den mycket omfattande standardstegring som hade iscensatts i bostadspolitiskt avseende.

Herr Måbrink sade också att välståndet i Vietnam hade fördelats så jämnt och fint. Mig förefaller det, fru talman, som om detta välstånd har fördelats även på Laos och Cambodja, vilket jag tycker som ett fördelningspolitiskt problem borde störa herr Måbrink.

Förste vice talmannen anmälde att Bertil Måbrink anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 32 TORSTEN BENGTON (c):

Fru talman! Efter andra världskrigets slut i maj 1945 har det ingalunda varit fred i världen. Det har förekommit inte mindre än 130–140 större eller mindre krig sedan dess. Det visar vilken vulkan vi lever på. I Brandtkommissionens rapport sägs att vi i början av 1980-talet står inför en mycket större krigsfara än någonsin tidigare efter det andra världskriget.

I många delar av världen finns uppenbara risker för att krig kan utbryta. Det är därför så mycket angelägnare att vi i Sverige, i den mån vi förmår, bidrar till att undanröja krigsorsakerna. Det har väl också varit vår ständiga strävan.

Har motsättningarna mellan två eller flera länder kommit så långt att krig står för dörren, är det svårt att förhindra dess utbrott. Så långt möjligt bör åtgärder vidtas tidigare.

Alla konferenser som hållits och alla avtal som slutits kan ibland synas meningslösa, eftersom så många bryter mot dem, men de har dock en viss betydelse. Jag är beredd att instämma i kritiken mot att det pratas för mycket och handlas för litet i internationella sammanhang. Men vi får väl trösta oss med att det är bättre att prata än att skjuta med kanon. När samtalen har tystnat, då ligger det nära till hands att vapnen får tala i stället.

Flertalet länder i världen är nu medlemmar i Förenta nationerna. I dess stadgar föreskrivs uttryckligen att konflikter skall lösas med fredliga medel och icke med vapen. Men hur många gånger har inte Förenta nationernas medlemsländer gripit till vapen i stället för att förhandla.

I år är det 15 år sedan konventionerna om de mänskliga rättigheterna antogs i Förenta nationerna. I båda konventionerna föreskrivs att alla länder har rätt till självstyre. Att det har förekommit många brott mot dessa konventioner har framgått av dagens debatt, och var och en kan lätt kontrollera dessa fakta.

Det står också om rätten att fritt få bilda fackföreningar och att fritt få ansluta sig till internationella fackorganisationer. Det har stor aktualitet när man betänker vad som har förekommit i Polen. Polen har enligt FN:s stadgar full rätt att bilda fackorganisationer liksom att strejka.

Det förekommer ofta att en medborgare i olika avseenden inte kommer överens med sitt eget land. Det är uttryckligen sagt i de konventioner som jag åberopar att alla skall ha rätt att lämna eller emigrera från ett land, inbegripet sitt eget. Det finns länder som har skrivit på konventionerna om de mänskliga rättigheterna men som grovt bryter mot denna bestämmelse.

I svensk utrikespolitik har vi alltid ansett det vara en hederssak att i handling fullfölja vad som utlovats i tal i olika fora. I Förenta nationerna eller andra internationella organ har Sverige försökt att på ett så tidigt stadium som möjligt tillkännage att vi ämnar ansluta oss till en konvention, ge vissa anslag till internationella ändamål eller göra andra utfästelser. Det måste dock medges att vårt land inte har ställts inför så svåra avgöranden som har förekommit i en del andra länder. Icke desto mindre är det med stort beklagande man måste konstatera att i synnerhet stormakterna men också många andra länder i handling så litet följer upp vad som utlovats i stora tal.

Alla de 154 medlemstaterna i FN är givetvis enligt egen utsago mycket fredsvänliga och önskar ingenting hellre än fred och nedrustning. Många har nog ett ärligt uppsåt, men andra kan på samma gång som man betygar sitt fredsintresse ockupera ett annat, mindre land med ett hänsynslöst bruk av en väldig vapenarsenal. Sovjetunionens tal om fred och självständighet blir inte

trovärdigt så länge man med vapenmakt undertrycker Afghanistan. Förhållandet är detsamma när det gäller Vietnams undertryckande av Kampuchea och Tanzanias trupper i Uganda. Någon motivering för att Cuba skall hålla trupper i en rad afrikanska länder finns inte heller. Sydafrikanska republiken bör givetvis låta bli att attackera sina grannländer och att på ett orättmätigt sätt vägra Namibia den frihet och det självstyre landet är berättigat till. Också i andra delar av världen förekommer det hot och angrepp mot frihet och självstyrelse och brott mot konventionerna om de mänskliga rättigheterna.

Det går ju alltid att upprätta marionettregeringar, som sedan begär s. k. hjälp från det land som fått till stånd dockregeringen. Det torde inte vara svårt att leta upp ett antal personer som är villiga att agera regering. Då det större landet egentligen har tillsatt dessa regeringsmedlemmar, torde det inte heller föreligga några svårigheter att få regeringen att begära hjälp från det större landet. Sedan förklarar den angripande stormakten att man från den – som de alltid uttrycker det – lagliga regeringen har fått en vädjan om hjälp för att kväsa de s. k. terroristerna.

För att nå resultat i freds-, säkerhets- och nedrustningsarbetet fordras det god vilja och förståelse för andras synpunkter. Vid arbetet för fred och säkerhet läggs det givetvis fram en mängd förslag. Dessa måste sammanjämkas så att man får beslut som kan leda till resultat. Bristen på samarbetsvilja orsakar dock ofta en omröstning där majoriteten är knapp. De länder som inte röstat för förslaget anser sig inte bundna av vad som har beslutats – och beslutet blir verkningslöst. Vid senare tidpunkter återoppar länderna vanligen sina egna förslag och beklagar att de inte blev antagna. Finns det inte mera positiv vilja, kan man inte heller vänta sig verkliga resultat vare sig i freds- eller i nedrustningsarbetet.

När man i dessa sammanhang använder ordet "villkorslöst" innebär det egentligen att man slår igen dörren till samarbete. Om båda parter hävdar att det skall ske villkorslöst, då kan man inte förhandla. Detsamma gäller då man i andra sammanhang talar om en paketlösning, att allt skall genomföras. Då går det inte heller att samarbeta.

Fru talman! Efter dessa principiella åsikter vill jag nu tala om några av de problem som berörts i regeringsdeklarationen – vilken jag inte har något att invända mot – och vad Sverige skall kunna göra för att bidra till lösningen av dessa problem.

Nedrustningsförhandlingarna i Genève har alltid gått trögt, mycket beroende på att de båda stormakterna USA och Sovjetunionen inte visat någon aktivitet för att få fram verkliga resultat. När nedrustningsfrågorna sedan kommer för behandling i Förenta nationerna hålls en mängd tal där alla betygar sin freds- och nedrustningsvilja, och vid ärendets slutförande har det antagits ett stort antal resolutioner, men de är knappast av den arten att de leder till något resultat.

De flesta sådana tal består av tre delar. Den första är en redogörelse för hur fruktansvärda rustningarna är och hur mycket man skulle kunna göra om alla dessa pengar användes för fredliga ändamål. Den andra delen består av en

deklaration om hur fredsälskande det egna landet är och den tredje av ett beklagande av att man tyvärr inte vågar nedrusta, av risk för att andra rustar – och då kan man bli överfallen av någon illasinnad motståndare.

I själva verket har nedrustningsförhandlingarna inte ens teoretiskt lett till någon sorts nedrustning, utan vad man talat om är en begränsning av rustningarna, att man möjligen skulle kunna stoppa dem på nuvarande nivå – men att utvecklingen skulle gå andra vägen, mot nedrustning, har vi inte nått fram till. Jag tror inte heller att ett lands isolerade nedrustning skulle utgöra exempel för andra när det gäller att nedrusta. Det måste träffas internationella överenskommelser. Det finns faktiskt länder i världen där man inte har någon armé, men jag har inte någon gång hört att man åberopat dessa länder som ett efterföljansvärt exempel. Därför har jag inte uppfattningen att Sverige skall nedrusta, utan vi bör behålla det försvar vi har, på en nivå som är anpassad till våra resurser.

Den fruktansvärda upprustningen kanske bör beröras med något ord. Det kan vara av intresse att nämna en del siffror i detta sammanhang. De totala rustningskostnaderna steg från ungefär 180 miljarder dollar 1970 till 500 miljarder dollar år 1980. Det är en tidsperiod som omfattar endast tio år – som skulle vara ett nedrustningsårtionde! Rustningskostnaderna steg alltså från 180 miljarder till 500 miljarder dollar på de tio åren! Om den här trenden fortsätter räknar vi med att vi under 1980-talet skulle snabbt komma upp till rustningskostnader på 600 miljarder dollar per år. Det skulle innebära att vi skulle använda 2 miljarder dollar om dagen jämfört med början av 1970-talet, då vi inte använde mer än 1 miljard dollar om dagen. Det tenderar alltså att bli en fördubbling i fråga om rustningskostnader på den tiden.

Det har tidigare talats om vapenhandeln, och man räknar med att vapenhandeln år 1978 var uppe i 21 miljarder dollar. Det bör observeras att två tredjedelar av denna vapenexport gick till u-länderna. Den vanvettiga rustningsivern i vårt land sträcker ut sig till att i den väldiga kapprustningen inrymma också den värld som inte tidigare haft sådana tendenser.

Om man studerar vem som har vapenresurserna finner man att de två stora supermakterna stod för 58 % av utgifterna för rustning. Och tar vi med deras allierade står de länderna totalt för 80 % av hela vapenrustningen i världen.

Det har talats mycket om vad man skulle kunna använda alla dessa pengar till. Jag skall ta ett enda exempel. Malaria är fortfarande en stor plåga för världens länder. Man har beräknat att det skulle kosta 450 miljarder dollar att bekämpa denna svåra sjukdom i hela världen, och det är en tusendel av de kostnader som används till rustning. – Jag har nämnt detta som ett exempel på vad pengarna skulle kunna användas till.

Den förrre presidenten i Amerika, Eisenhower, sade att varenda kanon som tillverkades, vartenda krigsskepp som sjösattes osv. skulle komma att bli ett hinder för att ge människor i världen mat, kläder och annat som de behöver.

Fru talman! Jag har velat anföra några av dessa exempel. De har anförts tidigare, men det kan finnas anledning att i denna debatt också något tala om

vilken plattform vi just nu står på i fråga om rustningar. Och jag har tyvärr fått anlägga litet pessimistiska tongångar, eftersom jag tycker att viljan är för svag – i synnerhet hos stormakterna – att verkligen göra någonting.

Jag skulle vilja nämna två saker till. Den ena är förhållandena i Sydafrika. Jag har redan nämnt Sydafrikas orätmätiga behållande av Namibia. Jag kan i någon mån förstå ett av motiven till det: Namibia är ju ett land med rika naturresurser, och Sydafrika vill naturligtvis behålla det landet så länge som möjligt. Men detta berättigar inte på något sätt Sydafrikas handlingsätt.

Jag vill också understryka att det inte finns någon möjlighet för Sydafrikanska republiken att fortsätta med sin apartheidpolitik; den är en orättvisa som förr eller senare måste upphöra. Jag kan förstå att det finns vissa övergångssvårigheter, men riktlinjerna måste vara att man inte får diskriminera människor på ett sådant sätt.

Jag vill dock ge en honnör åt *en* organisation i Sydafrika, och det är kyrkan. Den accepterar inte apartheidpolitiken utan tar avstånd från den. På kyrkobyggnaderna står det ofta: "Katedralen är öppen för alla människor av alla raser."

Vad jag ytterligare vill tillägga är en liten undran i fråga om de olika kärnvapenfria zonerna. Den kommunistiska delen av världen visar väldigt ivrigt att den vill att kärnvapenfria zoner skall bildas i Europa, i Indiska oceanen och gärna i Norden också, men det är ganska märkligt att man inte själv framför några förslag om kärnvapenfria zoner inom sitt eget område. Det vore önskvärt för världsfreden att få en sådan debatt på det området också, så att kärnvapenfria zoner kunde bildas, inte bara av den ena delen av världen, utan också av den andra.

Jag har tidigare sagt att jag instämmer med vad som står i regeringsdeklarationen, varför det inte finns någon anledning för mig att ytterligare kommentera innehållet i den.

Anf. 33 CARL LIDBOM (s):

Fru talman! I en intervju i amerikansk TV reagerade USA:s nye president Ronald Reagan mot att det bråkas mer om övergrepp i väst än i öst. Han såg ingen annan förklaring till detta än att det är lättare för journalister att få information om vad som händer i länder med öppna gränser. Den förklaringen kunde han inte godta, och han fördömde därför i kategoriska ordalag massmedias selektiva intresse för mänskliga rättigheter.

Visst bråkar vi mer om missförhållanden i demokratier än i kommunistländer, men det beror inte bara på skillnader i informationens lättillgänglighet. Vi väntar oss mer, vi kräver mer av demokratierna. Framför allt väntar vi oss mer av USA än av Sovjet.

Det är naturligtvis viktigt att vi har perspektiv på vad som händer och sinne för proportioner. Det skadar inte att vi ibland säger ifrån att vi är medvetna om att kommunism är oförenlig med frihet och att kommunisterna i många länder visat sig vara svåröverträffade mästare i konsten att förtrycka och plåga människor. Då och då påminns vi ju också om detta genom skakande dramatik på världsscenen, såsom nu i Afghanistan och i Polen.

Mot den bakgrunden upplever vi det emellertid så mycket mer vemodigt när vi nu måste konstatera att supermakterna, paradoxalt nog, blivit varandra mer lika sedan en notorisk kommunistätare och utpräglat konservativ republikan har tagit Vita huset i besittning.

Och Bresjnev har aldrig visat någon entusiasm för Helsingforsavtalets bestämmelser om mänskliga rättigheter. För ryssarna är inskränkningar i enskilda människors fri- och rättigheter i princip något som bara angår regering och myndigheter i vederbörande land. Att försöka hjälpa förtryckta människor i ett annat land är med deras synsätt en otillbörlig inblandning i det landets inre angelägenheter.

Västvärldens inställning har traditionellt varit den motsatta: respekterandet av mänskliga rättigheter är en internationell förpliktelse som angår oss alla. Men den nya amerikanska administrationen tycks på denna punkt ha åsikter som ligger mycket nära den ryska uppfattningen. Enligt den nyutnämnde statssekreteraren för mänskliga rättigheter i det amerikanska utrikesdepartementet, Ernest Lefever, skulle det vara övermaga av USA att försöka ändra på "the domestic behaviour" – beteendet på hemmaplan – hos allierade eller ens hos fientligt inställda regeringar. Det är, om man får tro en artikel i New York Times häromdagen, en gammal käpphäst hos Lefever att Washington inte "bör bestraffa trogna och pålitliga allierade genom att väsnas för mycket om att de har blod på mattan".

Även själva valet av Lefever till den känsliga posten som statssekreterare för mänskliga rättigheter avslöjar i sig åtskilligt om president Reagans syn på dessa rättigheter och den roll de bör spela i utrikespolitiken. Enligt veckotidningen The Nation hade valet mycket väl kunnat falla på Lefever även om uppgiften att utse innehavare av befattningen hade anförtratts åt en kommitté bestående av Sydkoreas diktator, Chiles president Pinochet och premiärminister Botha i Sydafrika. Bedömningen hade kanske stått sig även om valkommittén hade utökats med Bresjnev.

Båda supermakterna bevakar svartsjukt sina resp. intressesfärer. Båda har nu ledare med samma benägenhet att ta ställning till konflikter i andra länder med utgångspunkt så gott som uteslutande från en bedömning av deras inverkan på maktbalansen mellan supermakterna.

Både El Salvador och Afghanistan är tragiska belägg för denna tes. Reagan tänker inte tåla att gerillan i El Salvador militärt besegrar den USA-stödda juntan och skapar "ett nytt Cuba" på USA:s bakgård. Bresjnev tänker inte tillåta att Afghanistan utvecklas till ett Sovjetfientligt grannland under en regim utanför Kremels kontroll. I ingetdera fallet är supermakten beredd att ta hänsyn till ett underkuvat folks krav på frihet från tvång och nöd.

När ryska vapen hittar vägen till gerillan i El Salvador samtidigt som den sittande regimen får hjälp av amerikanska experter ökar spänningen mellan supermakterna. Likaså när amerikanerna hotar att ge stöd åt rebellerna i det av ryska trupper ockuperade Afghanistan.

Den tråd på vilken freden i världen hänger blir då ännu litet tunnare och skörare. Men i båda fallen är det fattiga människor i fattiga länder som får

betala det omedelbara priset för supermakternas rivalitet. För dem ökar armodet. För dem skjuts frihetens timme upp ytterligare. Deras mänskliga rättigheter kommer ännu mer i kläm.

Supermakternas hårda koncentration på strategiska intressen rymmer åtskilliga faromoment. En fara som lurar på den supermakt som av strategiska skäl ingriper med vapen och soldater för att stötta en förtryckarregim är att man frestas att underskatta folkets hat mot förtryckaren som valts till vän och att överskatta möjligheterna att kväva en revolution med vapen. Ju längre tid som förflyter och ju mer prestige som supermakten investerar i sin bundsförvants seger, desto svårare kan det bli att dra sig ur konflikten. Därav riskerna för nya Vietnamkrig.

Konflikten mellan en supermakts strategiska intressen och ett plågat folks längtan efter frihet och rättvisa finns inte bara, fullt utbildad, i El Salvador och Afghanistan. Den finns också latent på många andra håll. I så skilda delar av världen som Polen och södra Afrika kan den bryta ut när som helst med explosiv kraft. Också den israelisk-arabiska konflikten i Mellanöstern skulle kunna anföras som exempel i detta sammanhang.

Beräffande Polen vet alla att Sovjet inte skulle tolerera ett sammanbrott för det kommunistiska systemet i detta så viktiga grannland. Polackernas egen vetskap om detta och deras självpåtagna försiktighet lär i dag vara den enda, bräckliga garanti som finns för att inte en begynnande facklig frigörelse skall krossas genom militär intervention – kanske inte utförd av ryska soldater men ändå i rysk regi.

Den vita regimen i Sydafrika må vara rasistisk. Men Sydafrika tillhör den kategori "trogna allierade" som USA inte anser sig kunna överge. Det har Reagan själv nyligen slagit fast och samtidigt erinrat om de sydafrikanska mineraltillgångarnas betydelse för industriländerna. Sådana uttalanden av USA:s president torde vara avsedda som varningar både till Sovjet att inte lägga sig i och till de svarta ledarna för ANC att de inte skall göra sig några illusioner om framsteg i kampen för människovärde.

Så lever vi med dagliga påminnelser om att det kan komma att inträffa på nytt, om och om igen, att ett förtryckt folks krav på frihet och rättvisa möts med vapen och soldater från en supermakt som ingriper på förtryckarnas sida för att värna om egna förmenta eller verkliga intressen och för att hävda sin makt i ett globalt perspektiv – dvs. gentemot den andra supermakten.

I Sydamerika lyder en stor del av kontinenten, framför allt hela den södra konen, under denna förbannelse. Där hade Carters rättighetspolitik – trots vacklan och inkonsekvens – ändå fått åtminstone viss dämpande effekt på försvinnandena, tortyren och de politiska morden. Denna broms på militärdiktaturens framfart är borta nu, och signalerna från Vita huset under Reagan bådär inte gott för folken i Sydamerika. Jag tänker bl. a. på det amerikanska närmandet till Pinochets Chile, på planerna att exportera amerikanska vapen till sådana länder som Argentina och Chile och på prutningarna och omdirigeringen av u-hjälpen till länder och projekt som är behagliga för Reaganadministrationen och stämmer med dess maktpolitiska strävanden.

Nr 98

Onsdagen den
18 mars 1981

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Regeringsdeklarationen visar att utrikesministern är välgörande medveten om riskerna med en amerikansk Latinamerikapolitik, som bortser från social rättvisa och i stället domineras av strategiskt stormaktstänkande.

Fru talman! De kalla konservativa vindarna blåser också över vår del av världen. Även hos oss i Västeuropa sitter friheten och de mänskliga rättigheterna trängre än förut. Även vi påverkas av det kyligare klimatet mellan supermakterna.

I Västtyskland tycks nynazismen ha skrämmande opinionsframgångar, och i presidentvalskampanjens Frankrike faller de etablerade partierna undan ett gott stycke för "la nouvelle droite", den nya högern, med dess hårda evangelium, dess elitism och blinda tro på marknadskrafter, dess främlingshat och nakna försvar för egoism och orättvisor.

Dödsstraffets vänner är på marsch. I Frankrike vill – om man får tro färskas opinionsundersökningar – en överväldigande majoritet av folket ha kvar giljotinen, och i Italien arbetar starka krafter för att återinföra dödsstraffet.

Än så länge är de ultrakonservativa strömningarna i hjärtat av Europa mest ett hot mot materiell välfärd och sociala landvinningar. Men i det fria Europas utkanter vacklar demokratin och undermineras respekten för människovärdet. I Turkiet har det demokratiska styrelseskicket brutit samman och militärerna tagit över. I Spanien misslyckades nyligen en av Guardia Civil iscensatt statskupp, men det vore en illusion att tro att faran för den spanska demokratin är över med det.

Just från Turkiet och Spanien har Amnesty International rapporterat utförligt om tortyr som ett av polisen flitigt anlitat medel i kampen mot det politiska våldet.

När dessa rapporter fördes på tal inför Europarådets parlamentariska församling i januari i år blev emellertid reaktionen en axelryckning. I och för sig begärdes inte mer än att församlingen skulle försöka ta reda på sanningen bakom Amnestys uppgifter om bruket av tortyr i stater som tillhör organisationens egen medlemskrets. Men trots att skyddet av mänskliga rättigheter är en huvuduppgift för Europarådet blev svaret: Nej, det skall vi inte intressera oss för!

Denna attityd får mig att tänka på den belgiske premiärministern Paul-Henri Spaaks omdöme om Europarådet på 1950-talet. Han sade: "Europarådet är av alla internationella organisationer jag har varit med om den mest räddhågade och den mest impotenta."

Det omdömet är kanske i hårdaste laget, men kvar står att flatheten och fegheten hos Europarådets församling är en skrämmande påminnelse om hur lätt människor har att driva med vinden och hur långt de isigaste högervindarna kan föra oss, om vi inte ens försöker stå emot dem. Om vi är beredda att stillatigande acceptera tortyr, vilka övergrepp skall vi då inte blunda för?

När detta är sagt skall jag genast tillägga – och jag gör det med odelad glädje – att den svenska delegationen i församlingen enhälligt, alltså inkl. sina moderata representanter, intagit en annan, förnuftigare och mänskli-

gare hållning än församlingens majoritet.

Fru talman! Med Margaret Thatchers seger i Storbritannien och Ronald Reagans i USA har pendeln svängt långt åt höger. Vi vet inte vid vilken punkt den kommer att stanna den här gången. Men historien har lärt oss att ju kraftigare pendeln svänger åt ett håll, desto kraftigare svänger den också tillbaka när den dagen kommer. Det är en lärdom som de mera sansade högerkrafterna i västvärlden borde besinna innan det är för sent. Därmed skulle de göra inte bara sig själva utan också demokratin och kampen för de mänskliga rättigheterna en tjänst.

Anf. 34 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Herr Lidbom skall förvisso säga det han vill säga. Men det han anförde nu har ju hans partiledare redan sagt, och han uttryckte det på ett retoriskt kanske ännu skickligare sätt. Därför, fru talman, skulle jag snarare vilja kommentera någonting som herr Lidbom inte har sagt.

Jag lyssnade först på herr Hellström för att få höra någonting om socialdemokratins principuppfattning när det gäller de handelspolitiska frågorna. Men jag fick inte höra något om den. Då blev jag naturligtvis spänd på vad herr Lidbom, såsom förutvarande handelsminister, skulle säga i denna centrala fråga. Nu har jag lyssnat på herr Lidbom, men inte heller av honom har jag fått höra något om socialdemokratins huvudlinje i de handelspolitiska frågorna f. n.

Utvecklingen i El Salvador är säkert en utomordentligt betydelsefull fråga, som är ägnad att kommenteras. Men det är konstigt, fru talman, att socialdemokraterna, i nuvarande internationella ekonomiska skeende, inte alls vill uttrycka några idéer om vad som händer i handelspolitiska avseenden. Mer än hälften av vår industriproduktion går dock på export. Och det är inte alldeles oviktigt vad som händer med våra importmöjligheter. Detta är alltså utomordentligt betydelsefulla frågor.

Att socialdemokraterna inte vill göra klara deklARATIONER i denna debatt är särskilt allvarligt, eftersom de också i andra länder skapat förvåning och missförstånd när det gäller vad som är deras uppfattning. I Sverige och – det vill jag försäkra herr Lidbom – också utomlands tycks man mena att socialdemokraterna inte heller när det gäller handelspolitiska frågor har någon bestämd uppfattning. De irrar mellan retoriska hyllningar om frihandel i Brandtkommissionen och protektionistiska funderingar i praktiken hemma i Sverige.

Anf. 35 CARL LIDBOM (s) replik:

Fru talman! Man kan i och för sig diskutera det kloka eller icke kloka i att koppla ihop den handelspolitiska och den utrikespolitiska debatten. Jag tror för min del att det egentligen varit klokare att koppla ihop debatten om handelspolitiken med en ekonomisk debatt. Även herr Burenstam Linders anförande i dag utgör ett stöd för den hypotesen.

Nu för vi emellertid en utrikes- och handelspolitisk debatt. Den inleddes av utrikesministern. Jag har valt att tala om utrikespolitik. Om det ämne jag har

talat om inte intresserar herr Burenstam Linder, så beklagar jag det.

Det är tråkigt att herr Burenstam Linder skall behöva ge intryck av att vara bandhunden som står där med sitt ödsliga skall utan att hitta någon att bita. Jag är ledsen att han inte hittar någon att bita, men jag tänker för dagen inte hjälpa honom på traven.

Anf. 36 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Vad Carl Lidbom säger intresserar mig alltid, och vad herr Lidbom vill tala om skall han också tala om. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att de handelspolitiska förhållandena för svensk del är utomordentligt betydelsefulla. Tidigare har också socialdemokraterna varit intresserade av att göra mycket klara deklARATIONER härvidlag. Därför noterade jag att varken herr Hellström eller herr Lidbom, förutvarande handelsminister, ansåg det värt besväret att göra några kommentarer när det gällde dessa frågor.

Anf. 37 INGRID SUNDBERG (m):

Fru talman! Enigheten i dagens utrikespolitiska debatt beror antagligen på de växande motsättningarna mellan öst och väst och den oro dessa skapar när det gäller en fredlig utveckling i världen.

Naturligtvis skapade valet av en ny president i USA både förväntan och osäkerhet om huruvida den nye presidenten skulle bidra till en ökad avspänning mellan supermakterna eller om det kalla kriget skulle bli än kallare. För alla dem som strävar efter en sådan ökad avspänning utgjorde president Reagans förebud om starkt ökade militärutgifter en fara för att det senare alternativet skulle förverkligas. Någon har sagt att världen just nu befinner sig mitt uppe i budgivningen i ett storpolitiskt pokerspel, där insatserna är höga.

Den hårda amerikanska attityden gentemot Sovjet kan med andra ord ses som ett försök att svetsa samman västländerna mot den förmodade sovjetiska faran. Bresjnev störde den amerikanska strategin med ett raskt drag genom sitt tal vid partikongressen. Detta gjordes omsorgsfullt genom senare personligen överlämnade förslag till de olika regeringarna om bl. a. ett toppmöte.

Den ryska invasionen i Afghanistan var ett brott mot FN-stadgans grundläggande principer. Men det vore fel att förneka att den också gav amerikanerna ett starkt argument i kampen mot kommunismen. På samma sätt har de amerikanska vapenleveranserna till El Salvador gett vänsterkrafterna argument mot USA:s roll i världspolitiken. Sedan FNL-rörelsen dött, såvitt jag förstår en kvalfull död, till följd av förödande fakta om Vietnams ovilja och oförmåga att leva upp till de ideal som FNL-rörelsen förenade med Vietnams kamp, har det i världen saknats effektiva möjligheter att angripa USA. Nu ser man en möjlighet till en ny antiamerikansk rörelse, och det vore blåögt att inte tro att den kommer att tas till vara av vänsterkrafterna. Och det finns orsak därtill.

Färska rapporter från Washington, enligt vilka amerikanskt bistånd till

tredje världen i ökad utsträckning skall inriktas på militärt sådant, skrämmer oss. Vi har under decennier kunnat konstatera östsidans preferens för militära hjälpaktioner i biståndsarbetet och måste ta avstånd från en övergång till liknande idéer på amerikansk sida. Frånsett den allmänna upprustningseffekt som följer på sådana insatser innebär dessa också att övriga stater i världen får ta på sig en större del av det humanitära och tekniska bistånd som är nödvändigt. Hur skall man i länder som Sverige kunna bibehålla en vilja till hjälp åt nödlidande länder, om bägge stormakterna koncentrerar sina insatser till militärt bistånd?

Gertrud Sigurdsen gav i sitt anförande en kanske litet väl färgad bild av vad kampen i El Salvador gäller. Enighet om vad som händer i El Salvador råder, sade hon. Låt mig i stället formulera det så här: Det råder enighet om folkets i El Salvador rätt att kämpa för demokrati och frihet, och det råder enighet om att lösningen måste ske förhandlingsvägen med deltagande av USA. Därför glädde det mig när utrikesministern i regeringsdeklarationen uttalade att vår uppgift inte är att primärt ta ställning till den ena eller den andra parten utan att hävda de principer om social rättvisa och politisk frihet som vårt eget samhälle bygger på.

Jag ställer mig däremot frågande till den motsättning som kan finnas i utrikesministrarnas senare i regeringsdeklarationen gjorda konstaterande, att världens demokratier har att välja sida i den strid som pågår mellan ett rådande fåtalsväldes anspråk och människors krav på att få mer rättvisa. Det är inte – och det är här jag ställer mig tveksam – en kamp mellan sovjetstött Cubakommunism å den ena sidan och en demokratisk regim å den andra sidan. Uppgifter som har publicerats i åtskilliga av världens tidningar, bl. a. i *Le Monde*, visar helt tydligt att Cubakommunismen är starkt representerad i kampen i El Salvador. Varför förnekar utrikesministern det?

Visst skickar östsidan vapen till gerillan. Jag behöver bara hänvisa till den salvadorianske kommunistledarens Shafik Handals rapport från sin resa i Östeuropa, Asien och Afrika i somras, då han mottogs av bl. a. partichefen Le Duan i Vietnam och fick vietnameserna att gå med på att skicka 60 ton vapen, att fraktas från Ho Chi-Minh. Vapen har kommit från alla tänkbara östländer. Redan i september hade 130 ton anlänt från Cuba, och trafiken fortsätter. För att den skall brytas – och det är här den stora enigheten råder – fordras förhandlingar, och sådana måste komma till stånd. Världen får inte stillatigande åse hur ett litet land bryts sönder av inre strider, som aldrig hade kunnat nå den omfattning de fått utan stormakters inbrott.

Herr talman! Upprustning, var den än förekommer, kan aldrig gagna freden. Motsatt gäller att nedrustning är ett viktigt led i fredssträvandena. Men jag vill gå ett steg längre och säga att bara diskussioner om nedrustning och rustningskontroll är fredsbevarande. Ingen kommer någonsin att få veta huruvida Sovjets tolerans när det gäller händelserna i Polen hade varit mindre, om inte den europeiska säkerhetskonferensen i Madrid pågått samtidigt som Solidaritet förde fram sina ökade krav. Kanske var det t. o. m. så, att just den pågående konferensen gav styrka åt Walesa och hans fackföreningars agerande. I så fall torde Madridkonferensen inte ha varit förgäves.

Herr talman! Madridkonferensen är inte avslutad, och det är inte säkert att den, oberoende av förhållandena i Polen, kommer att ha varit förgäves. Det har sett mörkt ut, även om en viss ljusning kan skönjas. Det finns ännu inte något utkast till slutdokument, tidpunkten för konferensens avslutande är osäker och motsättningarna är fortfarande stora. Sverige har emellertid i Madrid fått ytterligare ett bevis på värdet av vårt lands alliansfrihet. Diskussion har inletts om möjligheten för neutrala och alliansfria stater att leda informella kontaktgrupper för att se vad som kan göras mot bakgrund av de nya signaler som kommit från stormakterna. Bresnjevs tal vid partikonferensen medförde också en ökad aktivitet i Madrid.

Det ryska förslaget om bl. a. ett toppmöte måste ses som ett försök att på diplomatisk väg lösa de motsättningar som finns och kan naturligtvis tyda på en omsvängning i den sovjetiska strategin. Man får dock inte bortse från den möjligheten att bakgrunden kan vara dels en förhållningsstrategi, dels ett sätt att vinna popularitet, eftersom förslaget står i skarp kontrast till Reagans fixering vid militära insatser. Säkert ligger i förslaget också ett test på huruvida Afghanistaninvasionen nu skall kunna anses accepterad.

Herr talman! Från svensk sida får vi inte ge upp våra krav på att sovjetiska trupper skall lämna Afghanistan, och jag glädde mig åt att utrikesministern uttryckte den uppfattningen. Invasionen i Afghanistan innebar att den avspänning i världspolitiken som kunde skönjas förbyttes i misstroende. Det misstroendet kan inte försvinna genom politiska toppmöten, av vilket slag de vara må, om de inte följs av konkreta åtgärder i Helsingfordsdokumentets anda.

Sovjet har emellertid också i Madrid antytt vissa eftergifter, som kan ge resultat där nere. Viljan att diskutera möjligheterna till att utvidga området för förtroendeskapande åtgärder till Ural innebär en eftergift som förutses kräva motprestationer från västsidan. Det är viktigt att regeringen fortsätter att arbeta för att de svenska kraven på utvidgning av de s. k. förtroendeskapande åtgärderna förverkligas. Här finns emellertid en konfliktsituation. Nu när Madridkonferensen går mot sitt avslutande ligger det en fara i att man – inte minst från svensk sida – biter sig så fast vid de möjligheter som en europeisk säkerhetskonferens skulle erbjuda, att man avstår från att se Madridkonferensen i dess historiska sammanhang. Helsingfordsdokumentet är ett resultat som är unikt i det europeiska efterkrigssamarbetet mellan öst och väst. Dokumentets betonande av lämpliga rättigheter och samarbete inom många olika områden har givit det ett för världsfreden omistligt värde. Den första uppföljningskonferensen i Belgrad visade tydligt på svårigheterna för staterna att leva upp till dokumentets målsättning. Slutdokumentet då blev urvattnat och skapade en pessimism inför värdet av Helsingfordsdokumentet. Skulle så Madridmötet inte kunna åstadkomma något över huvudet taget kommer pessimismen att växa ytterligare, och det finns risk för att Helsingforsandan aldrig återkommer.

Vi får alltså inte se en europeisk säkerhetskonferens som ett alternativ till ett slutdokument – vi måste sträva efter ett både-och. En europeisk säkerhetskonferens kommer, med den utformning som kan skönjas, att bli

en utdragen historia och ta år i anspråk. Den kommer likväl att ha ett stort värde och komplettera de förhandlingar som i dag förs på olika håll om nedrustning och rustningskontroll. I tiden närmare ligger emellertid FN:s särskilda generalförsamling om nedrustning nästa år. Den får särskild betydelse mot bakgrund av de stigande militärutgifter som nu förebådas.

Herr talman! Våldet tycks gå segerrikt fram genom världen. En av de allra värsta formerna av våld är tagande av gisslan. Den utåt lugna ytan i det militärstyrda Pakistan har brutits av en ny kombination av politiska partier och en serie oroligheter som kulminerade i kapningen av det pakistanska passagerarplanet. Händelserna speglar säkert en växande opposition mot landets militärstyre. Vi kan i Sverige inte påverka utvecklingen i Pakistan. Men vi kan klart och högljutt ge uttryck för vår avsky för dem som på något sätt underlättar kaparnas framtida existens och/eller erbjuder asyl. Kapningen fick ett lyckligt slut för dem som var i planet. Men den borde inte få ett lyckligt slut för kaparna. Sverige bör agera i linje med FN-deklarationen om fördömande av tagande av gisslan och också uttrycka vårt lands fördömande av de länder som tar emot kapare och ger dem en fristad.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 38 GERTRUD SIGURDSEN (s) replik:

Herr talman! Ingrid Sundberg sade att det var en väl färgad bild jag gav när jag beskrev den enighet som råder om El Salvador.

Ja, Olof Palme framhöll att dagens regeringsdeklaration var en av de bästa som hade lämnats från den borgerliga regeringens sida. Jag för min del uttalade att det som sägs om El Salvador i regeringsdeklarationen ställde jag mig helt bakom, och mitt inlägg hade ungefär samma innehåll, även om ordvalet kanske var ett annat.

Vi socialdemokrater har alltså berömt regeringsdeklarationen. Om vi ser till det nu aktuella avsnittet är det för mig intressant att notera att Ingrid Sundberg som moderat riksdagsledamot sätter vissa frågetecken och undrar vad utrikesministern menar med följande uttalande:

”Vad det handlar om i El Salvador är inte en kamp mellan sovjetstödd Cubakommunism på den ena sidan och en sittande demokratisk regim på den andra. Vad det handlar om är en kamp mellan ett rådande fåtalsvälde och människornas krav på mera rättvisa. Det är i denna strid världens demokratier har att välja sida.”

Ingrid Sundberg! Det här är inte utrikesministerns dokument, utan det är regeringens dokument. Bakom deklarationen står alltså även moderaterna i regeringen.

Anf. 39 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att säga till Gertrud Sigurdsen att visst är det regeringens dokument. Men jag pekade på, oberoende av detta, det ologiska i att utrikesministern i ett fall säger att vår huvuduppgift inte är att ta

ställning för endera parten och i ett annat fall förfäktar att vi måste välja sida i en kamp som inte står mellan Cubakommunismen och de fria demokratiska krafterna. I den kamp som förs finns nämligen också ett starkt inslag av världskommunism. Jag vill på intet sätt säga att jag därmed stöder de amerikanska vapenleveranserna eller de militära insatser som USA över huvud taget gjort. Men jag tror, mot bakgrund av den debatt som förts i dag, att man också måste ge uttryck åt de synpunkter som kommit fram på många håll i världspressen och från många som varit i landet i fråga, nämligen att det inte är en enda stormakt som är invecklad i kampen. El Salvador har blivit ett centrum för en kamp mellan två stormakter. Den ena kan benämnas med USA:s namn. För den andra kan ordet Cubakommunism vara ett täcknamn, men det innefattar mer än landet Cuba. De synpunkterna, herr talman, står jag för.

Anf. 40 ERIC HOLMQVIST (s):

Herr talman! Det är inte så ofta försvarsutskottets ledamöter begär ordet i den utrikespolitiska debatten. Det är kanske anmärkningsvärt, eftersom regeringens samlade redovisning av den politiska utvecklingen i världen, bortsett från de deklARATIONER som lämnats i dag, sker under rubriken Säkerhetspolitiska överväganden på försvarets huvudtitel.

Här redovisas relationerna mellan stormaktsblocken och spänningsförhållanden och konflikter i olika delar av världen. Här ges också en summarisk bild av verksamheten inom FN – resultaten av nedrustningsförhandlingar, fredsinsatser av olika slag och konferensverksamhet för bl. a. teknisk och ekonomisk samverkan mellan världens nationer.

Här beskrivs självfallet också den militärtekniska och strategiska utveckling som berör vårt eget land.

Anledningen till att detta viktiga avsnitt om regeringens agerande och avsikter sällan blir föremål för debatt här i kammaren torde vara att deklARATIONERNA under detta avsnitt tillkommer med utrikesdepartementets nära medverkan och att de som regel är utformade på ett vidsynt och ansvarsfullt sätt och därför sällan ger anledning till tvister. Oklarheter om vad som avses torde sällan uppstå.

Anledningen till att jag nu begär ordet hör, som Olof Palme antydde, samman med att regeringen så starkt betonat svenska förpliktelser när det gäller säkerhetspolitiken i Norden. Vi har även i en motion som väckts från socialdemokratiskt håll kompletterat den redovisning av den internationella utvecklingen som getts i propositionen. Det finns dock ingen anledning, sedan man lyssnat på utrikesministern, att här närmare gå in på den delen av vår motion. Däremot finns det fortfarande skäl att i dagens debatt ta upp frågan om grunderna och målet för den svenska säkerhetspolitiken, som också berörts i motionen, inte minst därför att riksdagens ledamöter skall få en bakgrund till vad som redan är sagt.

Redan förra året framhölls det under fjärde huvudtiteln att grannländerna hade intresse av en fortsatt fast svensk utrikes- och försvarspolitik. Det talades då faktiskt också om "våra förpliktelser i Norden".

Vi tog inte upp frågan motionsvägen den gången i föreställningen att uttalandet av misstag blivit mer "förpliktigande" än vad som var avsett.

I utskottet blev vi dock överens om att markera en oförändrad uppfattning om grunderna för vår säkerhetspolitik genom att i utskottets betänkande ta med det uttalande som statsminister Färdin gjorde 1977 om en oförändrad inriktning av vår alliansfria säkerhetspolitik. Detta uttalande stod i god överensstämmelse med vad som uttalats även 1972, då riksdagen fattade beslut om den mera långsiktiga försvarsplaneringen och då vi hade en socialdemokratisk regering. En speciell markering av förpliktelserna i Norden gjordes inte i utskottets uttalande.

Vi socialdemokrater i försvarsutskottet anhöll genom utskottets kansli om att få del av en promemoria som upprättats av kabinetssekreterare Leif Leifland och som i pressen uppgivits innehålla en beskrivning av hur man i våra närmaste grannländer var oroad över den försvarspolitiska debatten i Sverige och befarade försvagningar i den svenska försvarsorganisationen.

Vi fick emellertid från kanslihuset beskedet att denna promemoria, vars innehåll föreföll vara känt för åtminstone några tidningar, var ett internt arbetsmaterial inom regeringen som icke kunde ställas till utskottets förfogande.

I tidningsintervjuer med generaler i Natostaberna i Norge och Danmark har svenska folket emellertid fått besked om att dessa militärer med oro ser på utvecklingen i Sverige.

När nu regeringen kommit tillbaka med samma deklARATIONER som i fjol har vi från socialdemokratiskt håll funnit det vara motiverat att ett klart besked äntligen lämnas om vad som ligger bakom de nya formuleringar som har införts.

I år har försvarsutskottet fått en promemoria från försvarsdepartementet om vad som är innebörden av det som har skrivits om förpliktelser i Norden. Vi har då fått förklaringen att det endast skulle röra sig om förpliktelser mot oss själva, inte mot några andra.

Uppfattningarna om vad som menas med det ena eller det andra ordet kan naturligtvis skifta. Men är det inte så, att ordet förpliktelser bör sparas för andra situationer än dem som det här gäller?

Nu sägs det i propositionen, sedan läget ute i världen och i vårt närområde har beskrivits:

"I denna situation måste vi från svensk sida med fasthet uppfylla våra säkerhetspolitiska förpliktelser i Norden. Vi gör detta genom en konsekvent neutralitetspolitik och genom att upprätthålla ett försvar som även i framtiden kan medverka till fred och stabilitet i det nordiska området."

Vad som sagts tidigare och vad som alltså bör gälla är att vårt land i eget intresse valt alliansfrihetens och neutralitetens väg och att vi därför behöver ha ett efter förhållandena starkt totalförsvar. Detta har vi funnit även vara till gagn för stabiliteten i vår del av världen. Den som läser det som nu har föreslagits kan ju nästan få föreställningen att man nu vill göra en målsättning av det som tidigare framställt som uttryck för verkningarna av den valda säkerhetspolitiken.

Tidigare har vi som sagt kunnat konstatera att vår alliansfria politik och vårt försvar varit till gagn för Norden, men därtill har vi lagt en rad andra fördelar som vår alliansfria politik medför och som bl. a. kan ge oss en speciell uppgift i FN:s fredsbevarande verksamhet, i arbetet för en vidgad rättsordning i världen. Över huvud taget kan det ge oss goda möjligheter att medverka till förändringar i den internationella miljö som kan leda till en ökad allmän säkerhet.

Jag tror att det var mycket välgörande att utrikesministern tog tillfället i akt och gav kammaren ett klart besked om att säkerhetspolitiken alltjämt har detta mera vidgade perspektiv och inte fått en snävare målsättning. Låt mig bara – även om utrikesministern inte är närvarande – rikta följande fråga till honom: Är det rimligt och är det välbetänkt att försvarsutskottet icke skall få tillgång till en handling av den typ som Leif Leiflands promemoria sannolikt utgör? Jag tycker inte att en sådan behandling av ledamöter av försvarsutskottet kan gagna samförståndet och möjligheterna till gemensamma bedömningar.

I detta anförande instämde Holger Bergman och Gudrun Sundström (båda s).

Anf. 41 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag gör inte på något sätt anspråk på att i stället för utrikesministern svara på de frågor som Eric Holmqvist ställt. Det kanske ändå finns skäl att påpeka faran i att man genom ordrytteri skapar en osäkerhet om inriktningen av den svenska säkerhetspolitiken som är onödig.

Det står i budgetpropositionen, försvarsdelen, att våra grannländers intresse av en fortsatt fast svensk utrikes- och försvarspolitik, inriktad på att vidmakthålla stabiliteten i det nordiska området, framstår som oförändrat högt. Och det gör det.

Herr talman! Jag vill bara säga något om vad som hände under åren 1948–1949, då Tage Erlander mycket kraftigt arbetade för ett nordiskt försvarsförbund, som skulle stå neutralt och alliansfritt såsom en stark och balanserande faktor i den då gryende maktutvecklingen mellan öst och väst. Det gick i stöpet, sedan Norge och Danmark ansett sig bättre garderade genom att ansluta sig till NATO. Man tvivlade också på i vad mån vi hade möjlighet att vara en acceptabel försvarsmakt i det här samarbetet. De hänsyn till Finland som togs på 1940-talet i utformandet av den nordiska säkerhetspolitiken gör att man säkert från den tiden skulle i den socialdemokratiska regeringens agerande kunna hitta ord som förpliktelse, hänsyn, åtagande osv.

Jag roade mig med att slå upp ordet förpliktelse i en ordbok. Förpliktelse är lika med skyldighet. Jag tror att det vore felaktigt att inte säga att vi har en skyldighet när det gäller bevarandet av vår särställning i den nordiska säkerhetspolitiken. I propositionen har man helt enkelt satt in en synonym för "skyldighet". Jag tycker att man kan erinra litet om ära, skyldighet och

vilja. Det må kallas förpliktelse eller inte – jag tror ändå att herr Holmqvist och jag är fullständigt eniga om att någon förändring i den svenska säkerhetspolitiken inte ligger i ordet i fråga. Men vi är många som uppfattar det som ett misstänkliggörande från socialdemokraternas sida att vilja skönja en sådan förändring.

Anf. 42 ERIC HOLMQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag ber att få konstatera, liksom Gertrud Sigurdsen gjorde tidigare, att Ingrid Sundberg tydligen har behov av att markera en annan ståndpunkt i den här frågan än den som framkom i utrikesministerns anförande. Vi får naturligtvis vänja oss vid att moderaterna sedan gammalt har en speciell uppfattning när det gäller den svenska säkerhetspolitiken och mycket kraftigare än andra partier betonar det militära försvarets roll i detta sammanhang. Den rollen skall inte undanskymmas, men jag tror att de insatser som på olika sätt görs i fredsbevarande syfte är långt viktigare för utvecklingen i världen. Dessa skymms undan när man försöker göra ett slags övergripande mål av det som trots allt bara är en del i vår säkerhetspolitik.

Det här är inte att söka strid, men ända sedan det senaste försvarsbeslutet fattades har det varit svårt att av försvarsministern få en skrivning när det gäller säkerhetspolitiken som motsvarat vad vi socialdemokrater önskat och vad som stått i överensstämmelse med den politik som fördes tidigare. Jag vill bara konstatera ännu en gång att det var mycket välgörande att utrikesministern för sin del så kraftfullt slöt upp kring den uppfattning som vi hävdar på den här punkten.

Anf. 43 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Vi har i det här landet en moderat försvarminister. Försvarsministern har undertecknat budgetpropositionen, och vad jag vet har inget av regeringspartierna tagit avstånd från den formulering som där är framförd. Jag kan inte heller se att jag på något sätt sviker försvarsministern genom att jag fullt biträder vad där står.

Herr talman! Någon hänsyftning på militära åtgärder kan jag inte erinra mig att jag gjorde i min replik till herr Holmqvist. Jag pekade bara på vad som står i budgetpropositionen, försvarshuvudtiteln, och jag erinrade om hur man för 30 år sedan från socialdemokratisk sida resonerade när det gällde att tala om skyldigheter gentemot våra grannländer, viljan att bygga upp en nordisk försvarsallians osv. Detta var alltså ett citat om vad som hände under den socialdemokratiska regeringens tid för länge sedan.

Jag vidhöll – och det står jag fast vid – att det är av utomordenligt stort värde att det råder enighet om utformningen av vår säkerhetspolitik här i Sverige. Jag säger det en gång till till herr Holmqvist, och jag hoppas att herr Holmqvist inte tar det som ett skäl till att pådyvla mig yttranden som jag inte har fällt.

Anf. 44 ERIC HOLMQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag kan inte se att man på det här sättet kan utesluta det militära försvaret när man betonar Sveriges roll beträffande säkerhetspolitiken i Norden. Vi har nog den uppfattningen att Sverige ändå är en betydande tillgång just militärt i det sammanhanget, vilket har betydelse när det gäller det nordiska samarbetet, bortsett från att vi är alliansfria.

Ingrid Sundberg valde att säga: Detta har ni sagt förut. Jag skall be Ingrid Sundberg att plocka fram en enda handling där detta begrepp som nu har förts in använts. Det finns inte! Tvärtom har det under tidigare socialdemokratiska försvarsministrar varit en god sed att man hänvisat till de deklamationer som gjorts vid ingången av en ny period i försvarsplaneringen. I utskottsbetänkandena har erinrats om vad som tidigare sagts – man har inte gett sig in på att göra några nya formuleringar. Jag tycker nog att det är rimligt att Ingrid Sundberg presenterar mig det material hon talar om. Det kan naturligtvis inte ske nu, men jag skulle vara tacksam för att få det.

Andre vice talmannen anmälde att Ingrid Sundberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 45 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är ju populärt att tala om supermakter utan åtskillnad i dessa dagar och också att kräva att de skall ta sitt gemensamma ansvar för världens affärer. Det är en bekväm attityd, för då slipper man undan besväret och obehaget att tränga bakom de allmänna och svepande omdömen om de två stormakternas eller maktblockens agerande, omdömen som i västvärldens nyhetsmedia och därmed också här i Sverige brukar presenteras som kända fakta. Det är också bekvämt ur den synpunkten att man då slipper ifrån att redogöra för mindre makters, t. o. m. de minstas, agerande på den internationella arenan.

Jag avser att här uppehålla mig vid kampen om råvarorna och vilken inverkan den får i olika internationella sammanhang. Det berör också i högsta grad vårt land och dess handels- och industripolitik på både import- och exportsidan. Därmed är det också sagt att våra ekonomiska problem i mycket stor omfattning är avhängiga av hur råvarupolitiken styrs, hur exploatering och prissättning går till.

Hur är det då med världens produktion och konsumtion av viktiga strategiska råvaror? De industrialiserade, kapitalistiska länderna, USA, Västeuropa och Japan, förbrukar ungefär 70 % av alla världens mineraler varje år och utvinner själva ungefär 25 %. USA importerar hälften av den olja det förbrukar och utvinner således endast 50 % av sin egen konsumtion. Västeuropa och Japan importerar i det närmaste all den olja de förbrukar. De bidrar således inte med någon egen produktion.

Också när det gäller andra viktiga råvaror, t. ex. pappersmassa, textilfibrer och livsmedelsråvaror, är de industrialiserade, kapitalistiska ekonomierna storkonsumenter. Det gäller inte minst proteinimport i form av fodermedel till de svin, broilers och nötkreatur som föds upp för att den lilla

del av mänskligheten som bor i dessa länder skall kunna leva med en livsmedelsstandard som är helt otänkbar för den stora massan av jordens befolkning.

Den stora utplundraren i de här sammanhangen är USA. USA är desperat beroende av att ha kontroll över och kunna utnyttja råvarutillgångar av alla slag utanför sitt eget territorium. Skulle USA avstängas från dessa möjligheter skulle ekonomin i detta lovprisade land rasa samman inom några veckor. Detta vet såväl de styrande i USA som statsledningar och regeringar i den övriga västvärlden, också den svenska regeringen. Men i den allmänna debatten och de officiella analyserna talas det tyst eller nämns ingenting alls om detta för alla välbekanta faktum.

USA tillåts att bedriva utplundring på alla sätt; det tillåts också exportera sina ekonomiska problem till bl. a. Västeuropa genom ett ohämmat utbud av dollar utan att någon reser några nämnvärda protester. USA har ungefär 7 % av världens befolkning. Denna befolkning, eller rättare sagt de övre skikten av denna befolkning, tillgodogör sig ungefär 50 % av hela världens tillgångar varje år. Detta kan USA göra genom militärt våld och intervention eller genom hot om sådana åtgärder om USA inte får som det vill. Det är imperialismen i dess mest osminkade form, och om detta har den svenska regeringen i likhet med andra regeringar i väst ingenting att säga.

Men det borde den svenska regeringen ha. För vad är det som ligger bakom våldet och mordet i Centralamerika, i El Salvador, i Guatemala och tidigare i Nicaragua? Är det kanske inte USA:s behov av att behålla kontrollen och därmed möjligheterna till fortsatt utplundring av dessa på naturliga tillgångar så rika länder? Jo, det är det!

På liknande sätt är det med hela den övriga latinamerikanska kontinenten. Förtrycket i Chile, Uruguay, Argentina, Brasilien och alla andra sydamerikanska stater beror på att USA direkt eller indirekt stöder de fascistiska regimer som bedriver detta förtryck. Och USA ger sitt stöd för att det är livsnödvändigt för dess egen ekonomi att ha tillgång till dessa länders råvaror och billiga arbetskraft.

Skulle då inte USA kunna öka sin egen produktion av många viktiga råvaror och på det sättet bli mera självförsörjande och oberoende av exploatering utanför sitt eget territorium? Jo, givetvis. Men det ligger inte i USA:s intresse att handla på det sättet.

När det gäller viktiga mineraler skulle USA mycket väl kunna öka produktionen inom landet. Det finns fortfarande stora outnyttjade tillgångar. Men det blir billigare för USA att exploatera tillgångar i Latinamerika, t. ex. järnmalm i Brasilien, koppar i Chile och tenn i Bolivia, än att öka sin egen produktion. I dessa länder besvärar inte exploatörerna av krav från fackföreningar, de behöver inte ta hänsyn till miljörörelser och deras bevakning av alltför ohämmad rovdrift, och de slipper undan med lägre skatt och t. o. m. lägre sociala avgifter än hemma i USA. Och varför då ta av de inhemska tillgångarna först? Detta i all synnerhet som många av råvarorna på mineralområdet börjar att bli bristvaror och kan förväntas bli alltmer begärliga inom en nära framtid.

Detta omdöme gäller också oljan. USA har fortfarande stora egna oljefyndigheter och skulle kunna bli betydligt mera självförsörjande än vad det är i dag. Men det är naturligtvis bättre att låta den egna oljan ligga kvar i jorden i Texas och på andra ställen och först exploatera och förbruka andra länders tillgångar, så länge det är möjligt. Och det är möjligt så länge USA kan hålla diktaturregimer som Iran under shahen under armarna och tillåta dem att utplundra en hel nation under decennier.

Tillkomsten av OPEC har inte nämnvärt förändrat det förhållandet. Det har höjt oljepriserna från den extremt låga nivå som gällde tidigare, men det hindrade inte shahen att för egen räkning lägga beslag på de ökade intäkterna och föra ut miljarder dollar ur Iran. Det hindrar inte heller den saudiska kungafamiljen att i dag bära upp inkomsterna från de stora oljefyndigheterna i Saudiarabien som privata i stället för nationella tillgångar. Så är också Saudiarabien USA:s pålitligaste allierade i Västasien, alltid berett att öppna oljekranarna litet extra eller motarbeta alltför stora prisstegringar på oljan.

Stråvan till kontroll över oljetillgångarna i Västasien och transportvägarna för dem sätter sin prägel på USA:s hela politik i områdena kring Persiska viken och Röda havet. I Turkiet utvecklas det militära styret mot en alltmer osminkad fascism. Allt tal om att kuppen, som genomfördes för ett halvår sedan, skulle ha tillkommit för att rädda nationen från terrorism till vänster och höger kan avfärdas som propagandafrafer. Allt som den turkiska militärjuntan företagit sig har riktats mot de progressiva och demokratiska krafterna i Turkiet, dvs. alla som inte sluter upp bakom den yttersta högern, vars förnämsta företrädare är just militärjuntan.

Det är också helt klart att kuppen genomfördes med USA:s och därmed NATO:s goda minne. Turkiets roll som väktare på NATO:s sydflynk och garant för baserna på Cypern var alltför viktig för att man skulle riskera att någon form av demokratiskt, vänsterinriktat styre skulle införas i landet. Så har USA än en gång visat vilken sorts regimer man vill ha och vilka man är villig att ge sitt stöd, vad det än må kosta i form av våld, avrättningar, mord och tortyr. Senast i går kunde vi i TV se hur den turkiska militären t. o. m. förföljer människor – i det aktuella fallet kurder som opponerar sig mot förtrycket – in på andra staters område och genomför regelrätta massaker.

Hur påverkar då kampen om råvarorna och kontrollen och exploateringen av dem Sveriges situation? Vi behöver bara titta på våra två stora naturtillgångar, järnmalm och skogen, och hur utvecklingen har gått när det gäller dem för att få ett åskådligt exempel. Varför är det t. ex. inte längre möjligt att sälja den svenska järnmalmen på samma sätt som tidigare? Jo, därför att den ohämmade exploateringen av rika och lättbrutna fyndigheter i tredje världen har ökat tillgången och pressat priserna på ett sätt som gör det omöjligt för oss att konkurrera.

Och vem är det som driver fram denna exploatering i Afrika, i Latinamerika och på andra håll? Det är stora, internationella trustar med USA-företag som Bethlehem Steel i spetsen. På det sättet exploaterades

fyndigheten i Nimba i Liberia, där för all del också svenska Gränges var med och investerade pengar som det i sin tur plockade ut från Sverige.

Nu är fyndigheten i Nimba enligt uppgift snart utbruten, åtminstone det mest lönsamma av den. Hur det sedan går med befolkningen i det gruvsamhället intresserar bolagen lika litet som det som händer i svenska gruv- och stålorter när de slås ut. Nu är det stora fyndigheter i Brasilien som är mest lönsamma och därmed intressanta. USA och Japan hämtar sin råvara därifrån och från andra håll så länge det är mest lönsamt, och sedan flyttar man till en ny plats. Detta är möjligt så länge man kan utnyttja korrupta och diktatoriska regimer och utplundra naturtillgångarna till lägsta möjliga kostnad.

På samma sätt är det med skogstillgångarna. USA har i det fallet i mer än 100 år förött sina egna skogar. Nu kastar man sig tillsammans med Japan över tropikernas regnskogar och hugger ut dem i allt snabbare takt. Det påverkar också Sveriges situation. För att hänga med tvingas vi in i samma mönster. Vi säljer vår massa, ibland med stora svårigheter, men det byggs inte upp någon vidareförädling av den svenska skogsråvaran här i landet. Det är tänkbart att vi inom en snar framtid av ekonomiska skäl tvingas överlåta kontrollen och exploateringen av våra skogar till utländska intressen. Ansatser har redan gjorts, och en fortsatt försämring av vårt ekonomiska läge kan tvinga oss in i beroenden som för bara några år sedan skulle ansetts som helt otroliga.

Så påverkas Sverige och den svenska ekonomin av den imperialistiska utplundringen. Vi drabbas, samtidigt som vi själva som ett rikt i-land är med och deltar i den stora utplundringen av tredje världen. Vi är fast knutna till de västliga, kapitalistiska marknadsekonomierna, och många av våra svårigheter beror på att vi i likhet med många andra länder inom detta system är för små, svaga och utlandsberoende för att kunna hävda våra intressen.

Vilka slutsatser drar den svenska regeringen av dessa fakta? Försöker man att minska vårt beroende, öka handeln med planekonomierna i Östeuropa eller genomföra mera direkta överenskommelser med olika stater i tredje världen? Nej, det är inte denna borgerliga regeringens avsikter. Man är heller inte intresserad av att slå vakt om och försvara det som finns kvar av svensk basindustri eller försöka öka förädlingsgraden på dessa produkter.

Ohämmad frihet i handeln är regeringens recept, vilket betyder fritt fram för de starka, kapitalistiska krafter som under USA:s överhöghet redan utplundrat och utplundrar stora delar av världens resurser, som jag med några få exempel beskrivit i det föregående. På litet längre sikt kommer denna politik att föra in Sverige i ett halvkolonialt eller direkt kolonialt beroende, där vi får finna oss i att leverera våra råvaror eller i bästa fall halvfabrikat till kapitalistiska centra i EG och USA. Om det är en sådan framtid för Sverige som föresvävar den borgerliga regeringen, är den bara att gratulera. Den är på god väg att lyckas.

Anf. 46 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Demokratien i Spanien bestod provet. Den segrade, och militärkuppen misslyckades. Självfallet är glädjen stor över detta.

Men orosmolnen ligger kvar över Spanien. Kupp försöket visade att betydligt fler militärer låg bakom än vad man först trodde. Uppenbarligen finns i dag en rädsla i Spanien för nya militärkupper.

Kuppmakarna behandlas med silkesvantar, och den högerextremistiska tidningen El Alcázar håller på att göra upprorsledaren i parlamentet, Tejero, till hjälte.

Genom hot om ny militärkupp kan militären skapa rädsla och därmed försvåra det politiska arbetet och hindra den demokratiska vidareutvecklingen i Spanien.

Utrikesministern framhöll att den spanska demokratin behöver allt stöd vi är mäktiga att ge. Jag instämmer i det och räknar med att vår regering gör allt vad den kan. De demokratiska krafterna måste stödjas.

Herr talman! Det är dags att befria Europa, vår egen världsdal – att befria Europa från kärnvapnen.

Under senare tid har säkerhetsläget i Europa kommit i blickpunkten på ett särskilt sätt. Vi har de eurostrategiska vapnen. Vi vet att neutronbomben är avsedd för Europa. Det Nordeuropeiska områdets strategiska betydelse har ökat. Europa blir mer och mer en bricka i supermakternas spel. Det finns ingenstans i världen en sådan koncentration av kärnvapen och trupper och vad som ytterligare kan behövas för ett krig.

Är det risk för att Europas länder och folk skall börja krig med varandra? Nej, den risken är obefintlig.

Man kan då fråga sig: Varför rustar sig supermakterna till tänderna i Europa?

För att försvara Europa, heter det. Men det är inte sanning, det är lögn. Att försvara Europa med kärnvapen är inget försvar, det är ödeläggelse.

Det är sitt eget spel supermakterna driver. De utnyttjar Europas länder för sina egna nationella intressen och sin nationella säkerhet. De vill skona sina egna länder och har inget emot att, om det skulle bli ett nytt krig, åter göra Europa till krigsskådeplats. Ett nytt krig i Europa är inte ett krig mellan Europas länder, utan det är maktkampen mellan supermakterna som avgörs här.

Europa kan bli krigsskådeplats, även om upprinnelsen till ett krig sker i Mellanöstern eller kring Persiska viken.

Europas länder är marionetter – det är supermakterna som avgör framtiden. Europas länder kan dyrt få betala sin roll i supermakternas kärnvapenstrategi.

Jag tror inte att någon av supermakterna eftersträvar något ideologiskt världsherravälde. USA skulle inte angripa någon öststat för att påtvinga den sin politiska ideologi, lika litet som Sovjetunionen skulle gå till anfall mot Västeuropa för att utbreda kommunismen.

Nej, det är uteslutande för maktkampen mellan USA och Sovjet som Europa upprustas.

Det är i gång en europeisering av kärnvapenkriget. Den är särskilt farlig därför att den kan innebära en sänkning av den s. k. kärnvapentröskeln. Om supermakterna nämligen utgår från att ett eventuellt krig skall föras i

Europa, så är det lättare för dem att ta till kärnvapen i Europa än om det gällde deras egna territorier.

Ja, vi vet att kärnvapnen är det stora hotet mot mänskligheten. Hur skall vår generation kunna stå till svars, när vi sätter in kunskap, forskning och så stora resurser i övrigt på att döda i stället för att låta leva och utveckla?

Kärnvapnen och hela kapprustningen är ett vanvett. Det borde också supermakterna inse. Riskerna för kärnvapenkrig ökar allteftersom kärnvapenarsenalerna byggs ut. Och nedrustningsresultaten låter vänta på sig.

Ett fullständigt kärnvapenprovstopp är avlagset. Den andra granskningskonferensen av icke-spridningsavtalet blev ett misslyckande. Om en kärnvapenspridning till flera länder kommer till stånd, kan världen bli ännu mer osäker och otrygg.

Det är också utomordentligt beklagligt med USA:s bristande intresse av att fullfölja SALT 2-avtalet. Den amerikanska senaten har ännu inte godkänt avtalet, som undertecknades i Wien 1979 av Carter och Bresnjev. Ett avtal är nödvändigt. Likaså är det nödvändigt att genom förhandlingar mellan supermakterna uppnå en överenskommelse om de eurostrategiska vapnen. Hittills har det bara, som utrikesministern sade, varit sonderande samtal i Genève.

Uppenbarligen finns det i den nya Reaganadministrationen ett intresse av att återuppta utvecklandet av neutronbomben, även om inga beslut har fattats. Det gäller för oss att vara observanta på detta och att reagera i tid.

Sambandet mellan uranbrytning och kärnvapen är uppenbart. Sveriges riksdag har möjlighet att i vår säga nej till svensk uranbrytning och därmed ta sin del av ansvaret när det gäller att motverka kärnvapenspridning. Ett nej skulle göra vår internationella kamp mot kärnvapen betydligt trovärdigare.

Riksdagen har lagt fast att målsättningen för nedrustningen i Europa är ett kärnvapenfritt Europa. Den europeiska nedrustningskonferens som har aktualiserats från svensk sida är en åtgärd att hoppas på och arbeta för.

I ett läge, när nedrustningsförhandlingarna inte medför några resultat och när vapenteknologin utvecklas snabbt, kan man fråga sig vad Sverige och det övriga Norden kan göra för att försöka medverka till avspänning och kärnvapenedrustning samt skydda våra egna territorier från kärnvapenstrategins utveckling. Sverige stöder tanken på en kärnvapenfri zon i Norden, och det är att se som ett delmål i det stora sammanhanget.

Jag initierade frågan om en kärnvapenfri zon i Norden i en interpellation under höstsessionen efter ett besök i Oslo, där de nordiska centerpartiernas ordförande gjorde ett positivt uttalande i frågan. Det norska arbeiderpartiet hade då också börjat engagera sig i frågan, och den norska regeringen ställde sig positiv till att Norden skulle vara en kärnvapenfri zon. Nu har också de svenska socialdemokraterna ställt sig bakom den tanken, och det är positivt.

Jag har tidigare här i kammaren framhållit att en överenskommelse om att Norden skall vara en kärnvapenfri zon bör innebära att zonstaterna inte skall

ha kärnvapen, att kärnvapen inte får stationeras inom zonen och att kärnvapen inte får sättas in mot mål inom zonen.

Ett avtal – som således skulle ingås mellan de berörda nordiska länderna och de två supermakterna – måste därför även medföra att taktiska kärnvapen och medeldistansrobotar inte får finnas i ett säkerhetsområde omkring zonen. En kärnvapenfri zon är alltså viktig för att vi i Sverige skall kunna hävda vår neutralitet.

Den vapentekniska utvecklingen kan ställa Sverige som neutralt land i en besvärlig situation. Jag tänker på kryssningsrobotarna. Om NATO:s kryssningsrobotar går över svenskt territorium mot mål i Warszawapaktsländerna kan vi få svårt att hävda vår neutralitet. Om vi skjuter ner dem ställer vi upp på Sovjets sida. Om vi låter dem passera blir det till fördel för NATO-alliansen, och vi riskerar därigenom att Sovjet griper in för att hävda sina intressen. Frågan om en kärnvapenfri zon i Norden bör alltså också innefatta frågan om kryssningsrobotarna, och därmed borde den besvärliga situationen kunna klaras upp för Sveriges del.

Jag har tidigare framhållit i kammaren att frågan om en kärnvapenfri zon i Norden bör ingå som regionalt komplement i SALT- och MBFR-förhandlingarna. Då sätts frågan in i sitt totala sammanhang. Självfallet bör den också tas upp inom ramen för en europeisk nedrustningskonferens, eftersom den är en delfråga i det vidare målet ett kärnvapenfritt Europa.

Enligt utrikesministern är regeringen beredd att diskutera en kärnvapenfri zon. Det är bra. Jag har i en motion i år också begärt att regeringen skall ta initiativ i frågan. Jag uttrycker nu önskemålet att Sverige tar ett initiativ i den här frågan. Det är lämpligt att i första hand en konsultation och ett samtal äger rum mellan de nordiska länderna om alla de många frågor som behöver diskuteras i sammanhanget. Det finns ingen anledning att skjuta upp den här frågan. Ett första steg bör tas nu, och Sverige bör ta det steget.

Herr talman! Misslyckandena i nedrustningsarbetet är uppenbara. Världens ledare har misslyckats, och folken måste ta sina öden i egna händer. Vi måste skapa en global folkrörelse för nedrustning och fred. Och vi måste ge kunskap och information. Jag är helt övertygad om att om människor här hemma och ute i Europa verkligen visste vad som försiggår när det gäller upprustning och militarisering i världen skulle människorna själva säga stopp och tvinga fram en nedrustning. I vårt land har kvinnorna alltid gått i spetsen för fredsarbetet. Det var kvinnorna som tog upp motståndet mot svenska atomvapen, och Sveriges kvinnor har i dag en tradition att följa. Sveriges kvinnor sluter sig också i dag samman över partigränserna i en kvinnokamp för fred.

I centerns kvinnoförbund, som är vårt största politiska kvinnoförbund, arbetar vi f. n. speciellt med nedrustningsfrågorna. Vi har just under mars månad temamöten i våra lokalavdelningar kring mottot nedrustning. Vi har utarbetat ett informationsmaterial som bakgrund, och vi räknar med att tiotusentals av våra medlemmar kommer att studera och diskutera dessa frågor. Det är just så jag tror att vi måste arbeta: börja med oss själva, skaffa oss kunskap, så att vi kan gå ut i det stora globala arbetet för fred och nedrustning.

Onsdagen den
18 mars 1981

---

*Utrikes- och hand-
delspolitisk debatt*

Herr talman! Jag har inte så mycket att anmärka på fru Jonängs utrikespolitiska deklARATION. Hon uttalade sig mot uranbrytning och blandade då in litet av den svenska energidebatten. Låt mig bara påminna fru Jonäng om att av de drygt 50 000 kärnvapen som finns i världen i dag är de flesta plutoniumladdningar. Dessa plutoniumladdningar kan bara förstöras på ett enda sätt, nämligen genom att man bränner upp dem i bldreaktorer. Det skulle ge världen en väldig energimängd, som kunde användas för fredlig utveckling. Jag tror det är fel att vara doktrinär i de här frågorna.

Jag håller med fru Jonäng om behovet av mer debatt och mer information kring nedrustningsfrågorna. Det hade varit bra om fru Jonäng för en vecka sedan hade tagit de praktiska konsekvenserna av det resonemanget och stöttat vårt förslag om 4 milj. kr. till informationsverksamhet i nedrustningsfrågorna. Tyvärr röstade fru Jonäng mot det, och vi förlorade med en röst här i kammaren.

Herr talman! Jag skall säga några ord om vad som sades i utrikesministerns deklARATION med anledning av diskussionen om en kärnvapenfri zon i Norden. Han sade: "Den svenska regeringen har sedan länge varit beredd att diskutera en sådan zon, vars upprättande givetvis också förutsätter att andra berörda stater än de nordiska är villiga att delta."

Den här formuleringen förefaller mig vara litet mångtydig. Jag tycker personligen att försvarsminister Krönmark i sitt tal i Helsingfors den 22 januari bättre än dagens deklARATION klargör vår ståndpunkt.

Han sade att vad som avses torde vara att man eftersträvar en fridlysning av det nordiska området från angrepp med kärnvapen. Han sade vidare:

"Härav följer att kärnvapenmakternas medverkan i projektet måste bli väsentlig. Det är ju inskränkningar i deras potentiella användning av kärnvapen, som främst skall uppnås. Detta skulle vara deras motprestation för den kodifiering av frånvaron av kärnvapen i Norden, som de facto redan föreligger, och som kan förutses vara även i deras intresse."

Från svensk sida har därför hävdats att medeldistansrobotar och taktiska kärnvapen, som är avsedda för mål inom zonen, eller som är stationerade nära zonen och har så korta räckvidder att de främst är lämpade att sättas in mot mål inom zonen, bör dras bort som led i överenskommelsen. De skulle ju bli överflödiga."

Jag tror att det är det som avses, men det här citatet från försvarsministerns tal klargör mer i detalj vad som menas.

Det är ett gammalt axiom att Sveriges alliansfria politik inte kräver att vi i alla lägen håller samma distans till Sovjet och östblocket som till USA och västalliansen. Inte heller krävs det att vi i alla lägen balanserar vår kritik mot öst med kritik mot väst och vice versa. Ibland är det mest motiverat att kritisera USA, som exempelvis under Vietnamkriget, och då gör vi det. Vid andra tillfällen är vår kritik av Sovjet helt dominerande, som exempelvis efter invasionen i Afghanistan.

Men centralt för vår utrikespolitik är att vi ständigt markerar vårt oberoende och talar klartext om vad vi egentligen anser i olika internationella frågor.

Sedan vi fick borgerlig regering har det funnits en tendens att tona ned kritiken mot USA och västalliansen. Den viktigaste orsaken till det är naturligtvis moderaternas inflytande över regeringens utrikespolitik. Det är ju ingen hemlighet var moderaterna har sina meningsfränder i många centrala internationella frågor. Senast demonstrerade moderaterna genom att som enda riksdagsparti inte delta i opinionsmötet på Sergels torg mot USA:s politik i El Salvador. Moderata tidningar har kritiserat Ola Ullsten för uttalanden han gjort i den frågan. Det är uppenbart för alla att Ronald Reagans supportrar i vårt land återfinns inom det största regeringspartiet. Den moderata bockfoten syns också tydligt när det gäller att destinera svenskt utvecklingsbistånd.

Den internationella utvecklingen under de senaste månaderna har dominerats av den nya amerikanska administrationen. Ronald Reagan har tagit en rad initiativ som väckt stort uppseende och stark oro, inte minst bland dem som räknar sig till USA:s vänner.

Reagans politik har varit så vårdslös, utmanande och provokativ att den allvarligt skadat utsikterna till fortsatt avspänning i öst-västrelationerna, och den öppnar slussarna till en kraftig höjning av rustningsnivån i världen. Reagan uppmuntrar oblygt förtryckarregimer och militärdiktaturer runt om i världen, och typiskt är att USA nu tycks på väg att göra apartheidregimen i Sydafrika till en av sina nära vänner.

Det finns i regeringsdeklarationen några avsnitt – främst det som berör situationen i El Salvador – som klart tar avstånd från denna nya amerikanska politik. Det är bra, även om naturligtvis mer hade kunnat sägas om den. Den största uppskattning man kan visa sina vänner är att tala uppriktigt med dem.

Varför skall då lilla Sverige sticka upp och uttala varningar när vi anser att supermakten gör dumbheter som allvarligt skadar den utveckling vi vill främja? Ja, Sverige har som alliansfri, genuint oberoende industristat en speciell position. Exempelvis USA:s NATO-allierade kan inte förväntas på samma öppna sätt registrera sina bekymmer med USA:s nya utrikespolitiska kurs. Inte heller kan man vänta sig att ekonomiskt svaga u-länder anför kritiken mot den ledande supermakten. Om däremot Sverige i FN och i andra sammanhang klart uttalar sin uppfattning, så brukar det ofta leda till att ett betydande antal stater, främst bland de alliansfria, repar mod och säger ungefär samma saker som vi. På det sättet får de svenska uttalandena mångdubbel tyngd och kan leda till eftertanke och kanske i bästa fall till vissa förändringar av Washingtons politik. Även supermakten USA är beroende av att ha andra vänner än dem som är ekonomiskt och militärt beroende av dess välvilja. Vad är det då som president Reagan och hans utrikesminister Haig hunnit med utrikespolitiskt under de knappa två månader som gått sedan de tillträdde sina ämbeten? Det är faktiskt en hel del, och man kan tyvärr inte frigöra sig från intrycket att den nya administrationen i många lägen så att säga har skjutit från höften.

1. Relationerna till Sovjet tycks under Reagan-Haig komma att stå lika mycket i centrum för USA:s intresse som de gjorde under den tid Kissinger

skötte USA:s utrikespolitik. Men medan Kissinger satsade på uppgörelser med Sovjet och var stolt över den stabilitet hans détentepolitik skapade, så tycks Reagans ambitioner vara att markera Sovjets position som ärkefienden som på alla upptänkliga sätt skall pressas tillbaka.

De vårdslösa anklagelserna om att Sovjet "stödjer internationell terrorism" och Reagans definition av terrorism som "s. k. nationella befrielse- rörelser" säger åtskilligt om den nya administrationens endimensionella syn på världsfrågorna.

Allvarligt är att förutsättningarna för samtal mellan supermakterna inom ramen för SALT tycks vara dåliga till följd av Reagans verbala aggressivitet. Inte heller förefaller det troligt att samtalen om de eurostrategiska vapnen skall ge snabba resultat.

Den nya administrationens våldsamma satsning på ökade rustningar – inte mindre än 222 miljarder dollar i 1982 års budget – kommer naturligtvis att stärka de grupper i Sovjet som där vill öka rustningarna. Man får tyvärr närmast ett intryck av att Reagan och hans team tror på möjligheten att rusta Sovjet ekonomiskt på knä.

Det är visserligen sant att Sovjet under det senaste årtiondet knappt in på NATO:s militära försprång, men USA har fortfarande över 9 000 strategiska stridsspetsar mot Sovjets ca 6 000. NATO:s totala rustningskostnader är avsevärt större än Warszawapaktens. USA:s bruttonationalprodukt är mer än dubbelt så stor som Sovjets, och NATO:s ekonomiska kapacitet är mer än tre gånger större än Warszawapaktens. NATO har fler soldater än Warszawapakten. Ändå satsar nu Reagan på en ny, mycket högre rustningsnivå, utan att man från de nya männen i Washington redovisar varför och i vilket syfte man vill öka sin militära slagkraft.

Det är ett allmänt europeiskt intresse att försöka bevara så mycket som möjligt av 1970-talets avspänningspolitik. Reagan tycks tyvärr arbeta i motsatt riktning. Det är av vikt att Sveriges röst finns med i den europeiska protestkören mot Washingtons antidétentepolitik.

De vårdslösa uttalandena i Washington om önskvärldheten av att placera neutronvapen i Europa är symtomatiska för Reaganadministrationen. Utrikesminister Ullsten var i den frågan föredömligt snabb i sin reaktion. Men man blir faktiskt ganska förvånad när chefen för försvarsdepartementets avdelning för säkerhetspolitisk planering, Nils Gyldén, i vår största morgontidning säger att neutronvapen visserligen skulle sänka kärnvapentröskeln, men att man därmed också höjer krigströskeln. Neutronvapen i Europa skulle alltså enligt vår främsta säkerhetspolitiska planerare minska risken för krig, vilket onekligen är något positivt.

Man måste fråga sig om vårt försvarsdepartement har en annan syn på neutronvapnen än utrikesdepartementet. Det är faktiskt önskvärt att den svenska positionen i den här frågan inte kan misstolkas i Washington eller någon annanstans.

Vidare har det funnits signaler om att USA vill börja diskutera förbandsläggning av nya kemiska vapen i Västeuropa. Det vore bra, om den svenska regeringen tidigt klargjorde vår starkt avvisande hållning till en

sådan upptrappning av rustningarna i Europa.

2. I flera inlägg i dagens debatt har man pekat på de negativa dragen i Reagans och Haigs utrikespolitik. Utrikesministern var befriande klar i sitt fördömande av USA:s politik i El Salvador. Det är ju ett faktum att juntan där *inte* begärt militär hjälp utan ekonomiskt bistånd. Vad USA sänt är dock endast militär materiel och rådgivare. Man borde naturligtvis i Washington begripa att de hårda metoder som USA tillgriper mot sina små grannar i Centralamerika och den brist på tolerans som man visar strävandena i dessa små stater för nationellt oberoende allvarligt skadat Polens sak. Vad USA kan göra mot sina grannar kan kanske Sovjet göra mot sina.

3. Reagan har tagit bort sanktionerna mot Pinochets Chile. USA:s och Chiles flotta samövar nu i Stilla havet, och Pinochet kan nu på nytt få förmånliga lån i Washington. Mänskliga rättigheter prioriteras lågt inom den nya administrationen.

4. Reagan har inbjudit militärjuntan i Argentina till förhandlingar i Washington om en utvidgning av samarbetet.

5. En brasiliansk militärdelegation har varit i Washington för att diskutera ett återupptagande av det militära samarbetet.

Man kan ju fråga sig om den svenska regeringen tänker reagera på denna nya trend eller om vårt engagemang i IDB skall fördjupas ytterligare, för *vi* har ju ändå menat allvar med våra uttalanden om mänskliga rättigheter i Latinamerika.

6. Sydkoreas militärdiktator Chun var den första utländska gäst som Reagan tog emot i Vita huset, och han fick den nya administrationens reservationslösa stöd. Det var ett allvarligt bakslag för demokraterna i detta nyindustrialiserade u-land.

7. Reagan talade den 3 mars i TV om Sydafrika som "en vänskaplig nation" som "stätt vid USA:s sida i alla krig" och vars mineraler "är en strategisk nödvändighet för den fria världen". USA avstod vid voteringen i FN den 6 mars om sanktioner mot Sydafrika för att påskynda Namibias frigörelse. Röstsiffrorna blev 114 mot 0. USA ville först rösta emot, men övertalades av de västallierade att avstå. Reagan har också antytt att han överväger att stödja UNITA:s rebeller, som under senare år fört krig mot Angolas regering med stöd från Sydafrika.

Sverige har anledning att klart fördöma denna nyorientering av USA:s Sydafrikapolitik. Det är också möjligt att göra något konkret för att motverka den: genom att stödja socialdemokratiska förslag här i riksdagen om ökat bistånd till Angola, Moçambique och den sydafrikanska nationella befrielseströrelsen.

8. Reagan har också för några dagar sedan gett efter för påtryckningar från privata gruvbolag, som vill börja rovdrift av mineraltillgångar som ligger på internationell havsbotten. FN:s havsrättskonferens hade ett avtal klart för undertecknande om en internationell regim över dessa mineraltillgångar. Lyndon Johnson talade om dem på 1960-talet som "mänsklighetens gemensamma arvedel". Nu tycks Reagan vara i färd med att ge amerikanska gruvbolag fria händer på världshaven. Det är en form av

piratverksamhet, riktad mot FN och en rad u-länder. Resultatet kan bli konflikter och ett tillstånd av anarki, som i det långa loppet kommer att skada även USA:s intressen. Sverige har all anledning att kraftfullt instämma i kritiken av Reagans politik på det här området.

9. Det är mycket illavarslande att USA nu kraftigt skär ned sin redan krympande civila biståndsbudget, medan ökningarna signaleras för vapenleveranser till olika förtryckarregerier i u-länderna. Det är en politik som går stick i stäv mot de löften som USA givit om att söka höja sitt offentliga bistånd till 0,7 % av sin BNP.

Skall hittills aldrig skådade svältkatastrofer i u-länderna kunna undvikas under de närmaste åren måste USA ta sitt ansvar bland världens rikaste stater. Det är mycket illavarslande att talesmän för Reaganadministrationen gjort klart att USA:s bistånd i framtiden blir hårdare kopplat till politiska villkor. Det har redan drabbat Nicaragua och Moçambique. Inte minst den ökade svälten till följd av missväxt i en rad u-länder gör att kraven på USA växer. Men USA:s överskott på födoämnen skall tydligen bli ett instrument för USA:s supermaktstrategi. En sådan politik har naturligtvis ingenting med moral att göra och kommer knappast att ge några bestående vänskapliga relationer till u-länderna.

Sverige har all anledning att i FN, Världsbanken och i andra sammanhang med skärpa vända sig mot ökade politiska bindningar av i-ländernas bistånd till de fattiga folken.

Den här listan över vad Reagan-Haig har åstadkommit utrikespolitiskt på mindre än två månader kunde göras längre. Den är som synes mycket illavarslande.

Jag hade tänkt ta upp ytterligare en punkt, men eftersom min taletid är ute skall jag avsluta med att säga, att när man ser tillbaka på Reagan-Haigs två första månader finns det ingenting som antyder att framtiden blir mycket bättre. Men de möjligheter som finns att påverka beslutsfattarna i Washington måste naturligtvis utnyttjas. Om vårt land inte i alla sammanhang klart markerar sin uppfattning så drar vi på oss ett medansvar. Den som tiger samtycker, heter det ju.

Anf. 48 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag skall be att få flytta herr Palmes manuskript, så att jag inte tar fel.

Jag skall inte gå in i någon debatt med Sture Ericson, men när det gäller det förhållandet att moderaterna inte ställer upp i olika former av demonstrationer vill jag ändå göra klart för Sture Ericson att vi en gång har deklarerat att vi inte anser att vi skall delta i politiska demonstrationer av den arten – och det trodde jag faktiskt var känt. Vi anser att riksdagen är den naturliga plattformen för vårt parti att ge sin mening till känna i utrikespolitiska sammanhang.

De som i måndags tittade på TV-Aktuellt fick se en från Sovjetunionen utsmugglad film. Det var en film inspelad i den ryske vetenskapsmannen Andrej Sacharovs – inte hem utan förvisningsort Gorkij. Sacharov påtalar i

filmen liksom tidigare de förföljelser av oliktankande vetenskapsmän som sker i Sovjetunionen. Han nämnde bl. a. även för oss i väster så kända namn som Viktor Brailovsky och Anatolij Sharansky.

Den korta film som gick ut genom TV-Aktuellt var på nytt en påminnelse – och en nyttig påminnelse – om att mänskliga fri- och rättigheter inte är någon självklarhet ens i vår relativt nära omvärld. Sacharov och andra medborgarrättskämpar i Sovjetunionen, liksom i de av Sovjet ockuperade baltiska staterna, glöms tyvärr alltför ofta bort. Informationen om vad som händer i dessa länder når oss inte på samma sätt som från andra diktaturer.

Det finns, inte minst mot bakgrund av Sacharovs vädjan till den fria världen, anledning att erinra om att de 35 stater som den 1 augusti 1975 i Helsingfors undertecknade den europeiska säkerhetskonferensens slutdokument lovade att respektera mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, däri inbegripet tanke-, samvets-, religions- och trosfrihet, för alla utan åtskillnad med hänsyn till ras, kön, språk eller religion. Bland undertecknarna var Leonid Bresjnev.

Jag är medveten om att Helsingforsavtalet inte är något bindande dokument, men det skulle ändå utgöra ett uttryck för en viljeinriktning från de undertecknande staternas sida. Det väckte helt naturligt också mycket stora förhoppningar runt om i världen. Givetvis var förväntningarna störst bland de grupper vilkas fri- och rättigheter inte respekterades och bland de små nationer som ännu 30 år efter andra världskrigets slut förvägrades sin rätt till nationell frihet och självbestämmande. Jag tänker då på Estland, Lettland och Litauen. Dessa staters rätt till frihet är någonting som alltför sällan kommer till uttryck i opinionsyttringar i den fria världen.

I debatten här i dag har t. ex. militärjuntan i Guatemala kritiserats, det har uttalats solidaritetsförklaringar med det folkliga motståndet i El Salvador, och situationen i södra Afrika har berörts och kritiserats. Detta, herr talman, är bra, och jag kan instämma i mycket av kritiken, men det hade varit värdefullt om engagemanget och lidelsen också hade kommit till uttryck som ett stöd för alla de balter som i sina hemländer eller som flyktingar runt om i världen – bl. a. här i Sverige – hoppas att deras frihetskamp, som dessutom pågått så länge, skall leda till frihet och oberoende för Estland, Lettland och Litauen.

Det är en frihetskamp som kanske inte väcker samma intresse som det som pågår i Latinamerika, men det är frihetssträvanden som är värda ett klart uttalat stöd från den fria världens nationer och inte minst från den svenska opinionen – den uppträder ju som världssamvete i så många andra sammanhang.

Jag hade den 24 februari i år tillfälle att – liksom så många gånger tidigare – närvara när esternas representation i Sverige firade årsdagen av Estlands oavhängighetsförklaring. Det är närmast gripande att träffa dessa ester i exil – det gäller f. ö. även letter och litauer – och uppleva att inte bara de som en gång kom hit som flyktingar utan även deras här i landet födda barn längtar efter nationell frihet för de nu av Sovjet ockuperade hemländerna. Även jag hoppas att denna deras önskan skall gå i uppfyllelse. Jag hade själv strax före

andra världskrigets utbrott tillfälle att besöka Baltikum, när det var fritt. Det skulle vara en helt obeskrivlig känsla att få göra det på nytt.

När jag nu, herr talman, är inne på balternas situation vill jag också ta tillfället i akt, och det är inte första gången här i riksdagen, att vädja till utrikesministern – han är visserligen inte inne i kammaren, men han kommer väl ändå att ta del av inlägget – att inte förtrötts i det arbete som jag hoppas ändå fortfarande pågår för att befria balterna i Sverige från deras dubbla medborgarskap. Jag märker, när jag har kontakter med balterna i vårt land, att det här är ett problem som irriterar dem.

Situationen i Estland, Lettland och Litauen, liksom behandlingen av de oliktkänkande och judarna i Östeuropa, är bevis på hur viktigt det är att uppföljningsarbetet när det gäller Helsingforsavtalet fortsätter. Vi vet att den första uppföljningskonferensen i Belgrad inte innebar några framsteg – i varje fall inte när det gällde fri- och rättighetsavsnittet, den s. k. tredje korgen. F. n. pågår i Madrid den andra uppföljningskonferensen. Kring den är det i svensk press f. n. mycket tyst. Av utrikesministerns deklARATION här i dag framgår inte heller om några framsteg görs. Såvitt jag vet pågår ett tämligen segslitet arbete när det gäller att i Madrid komma fram till ett slutdokument.

Låt mig, herr talman, gå över till våra nordiska samarbetssträvanden. De har ju på en del områden gett mycket påtagliga resultat. Ett sådant – och ett ur många synpunkter mycket viktigt resultat – var beslutet om den gemensamma nordiska arbetsmarknaden. Den har ju bl. a. gett vårt land betydande tillskott av oftast välutbildad arbetskraft, inte minst från vårt östra grannland.

Tyvärr är det så att även positiva framsteg ofta har vissa negativa drag. Generaldirektör Thord Palmlund i statens invandrarverk tog i en artikel i tidskriften Ny i Sverige i december förra året upp frågan, om det behövs någon inskränkning i 1954 års nordiska arbetsmarknadsavtal. Han ger själv svaret och menar att det behövs trösklar främst för att minska den finska utvandringen, och att den viktigaste tröskeln – främst fler arbetstillfällen – måste skapas i Finland. Jag skall inte ta upp trösklarna 2 och 3, som behandlades i artikeln men däremot tröskel 4, som skulle innebära en viss inskränkning i 1954 års avtal. Och det är i och för sig en betydande inskränkning som Thord Palmlund förordar, nämligen att ungdomar på 20 år och därunder skulle undantas från den gemensamma arbetsmarknaden. Reaktionerna i Sverige och även i Finland har varit många och mycket blandade. Thord Palmlunds tankar har, som han befarade, på en del håll tagits som ett angrepp på nordiskt samarbete. Trots detta vågar jag i stor utsträckning ansluta mig till en sådan här begränsning, utan att för den skull ha tagit ställning till om just 20-årsgränsen är den rätta. Jag gör det inte av någon hänsyn till problemen på svensk arbetsmarknad, utan därför att vi i det nordiska samarbetet rimligtvis också bör känna och ta ansvar för ungdomarna i våra grannländer. Och som det är i dag så är det förfärande många ungdomar som går ned sig, som hemfaller till olika former av missbruk. De gör det därför att de söker sig till exempelvis Sverige utan att ha ordnat vare

sig arbete eller bostad. Och det är faktiskt inte så lätt att på kort tid få vare sig det ena eller det andra, och därmed följer ofta betydande sociala problem.

Jag noterar att problemet även var uppe i Nordiska rådets session i Köpenhamn med anledning av en fråga av den finske delegaten Petter Savola angående åtgärder för att underlätta nordisk ungdomsanpassning.

Det vore värdefullt om detta problem, som naturligtvis inte är så enkelt, kunde lösas i samförstånd och utan att det skall ta alltför lång tid. På något sätt måste vi komma till rätta med de anpassningssvårigheter som helt naturligt kan bli mycket stora för ungdomar som kommer till ett grannland utan möjligheter att försörja sig. Detta är, herr talman, inte något angrepp på den gemensamma nordiska arbetsmarknaden utan en strävan att öka förståelsen för den genom att rätta till från början säkerligen ej förutsedda konsekvenser.

Anf. 49 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag vill påstå att befrielsekampen i södra Afrika har ett brett folkligt stöd i Sveige. Det avspeglar sig i att mycket av enskilda organsiationers hjälpinsatser eller solidaritetsarbete riktas just mot Afrika. Av detta följer att det finns många i vårt land som med stort intresse följer utvecklingen framför allt i södra Afrika.

Hos alla dessa människor finns också förväntningar om att Sverige som nation, dess regering och riksdag delar detta intresse och engagemang. Därför vill jag i dag ta kammarens tid i anspråk för några funderingar kring södra Afrika.

Vi har under 1970-talet kunnat glädja oss åt att allt fler länder befriats från kolonialism och förtryck från en liten vit minoritet och själva fått ta ansvar för sitt land.

Gränsen för apartheid har sakta förskjutits allt längre söderut. Det har varit viktiga steg – inte mot ett problemfritt Afrika, men mot ett Afrika utan apartheidpolitik. Återstår nu Sydafrika och Namibia som en skamfläck på världens karta.

Nöd och förtryck och orättvisor finns gudbevars litet varstans i världen – alltför varstans, skulle man kunna säga. Men just apartheidssystemet, den uttalade rasismen, upprör oss på ett speciellt sätt, därför att den är så öppen i sitt förakt för människovärde och för allt vad vi förknippar med rättvisa och demokrati.

Angola, Moçambique och Zimbabwe har naturligtvis givit ökat hopp åt människorna i Sydafrika och Namibia. Trots det totala förtryck som man tycker borde vara bedövande för alla former av motstånd, så växer motståndet inne i Sydafrika. Man klarar trots allt att organisera sig. Man klarar att samla sig kring strejker, bojkotter och sabotage. Det är en folklig kraft som man måste beundra och respektera. Den inger optimism, även om man tyvärr måste vara beredd på att även i fortsättningen få bevittna tragedier, när regimen tror sig kunna utplåna denna kraft med våld.

Det är å andra sidan uppenbart att Reagans tillträde som president i USA

och det starka stöd hans utrikespolitik fått av Thatchers England också inneburit nytt hopp för förtryckarna i Sydafrika.

Risken har alltså ökat för att vi än en gång skall få uppleva att ett folks rättmätiga krav på frihet och demokrati bara skall gå i uppfyllelse till priset av ett blodbad.

Sveriges insatser måste därför intensifieras. Vi måste få fler länder med oss i arbetet för att få en fredlig lösning i stället. Vi har påbörjat en sanktionspolitik gentemot Sydafrika som måste fortsätta och förstärkas. När ANC:s president Oliver Tambo nyligen besökte Sverige underströk han verkligen vad Sveriges ställningstagande betyder för deras kamp. Jag fick det intrycket att det är viktigt lika mycket *för* befrielsekampen som *mot* rasistregimen. Vi bör pröva fler vägar när det gäller att utvidga den här sanktionspolitiken. Vi måste dessutom vara mycket observanta på andra typer av samarbete som kan främja sydafrikanska intressen. Ett exempel på det har vi ju fått i dagarna då ett samarbete kring oljeutvinningen i Nordsjön avslöjats.

Mot regimen får en sådan politik verklig betydelse bara när många nationer följer med. Här är jag inte övertygad om att regeringen varit så aktiv som den borde ha varit. Det är ju inte bara ANC som skall åka runt i olika länder och tala om vad Sverige har gjort och vad det har betytt. Om vi tror på den här sanktionspolitiken – och det måste vi ju göra eftersom vi tagit till den som en alldeles extraordinär metod just emot Sydafrika – måste vi också missionera för den!

Sydafrika har också lyckats förhålla en lösning av Namibiafrågan. Utgången av Genèvekonferensen i januari i år blev en stor besvikelse för alla som hade hoppats på att FN-planen äntligen skulle kunna genomföras. Sydafrikaregimens inställning till befrielseörelserna i Namibia framgår bäst av alla de räder som man ständigt gör in i Angola och som sägs gå ut på att hitta SWAPO-anhängare, men som i själva verket innebär ett skoningslöst mord på befolkningen i de angolanska gränsbyarna. Det glömda kriget kallas det. Tyvärr är det bara ett av flera glömda krig.

Det är nu osäkert hur Namibiafrågan kommer att utvecklas. Klart är emellertid att SWAPO behöver ett starkt stöd inte bara materiellt utan också när det gäller den internationella opinionen. Jag tycker inte att vi skall nöja oss med att uttrycka en "förhoppning", som det står i utrikesdeklarationen, att de fem västmakterna skall ta sitt ansvar beträffande efterlevnaden av FN-planen för Namibia. Jag tycker nog att ordet kräva hade varit på sin plats.

De s. k. frontstaterna, dvs. de länder som bildar gräns eller front mot rasismen i södra Afrika, gör nu stora ansträngningar för att minska sitt ekonomiska beroende av Sydafrika. Därigenom stärks de i sina möjligheter att motarbeta Pretoriaregimen. I dag är det tyvärr så, att om man skulle kunna få till stånd en ökad internationell sanktionspolitik gentemot Sydafrika, kan det indirekt också drabba vissa frontstater på grund av deras beroende av Sydafrika.

Det är orimligt att just dessa frontstater med stora egna bekymmer också

skall orka ta på sig merparten av kampen mot apartheidpolitiken. Därtill kommer de stora lidanden som dessa länder får utstå när Sydafrika anfaller för att jaga motståndsmän. Det är inte bara Angola det gäller. Attacken mot Moçambique i slutet av januari är ett annat välkänt exempel.

Alltså: Att utrota apartheid måste vara hela världens angelägenhet, och därför förtjänar också frontstaterna hela världens stöd i det viktiga arbete de utför. Vi får säkert anledning att återkomma till det i den biståndspolitiska debatten.

Till sist, herr talman, finns det all anledning att hysa oro för att Reaganadministrationen kommer att dra in hela södra Afrika i öst-västkonflikten. Häromdagen kunde vi läsa i svenska tidningar att man har för avsikt att bistå UNITA-styrkorna i Angola, som försöker störta den sittande MPLA-regimen. Är det här bara början på en stormaktspolitik som kommer att trappa upp motsättningarna i södra Afrika i en våldsam kedjereaktion? Jag vill livligt instämma i utrikesdeklarationen där utrikesministern säger att det är fel att betrakta alla konflikter i den s. k. tredje världen i ett enkelt öst-västperspektiv. Hur kan det bli annat än konflikter i världen, om det mäktiga USA framhärdar i föreställningen att världen bara består av endera rätttrådiga amerikaner eller illvilliga kommunister? I Mellanamerika är den konflikten redan ett faktum. Låt oss nu bara innerligt hoppas att inte också södra Afrika skall dras djupt in i sådana motsättningar!

Herr talman! Jag möter ofta människor – inte de som alltid är intresserade av att delta i den internationella debatten, utan medborgare som följer nyhetsrapporteringen som folk gör mest – som är djupt oroad. De hyser oro inte bara för Sveriges ekonomi eller för kärnvapenkapprustningen utan också för just detta, att de upplever att det dagliga våldet ute i världen bara ökar. De har med all rätt svårt att förstå den oförsonlighet, den totala brist på respekt för vad de betraktar som självklara mänskliga rättigheter som nu tycks bli allt större på allt fler platser i världen.

Det är litet av deras röst som jag har velat föra fram i dagens utrikespolitiska debatt i riksdagen – med utgångspunkt i södra Afrika. Det är också viktigt att deras röst blir Sveriges röst i världen.

Anf. 50 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! En större del av dagens debatt har behandlat strävandena att åstadkomma avspänning och nedrustning i världen. Detta är väl en återspeglning av vad vi i Sverige känner av oro för att de konflikthärदार av mera begränsad karaktär som finns runtom i världen skall sprida sig till ett allt förgörande storkrig. Jag vill också göra ett understrykande av detta, och jag anser att den delen av debatten har varit en mycket värdefull manifestation av den oro som vi känner. Oron har fått ytterligare näring det senaste halvåret genom det allt hårdare politiska språk som förs mellan de båda supermakterna, USA och Sovjet.

En humanist har sagt att förnuftet skiljer människan från andra varelser på vår jord. Det är väl många fenomen i vår värld som gör det motiverat att ifrågasätta om människan verkligen besitter detta förnuft. Rustningarna i

världen ställer verkligen frågan på sin spets.

Vi lever i en värld där människans överlevnadsproblem är överhängande. En rad av de råvaror vår produktion är beroende av hotar att så småningom sina. Växande föroreningar förgiftar undan för undan vår natur, vår luft och våra vatten. Resurserna att mätta jordens växande befolkning blir alltmer otillräckliga. Miljarder människor lever i akut nöd.

Med denna allmänmänskliga bakgrund offerar världens ledare resurser i en storleksordning som är 15 gånger hela Sveriges nationalinkomst på att förstärka förmågan att utsläcka människoliv. Mer än hälften av världens skickligaste forskare ägnar sig inte åt frågan hur världen skall bli dragligare att leva i utan åt att finna nya metoder att på ett så raffinerat sätt som möjligt döda och förstöra. Detta är ett förfärande missbruk av resurser och mänsklig förmåga. Att alla dessa vapen på en gång i full skala skulle komma till användning är en tanke som jag tror att vi har svårt att tänka färdig. Men – vi måste tänka den i dagsläget. Då står det klart för alla hur viktigt arbetet för fred och avspänning är och att det aldrig får stanna av eller dämpas, även om motgångarna och besvikelserna avlöser varandra i en jämn ström.

Rustningarna innebär inte bara ett hot mot freden. De påskyndar också att klyftan mellan de fattiga och de rika länderna vidgas. De bidrar dessutom till att världsekonomin är på väg in i ständigt nya kriser.

Den kris som vi nu upplever har i någon mån de ständigt återkommande oljeprishöjningarna såsom en orsak. Vi känner mycket väl igen situationen från 1970-talet. Arbetslösheten stiger, inflationen ökar och tillväxten avtar i industriländerna. Samtidigt dignar utvecklingsländerna under sina skuldbördor.

Som påpekats i bl. a. Brandtkommissionens rapport befinner vi oss i en paradoxal belägenhet, där u-länderna lever i nöd och fattigdom, därför att de inte har råd att köpa de varor de behöver. Samtidigt ökar arbetslösheten i industriländerna bl. a. just därför att utvecklingsländerna inte har råd att köpa deras varor i tillräcklig omfattning.

Den här onda cirkeln kan bara brytas genom ökat samarbete mellan i- och u-länder. Vi måste få människorna i den rika världen att förstå att inte bara solidaritetens bud utan också vårt ekonomiska egenintresse kräver att vi bidrar till att förbättra de sociala villkoren för fattigvärldens människor. Detta är viktigt att påminna om just nu när det kärvar i vår egen ekonomi här i Sverige. Nu höjs politiska röster för att vi skall pruta av på vår u-hjälp.

Vi tillhör dock fortfarande världens rikaste länder, och vi skall inte använda vårt solidaritetsansvar och vår hjälp till de fattiga folken som en regulator i vår egen konjunkturcykel. Vårt ansvar att hjälpa de fattiga folken kvarstår orubbat, och för oss i folkpartiet är det angeläget att i dagsläget än en gång betona detta.

Jag har med detta konstaterat att folkpartiet står fast vid sina åtaganden mot de fattiga folken. Vi står också ständigt beredda att diskutera formerna för u-hjälpen då det gäller att kvalitetsmässigt förstärka den och göra den effektivare. Till de uppslag i den riktningen som är värda att ta vara på hör bistånd genom tjänsteexport och know-how bl. a. inom samhällssektorn.

Många u-länder har önskemål om egentillverkning i annan skala och i andra former än vad som behövs i den industrialiserade världen. Sådana småskaliga produktionssystem måste vidare ta hänsyn till rådande infrastruktur, utbildningsnivå, råvaruförsörjning, klimat- och miljöförhållanden. En statlig utredning anför att verksamheten bör förläggas utanför Stockholm – den bör förankras där i en miljö med tillgång till olika typer av verkstäder. Det bör även finnas möjlighet att utnyttja undervisningslokaler och att tillfälligt bygga upp produktionsutrustningar för senare transport till och installation i exempelvis ett u-land.

Den internationella synen på biståndsverksamheten har förändrats under senare år. Bistånd bör ha sådan form att mottagarlandet aktivt kan ta del i verksamheten och därmed utveckla ett eget kunnande. Det är därför viktigt att kunskap om industri, utbildning, sjukvård och samhällsuppbyggande i övrigt, när den överförs till u-länder, anpassas till varje lands behov och särskilda förhållanden. De arbetsförhållanden och andra förutsättningar som kännetecknat regionen Norrlands egen industriella utveckling har i vissa stycken likheter med dagens u-landsproblematik. Hit hör frågor kring exploatering av råvarutillgångar, framväxt av underleverantörer och småindustri, parat med problem kring centra i stark tillväxt som omges av vidsträckt glesbygd. Uppbyggnaden av den egna infrastrukturen bör därför ha gett Norrlands småindustri och organen på det industripolitiska området erfarenheter och kunnande som är av särskilt intresse för utvecklingen i u-länderna.

Sveriges export till u-länderna är förhållandevis liten och består i huvudsak av produkter och anläggningar. En nyligen genomförd undersökning visar att exporten av tjänster är hälften så stor som övriga OECD-länders. U-länderna svarar än så länge för en liten andel av världsekonomin, men representerar den utan jämförelse snabbast växande sektorn och inrymmer därför en anseelig marknadspotential.

Sedan några år tillbaka driver Expolaris i Skellefteå en projektverksamhet som syftar till att introducera norrländska småföretag på den snabbt växande u-landsmarknaden. Arbetet har inriktats på överföring av småskalig teknologi, omfattande såväl konsulttjänster som leverans av "turn key"-projekt inom områden där norrländsk industri och samhällsstruktur representerar ett specifikt kunnande.

Man har bl. a. följande projekt på gång:

- yrkesutbildning i Bahrain,
- studie för ett yrkesutbildningsprojekt i Sadat City i samarbete med Egyptens regering,
- överföring av småskalig teknologi till Kenya, Egypten, Sri Lanka och en provins i Indien, och
- symposium om dessa frågor i Västerbotten den 1–5 juni 1981 i samarbete med industridepartementet och en del andra organ.

Skellefteåregionen, där det här är förankrat, kan betecknas som landets mest utpräglade småindustriområde med en väl differentierad industriell

struktur. Den är därför mycket lämplig att exploatera i detta sammanhang.

I övre Norrland finns förutom högskolan i Luleå även Umeå universitet och skogshögskolan. Det riktade projektet, som gäller u-länderna, innebär också att man har etablerade kontakter med högskolorna. F. n. diskuterar man försäljning av teknisk och vårdyrkesutbildande verksamhet.

Tack vare den paraplyorganisation som Expolaris utgör kan ett brett sortiment av tjänster och kunnande från hela övre Norrland snabbt och smidigt göras tillgängligt för export till u-länderna.

Herr talman! Ett par statliga utredningar har pekat på möjligheterna och värdet av en svensk – norrländsk – tjänsteexport och export av know-how till u-länderna. Jag vill sluta med att understryka det dubbla värdet av denna verksamhet, och jag vill göra det med adress till biståndsorganet SIDA. För u-länderna täcker det in ett viktigt eftersatt område av stor betydelse. För företag och institutioner, bl. a. inom högskolesektorn i Norrland, ger det utvecklingsmöjligheter och en chans till ytterligare utveckling genom export.

Anf. 51 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! I går fick jag ett konvolut från en stor grupp högstadieelever på Orust i Bohuslän med instämmande av deras lärare. De har undertecknat en budkavle för fred som internationella folkhögskolan sänt ut, och de ber oss som riksdagsledamöter och privatpersoner att hjälpa till att aktivt arbeta för en allmän nedrustning. Jag skall inledningsvis citera vad de skriver:

”Vi är unga och framtiden är vår. Vi vill inte att någon människa skall lida eller dö i krig. Vi känner en stor förtvivlan inför det vanvett som pågår i världen. Mänskligheten låter sig föras mot sin undergång utan att protestera, ungefär som de människor som under andra världskriget lät sig föras in i koncentrationslägernas gaskammare. Nu liksom då är det få som vågar se sanningen. Vi lever i vardagen i en falsk trygghet medan andra planerar för vår förintelse.”

De fortsätter: ”Vi kan inte begripa, hur världens resurser får användas till något så fruktansvärt, medan folk dör av svält. Hur kan ni politiker tillåta detta? Varför talar ni inte i klartext om för folk, hur det är ställt i vår värld? Varför skriker inte ni, liksom vi gör nu, stopp? Ni måste ha mod att klart säga det, som så många bara tänker. Ni kommer inte att stå ensamma. Det är säkert en stor majoritet av svenska folket, som är oroad för utvecklingen i världen.”

Herr talman! Det är inte svårt att hålla med Marlene Johansson, Christer Edvardsson, Susanne Johansson och de andra som skrivit under brevet och alla i högstadiet på Orust som undertecknat fredsappellen. De ger utlopp för sin förtvivlan. De vänder sig till oss. Dess värre är vi i stort sett i samma situation som de här tonåringarna. Vi känner samma förtvivlan och nästan samma hjälplöshet.

Men vi har, tror jag, tre möjligheter. En av dem är, som ungdomarna säger, att beskriva situationen som den verkligen är, och det har många gjort

här i kammaren i dag. Vi har möjlighet att påverka de internationella organ där Sverige har säte och stämna, t. ex. FN och säkerhetskonferensen i Madrid. Vi har också möjlighet, mer än andra, att påverka den allmänna opinionen och väcka den.

Förhållandet mellan politikern och hans väljare är ett ömsesidigt beroende. Han påverkas och han påverkar. Vi kan aldrig invänta opinionen för en sak som vi anser rätt och som vi av olika anledningar ser klarare. Men vi kan inte heller handla emot denna opinion.

Ondskan som vi upplever är inte svår att beskriva. Berndt Carlsson, Socialistinternationalens generalsekreterare, gjorde det i ett anförande i måndags på socialdemokraternas konferens om försvar och säkerhetspolitik. Han talade om kärnvapenkriget: Språngeffekten vid Hiroshima var 14 kiloton. De bomber som nu finns överträffar detta tusen gånger om, kanske mer.

Ett annat exempel: Den neutronbomb som man i Västeuropa lyckades få president Carter att stoppa i malpåse är nu färdig att plockas fram igen av den nya administrationen i Washington. Neutronbomben skyddar materian och dödar människan! Den utgör teknikens slutliga seger, skulle man nästan vilja säga, över människan. Verkningarna av denna bomb är fruktansvärda för de människor som blir utsatta för strålningen.

Det är alltså inte svårt, herr talman, att hålla med högstadiceleverna, när de säger att vi lever i en falsk trygghet och att det inte finns några som verkligen vinner ett krig. Det finns bara förlorare, som de uttrycker det.

Det är naturligtvis inte så att världens ledare är fulla av ondska, utan de är offer för sin egen propaganda, sin och nationens rädsla, vetenskapsmännens och teknikernas verksamhet, industrins behov av profit, människornas behov av sysselsättning, osv. Upprustningen är på det sättet en ond cirkel, en spiral, som bara skruvar sig uppåt.

Vi har hört i dag – och vi kommer att höra det senare under den debatt som pågår – om de väldiga kostnader som rustningarna drar i världen: 2 000 miljarder kronor om året – nollorna räcker liksom inte till. Intelligensen och kunskapen som används i sammanhanget är en annan sida av saken. En annan är att de oerhörda rustningarna förorsakar fattigdom. Hur kan det komma sig att det alltid är lättare att få pengar till militära utgifter än till social upprustning? Här är det inte bara fråga om att rädda en hög standard utan om att rädda liv. FN:s barnfond, UNICEF, beräknar att mellan 12 och 15 miljoner barn under fem år dör varje år på grund av att de inte får tillräckligt med mat.

Den här uppräknningen kunde göras mycket längre. Den kunde ta upp bristen på mat, kläder, bostäder, rent vatten, utbildning, hälsovård – alltså människornas basbehov. I stället tillverkar människorna vapen.

Men jag tror inte att världens ledare är onda, utan att de är offer för en utveckling som det gäller att vända. Det är den stora uppgift som vi har framför oss i världen. Vi måste oförtrutet arbeta vidare i FN-organ och inför andra internationella fora, men vi måste också arbeta på att mobilisera den allmänna opinionen.

Det finns, såvitt jag kan se, två organisationer som har fred och rättvisa som riktmärke och som är starka nog att bära upp en världsvid opinion. Jag syftar på arbetarrörelsen och på kyrkorna, deras kvinnoorganisationer och ungdomsorganisationer.

Om vi ser till vår närmaste omgivning i Norden, finner vi inte en stad, inte ett samhälle, inte en by som inte har en kyrka eller ett bönehus eller som inte har en socialdemokratisk organisation eller en fackförening. Dit går människor i hundratusental sammantaget. Många av dem är anonyma, kanske ganska tysta, men de bär alla på en tro och en idé. Det är dessa människor, om några, som kan mobiliseras till en stark och arg opinion för nedrustning, rättvisa och fred.

Ärkebiskopen har nyligen tagit ett initiativ. Han har fått biskopsmötet med sig på att sammankalla en internationell konferens för nedrustning, rättvisa och fred. Modellen är Nathan Söderbloms konferens 1925, som inledde det ekumeniska arbetet. Om jag har förstått saken rätt, vill den nuvarande ärkebiskopen göra om den konferensen just i den fråga som vi nu talar om i lagom tid före FN:s nedrustningskonferens 1982. Jag skulle önska att det lyckades och att både den katolska och den ortodoxa kyrkofamiljens främsta ledare – för att inte säga den främste – kom med på en sådan konferens för att ge verklig tyngd åt den opinion som kyrkorna bär på i den här frågan.

Det här är naturligtvis inte bara en fråga om toppledare, det har vi sagt många gånger. Detta måste gå ända ned till den enskilde medlemmen. Det är först när den enskilde medlemmen ute i samhället reser sig som det kan bli den starka opinion som vi önskar.

Om Socialistinternationalen å sin sida, och kyrkorna å sin sida med de miljontals människor som står bakom dem reste sig med den styrka som de är mäktiga och sade: Nu får det vara slut på detta vansinne – då kanske våra ungdomar både på Orust och på andra ställen skulle kunna se litet ljusare på sin framtid, en framtid i fred.

Jag skall avslutningsvis ta upp 10 punkter som jag tycker är väsentliga och som anger de linjer efter vilka opinionen skulle kunna drivas.

1. Rättvisa, kapitalöverföring, massiv resursöverföring från i-länder till u-länder. Det senare talas det om i bl. a. Brandtkommissionen.

2. Uppmana i-länderna att uppnå det av FN uppställda enprocentsmålet. Många länder har ju sackat efter i det avseendet.

3. Upprätta rättvisa och för u-länderna godtagbara samarbetsavtal mellan i-länder och u-länder kring råvaror och industri. Det är något som vi f. n. diskuterar inom arbetarrörelsen.

4. Intensifiera och samordna freds- och konfliktforskningen i de nordiska länderna för att få fram grundmaterial i större utsträckning än nu.

5. Upprätta kärnvapenfria zoner som en första åtgärd mot kärnvapen. För vår del gäller det främst Norden, som nu diskuteras, men naturligtvis också Europa i övrigt. Det finns också andra platser på jorden där den frågan behöver tas upp. Vi skulle, herr talman, naturligtvis helst se att alla kärnvapen förstördes.

6. Stark begränsning av vapenexporten och stark kontroll över att bestämmelserna efterlevs – denna ondskans och samvetslöshetens hantering som världens industrinationer håller sig med.

7. a) Stödja förslaget att supermakterna utfäster sig att inte använda kärnvapen mot stater som icke innehar kärnvapen.

7. b) Stödja förslaget att supermakterna utfäster sig att inte vara de första att använda kärnvapen. På det viset skulle det bli en kraftig broms i den utvecklingen.

8. Fortsätta kampanjen mot neutronbomben, något som jag hade hoppats att jag skulle slippa säga.

9. Alternativ produktion inom försvarsindustrin bör utredas på alla plan. Försvarsproduktionens inverkan visavi sysselsättningen bör klarläggas.

10. Verka för samarbete mellan folkrörelserna i i-länder och u-länder.

Det finns naturligtvis, herr talman, fler punkter som skulle kunna föras upp i ett program som detta. Men det viktigaste är att vi alla samlar oss till den protest som är nödvändig för att vända en utveckling som hotar att driva mänskligheten mot den stora katastrofen. Jag tror inte att vi skall invagga oss i tron att vi är trygga, för det är en falsk tro. I stället är det nödvändigt för oss alla att känna att det är möjligt att vända utvecklingen och skapa den framtid som tonåringarna på Orust längtar efter.

Anf. 52 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag har under den senaste kvarten med stort intresse lyssnat till Evert Svenssons anförande, som var ett i raden av många engagerade tal som har hållits här i dag om nedrustning och avspänning. Vi har kunnat konstatera den breda samstämmighet som finns på detta område. Jag delar i stort sett alla de värderingar som Evert Svensson gav uttryck för, men jag kan inte låta bli att kommentera en detalj.

Om man vill verka för nedrustning är det grundläggande att man försöker sudda ut gränserna – gränserna mellan folk, gränserna mellan grupper av människor. Ändå föll Evert Svensson själv i den fällan. I hans stora vision av folkresningen mot rustningarna var det arbetarrörelsen och kyrkan som skulle åstadkomma den. Evert Svensson är socialdemokrat och broderskapsman. Han förkroppsligar, kan man säga, föreningen mellan arbetarrörelsen och kyrkan. Men varför skulle det vara just de rörelser som Evert Svensson tillhör som har denna viktiga roll? Varför glömma bort de stora insatser som görs av alla andra folkrörelser som med samma engagemang tar upp denna fråga och som naturligtvis också har en oerhört stor bredd och stora möjligheter?

Anledningen till att jag tar upp detta är närmast att det är ett psykologiskt fenomen – t. o. m. när man diskuterar nedrustning koncentrerar man sig på den grupp som man själv tillhör och företräder och drar upp gränser mellan grupper. Det tycker jag är beklagligt. Jag tror i och för sig inte att det i detta fall var särskilt allvarligt menat, men jag tycker att det var värt en kommentar.

Jag har emellertid tänkt ta upp andra frågor som kanske inte har samma

ödesdigra karaktär som rustningsproblemen men som ändå är rätt viktiga.

Sverige är ett förhållandevis litet land med ett mycket stort internationellt beroende. Vi är för vår ekonomi beroende av vår export och import och av vad som händer i vår omvärld. Samtidigt väger vi själva relativt lätt i internationella sammanhang. Vad andra bestämmer och gör på det ekonomiska området påverkar oss mycket starkt, men vi har små möjligheter att påverka andras agerande. Ett medel att motverka detta problem är naturligtvis att samarbeta med andra små stater, med vilka vi har gemensamma intressen. Tillsammans kan vi få en tyngd i internationella sammanhang som vi inte kan uppnå ensamma.

För oss i Sverige finns det en naturlig krets att samarbeta med som kommer i första hand. Det är givetvis de nordiska länderna. De finns i vårt grannskap, vi har gemensamma värderingar, vi har likartade problem och förutsättningar. Det finns också ett betydande samarbete etablerat mellan de nordiska länderna inom ramen för Nordiska rådet, inom ramen för Nordiska ministerrådet, ett gemensamt utrikespolitiskt handlande i olika frågor osv. Men det hindrar inte att det finns mycket därutöver att vinna genom ett ytterligare intensifierat nordiskt samarbete.

En gång i världen fanns det planer på att bilda något av en ekonomisk union i Norden, Nordek. Det var besvärliga förhandlingar som fördes den gången, men det fanns ganska goda förutsättningar för att de skulle kunna föras i hamn. Det var emellertid en fråga som mer än andra kom att spräcka försöket att skapa en nordisk ekonomisk union. Det var de skiljaktiga uppfattningarna om vilka relationer man skulle ha till den europeiska gemenskapen. För några länder var detta kanske ett steg på vägen mot EG, för andra länder representerade det en fullständigt oacceptabel utveckling. Detta gjorde att det till sist inte gick att gå vidare.

I dag har dimmorna kring den europeiska gemenskapen och de skilda nordiska ländernas förhållanden till EG skingrats. Danmark är medlem, övriga nordiska stater är inte medlemmar och tänker inte bli medlemmar. Det gör att denna oklarhet och denna oenighet inte längre finns kvar.

Fyra stater har valt att stå utanför EG. I varje fall för Norge, Sverige och Finland skulle det finnas anledning att nu ta upp en mera systematisk diskussion hur man skulle kunna åstadkomma en mer långtgående ekonomisk integration. Som jag ser det finns det stora fördelar att vinna på en sådan här integration inom framför allt den ekonomiska politiken, industripolitiken och handelspolitiken.

Genom ett gemensamt agerande utåt skulle vi för det första få en betydligt större tyngd i våra relationer till den Europeiska gemenskapen, till USA, till Japan och till andra tunga parter på den internationella marknaden. Vi skulle kunna föra diskussioner på en mera likvärdig basis än vi gör i dag, även om storleksskillnaderna skulle fortsätta att vara betydande. Det här skulle också minska vårt beroende av vad som händer och de beslut som fattas bland de stora aktörerna inom världsekonomin.

För det andra skulle vi få en bredare bas här hemma, vi skulle få en större

hemmamarknad och vi skulle få en större och bredare hemmaindustri. Det skulle kunna leda till ett minskat utlandsberoende – om man med utlandsberoende menar beroende av länder utanför det här samarbetet.

För det tredje skulle man genom samordnade exportinsatser kunna nå betydligt längre än vad vi kan göra när vi uppträder var och en för sig på den internationella arenan. Detta skulle kunna vara särskilt betydelsefullt för mindre och medelstora företags möjligheter att hävda sig på världsmarknaden.

Vi skulle för det fjärde också få större möjlighet att delta i verkligt stora internationella projekt, som investeringsprojekt och liknande, genom att den nordiska industrin gick ihop och samarbetade.

För det femte skulle vi få förbättrade utvecklingsmöjligheter i gränsområdena, t. ex. mellan Sverige och Norge och i norra Norrland i gränsområdet till Finland. Detta skulle kunna få mycket stora regionalpolitiska fördelar.

För det sjätte skall man inte bortse från att ett intensifierat ekonomiskt samarbete mellan NATO-landet Norge, det neutrala Sverige och Finland med dess speciella relationer till Sovjetunionen skulle kunna verksamt bidra till avspänningen i Norden.

Det går säkert att göra denna lista mycket längre än så här, men jag skall stanna vid de här, som jag tycker, ganska tungt vägande skälen.

Det är redan väldigt mycket på gång för en utveckling åt det här hållet. Vi har t. ex. Nordiska investeringsbanken, som är en viktig sammanhållande faktor för Nordens ekonomi. Vi har de diskussioner som pågår om en gemensam nordisk projektexport. Vi har de förhandlingar som har förts mellan statsministrarna Fälldin och Brundtland om ett mera omfattande samarbete mellan Sverige och Norge. Detta var några exempel. Vi har också den omfattande harmonisering av lagstiftningen på olika områden som har genomförts under årens lopp.

Stora kliv i rätt riktning har alltså tagits. Men frågan är om inte tiden trots allt nu snart är mogen för att, som jag sade tidigare, göra en mera systematisk genomgång av de samarbetsmöjligheter som finns mellan i första hand Sverige, Norge och Finland – och med Danmark inom de ramar som landets EG-medlemskap sätter upp – och undersöka vilka samarbetsformer som kan vara ändamålsenliga mellan de här länderna.

Sammanfattningsvis tycker jag alltså, herr talman, att det skulle kunna vara dags att damma av de gamla Nordekplanerna, anpassa dem till den förändrade verklighet vi har i dag och se om vi kan utnyttja dem för de nordiska ländernas gemensamma bästa.

Anf. 53 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Om jag hade varit i Pär Granstedts kläder, skulle jag nog ha gett repliken ett något annorlunda innehåll. När jag säger att det finns två organisationer som omfattar miljontals människor och som om de mobiliserade sina krafter skulle bli en oerhörd opinion för fred, så är det därför att de, som jag ser det, är mäktiga att bilda den opinion som behövs. Men jag har

därmed inte sagt att andra rörelser, t. ex. bonderörelsen, skulle uteslutas från att vara med i denna opinion. De två organisationer jag talar om är emellertid sådana som verkligen går på djupet bland människorna. De finns överallt, i varenda by, inte bara i Norden utan i stora delar av världen. Gemensamt skulle de bilda en väldig kraft. Det är inte fråga om någon splittring av folk och grupper.

Om jag också skall säga något om vad vi har gjort partipolitiskt – och det vill jag gärna göra – så kan jag nämna att vi under flera år har försökt att få igenom ett ökat anslag till folkrörelserna för att förbättra deras möjligheter att arbeta för fred. Anslaget är nu knappt en halv miljon, men vi vill ha upp det till 15–16 miljoner – årets begäran från vår sida var 4 miljoner. Våra förslag i det avseendet avslås varje år. Skall man se på det hela tidsmässigt, så är intresset för de här frågorna från herr Granstedts sida inte särskilt stort just nu.

Anf. 54 PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det jag tycker är litet tråkigt är att Evert Svensson, efter ett som jag tycker riktigt och engagerande tal i nedrustningsfrågor, försöker att så att säga monopolisera nedrustningen för den egna rörelsen. Jag beskyllde inte Evert Svensson för att försöka partipolitiserade nedrustningsfrågorna, men efter hans replik är det svårt att befria sig från misstanken att det som Evert Svensson var ute efter ändå var att försöka framhäva den egna rörelsens speciella kvaliteter. Jag tror, att om man skall kunna bilda den här folkopinionen för nedrustning, får man passa sig för den typen av profileringar. Man bör i stället verkligen betona att här måste alla krafter till – det får inte vara fråga om kyrkliga eller icke kyrkliga, arbetarrörelse eller icke arbetarrörelse.

Det är faktiskt så, att bonderörelsen inte bara är någonting som finns i Norden. Om vi nu skall diskutera djup och tyngd i olika samhällsgrupper, vill jag säga att huvuddelen av världens befolkning är bönder. Kristna kyrkor finns inte heller över hela världen. I många delar av världen är andra religioner än den kristna förhärskande, och det finns ingen anledning att tillmäta dem mindre betydelse än den kristna. Jag säger detta bara för att visa att vi skall akta oss för att dra upp sådana här gränser eller för att säga att det bara är en bestämd rörelse som kan bedriva den stora missionen på det här området, men att andra gärna får vara med. Då snävar man in det här arbetet på ett sätt som jag tycker är beklagligt. Här, om någonsin, gäller det att vara universell och att ge alla samma viktiga roll i det gemensamma arbetet.

Låt mig också säga att, om det skulle vara så att folkrörelsernas engagemang i de här frågorna vore beroende av storleken på de statsbidrag som kan utgå, skulle jag se mörkt på den folkresning Evert Svensson talar om. I Sverige utgår det statsbidrag till folkrörelserna för det här ändamålet, men jag misstänker att det kan bli svårt att få alla jordens stater att ställa upp på det sätt som den svenska regeringen har gjort för sina folkrörelser. Och det var ju över hela världen som rörelsen skulle gå, inte bara i Sverige.

Onsdagen den
18 mars 1981

*Utrikes- och hand-
delspolitisk debatt*

Anf. 55 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill säga, herr Granstedt, att jag inte förstår de här inlägggen. Vad är de till för? Jag har kontakter med kyrkorna och vet att det är en stark rörelse. De kommer kanske att genomföra det här. Jag har kontakt med Socialistinternationalen och arbetar naturligtvis för att den skall mobilisera sina krafter. När jag säger detta kan ju inte det innebära att andra inte får arbeta för nedrustning. Man undrar vad herr Granstedt egentligen tror om Evert Svensson i Kungälv eller någon annan riksdagsman. Det är helt enkelt en befängd idé, och jag förstår över huvud taget inte de här inlägggen. Det är att mucka gräl på ett oerhört allvarligt område. Pengar kan vi resonera om. Det är klart att nedrustningen inte är beroende av en promille av försvarsanslaget. Även centerpartister har varit med om att motionera härom. Senast var det faktiskt så, att socialdemokraterna i utrikesutskottet yrkade bifall också till en centerpartistisk motion. Nästa år behöver man nog få fram de här pengarna. Jag tror att det skulle hjälpa oss. Kunde det också bli så i andra länder vore det väldigt bra.

Anf. 56 PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag skall kanske påminna om vad jag verkligen sade. Jag beskyllde inte Evert Svensson för att förneka att andra skulle få vara med, osv. Men jag konstaterade att han inte kunde motstå frestelsen att framhäva den rörelse som han själv tillhör. Enligt min mening är detta ett intressant psykologiskt fenomen, eftersom just framhävandet av sin egen grupp i hög grad är drivfjädern bakom motsättningarna i världen. Längre gick jag inte, och jag vet inte varför Evert Svensson blev så stött i kanten av det. Jag håller med om att debatten kanske blev längre än vad som var nödvändigt, men det var nog i så fall inte enbart mitt fel.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

6 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1980/81:2017 av *Olof Palme m. fl.*

med anledning av proposition 1980/81:98 om medelstillskott till Norrlands Skogsägares Cellulosa AB

1980/81:2018 av *Lisa Mattson m. fl.*

med anledning av proposition 1980/81:108 om ändring i brottsbalken (miljöbrott)

1980/81:2019 av *Olof Palme m. fl.*

med anledning av proposition 1980/81:128 om vissa företag inom Statsföretagsgruppen

1980/81:2020 av *Olof Palme m. fl.*

med anledning av proposition 1980/81:130 om industripolitikens inriktning, m. m.

1980/81:2021 av *Olof Palme m. fl.*

1980/81:2022 av *Olof Palme m. fl.*

med anledning av propositionerna 1980/81:130 om industripolitikens inriktning, m. m. och 1980/81:136 om skogsvårdsstyrelsens organisation, m. m.

1980/81:2023 av *Christer Eirefelt och Sven Andersson*

1980/81:2024 av *Åke Polstam*

med anledning av proposition 1980/81:149 om Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts verksamhet och organisation

7 § Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 17 mars

1980/81:114 av *Per Israelsson* (vpk) till industriministern om ammoniakstillverkningen i Kvarntorp, m. m.:

Skifferoljeverket i Närkes Kvarntorp

Kvarntorpsområdet ligger inom Kumla kommun i Närke. Under jorden ligger där lager av alunskiffer och kalksten. Skiffern i området har en högre halt av organiska ämnen men en lägre halt av uran än skiffern i Billingen.

När Sverige under andra världskriget var avspärrat från oljetillförsel utifrån gjordes stora ansträngningar för att klara landets försörjning. Som ett led i dessa strävanden ingick beslutet att exploatera skiffern inom Kvarntorpsområdet. Exploateringen gick ut på att genom pyrolys av skiffern utvinna olja och drivmedel. Huvudmetoden vid denna utvinning var att bryta skiffern i dagbrott, krossa den och sedan genomföra pyrolysen i ugnar. I begränsad omfattning försökte man sig på att borra hål i marken och genomföra pyrolysen direkt i skifferlagret genom upphettning på elektrisk väg. Detta var den s. k. Ljungströmsmetoden. Dagbrotten är i dag vattenfyllda och bildar sjöar i landskapet. Brytmetoden har också lämnat efter sig den alltjämt rykande Kvarntorpshögen som utgörs av skifferaska från ugnbehandlingen.

På det s. k. Ljungströmsfältet är marken perforerad av hålen från denna utvinningsmetod. Skifferhanteringen inom Kvarntorpsområdet ledde till

kraftiga miljöstörningar. En konstant lukt av svavelväte låg över området, jordbruksmark bröts upp och träden dog. Utspänningsfilosofin kom till uttryck, redan då, genom en mycket hög skorsten som var synlig ända upp till Kilsbergen. Den billiga oljan under 1950-talet blev dödsstöten för skifferoljeverket. Det lades ned. Men de miljöstörningar det vållade är inte utplånade vare sig i naturen eller i befolkningens medvetande.

Ammoniakfabriken i Kvarntorp

Under skifferoljeverkets sista årtionde drevs verksamheten hårdare, med syfte att förbättra lönsamheten. Jättemaskiner sattes in i brytningen. För att ta till vara restgaser byggde man en fabrik för tillverkning av ammoniak. När skifferoljeverket lades ned stoppades därmed ammoniakfabriken. Den kom emellertid att fortsätta sin verksamhet med olja som råvara. Fabriken ägs numera av Supra AB som betraktar den som olönsam. Det går i dag att importera billigare ammoniak, som är baserad på naturgas och tillverkad i stora anläggningar.

Vid en internationell jämförelse är sålunda ammoniakfabriken i Kvarntorp liten. Men den är inte mindre än Supras fabrik i Köping som skall fortsätta att vara i drift. Redan vid utgången av mars månad 1981 tänker Supra lägga ned driften vid ammoniakfabriken i Kvarntorp. Därmed ställs hundratalet anställda utan jobb. Supra är berett att, på fördelaktiga villkor, lämna över fabriken till staten, som där skulle kunna bedriva försöksverksamhet bl. a. inom energiområdet. Personal med kunighet för denna verksamhet står till förfogande i samband med nedläggningen.

Den fråga man ställer sig i nu rådande läge är om det från beredskaps- och samhällsekonomisk synpunkt kan vara vettigt att lägga ned ammoniakfabriken. Ammoniak är ju en viktig råvara för framställning av handelsgödsel till det svenska jordbruket. Ammoniak är också en råvara som, konverterad till koncentrerad salpetersyra, från beredskapssynpunkt är viktig för framställning av både civila och militära sprängämnen.

Också i det fall statsmakterna skulle anse dessa viktiga beredskapssynpunkter mindre vägande återstår frågan om en alternativ användning av den tekniska utrustning och den kunniga personal som finns vid Supras ammoniakfabrik i Kvarntorp. Dessa resurser borde kunna få en meningsfull användning inom nödvändig forsknings- och utvecklingsverksamhet bl. a. på energiområdet.

SAKAB:s behandlingsanläggning för miljöfarligt avfall i Norrortorp

Genom regeringsbeslut har SAKAB:s anläggning för behandling av miljöfarligt avfall lokaliserats till Norrortorp inom Kvarntorpsområdet. Som nämnts här tidigare har befolkningen inom detta område redan tidigare fått utstå betydande miljöstörningar. Det rör sig både om en bördig jordbruksbygd och om närliggande orter med bl. a. känslig livsmedelsindustri. I det läget får man ha förståelse för om det uppstår kraftiga och t. o. m. drastiska

motreaktioner mot detta regeringens lokaliseringsbeslut. Regeringen är ju högsta instans i detta prövningsmål. Men om nya fakta framkommer bör regeringen, på framställning från bl. a. statens naturvårdsverk, kunna ta upp lokaliseringsbeslutet till omprövning. Härvid gäller det att i första hand på nytt ta ställning till om lokaliseringen till Norrtorp fortfarande anses innebära det minsta möjliga intrånget. Skulle man ändå anse att lokaliseringsbeslutet skall stå fast, måste ytterligare åtgärder övervägas i syfte att minska miljöstörningarna med utgångspunkt i föreliggande fakta.

Det har sedan länge funnits och finns alltså ett hårt tryck från den berörda befolkningen för en sådan regeringens omprövning. Statsministern skall, enligt uppgift i pressen, också ha lovat en omprövning i det fall att nya fakta framkom. Nu har jordbruksministern, vid sitt besök på platsen, utlovat att ytterligare undersökningar skall göras. Statens meteorologiska och hydrografiska institut (SMHI) och försvarets forskningsanstalt (FOA) skall inkopplas. De skall undersöka bl. a. luftströmmar och vad som kan tänkas bli följderna av brand och haveri inom behandlingsanläggningen för miljöfarligt avfall. Frågan är nu om dessa undersökningar skall avvaktas eller om staten skall tillåta SAKAB att ta risken och påbörja uppförande av anläggningen trots pågående undersökningar. En uttalad opinion inom området ställer krav på att undersökningarna skall avvaktas och att ärendet därefter skall upptas till förnyad prövning av regeringen.

Vid överläggningar har det framkommit att högskolan i Örebro är beredd att åta sig vissa forskningsuppgifter i samverkan med de undersökningar som skall utföras av SMHI och FOA. Det gäller främst kartläggning av läget i den omgivande miljön före påbörjande av en eventuell verksamhet från SAKAB:s sida. En förutsättning är härvid att medel ställs till förfogande från statens eller SAKAB:s sida. Det är troligt att kostnaderna för projekten kommer att bli lägre om de utförs i samverkan med högskolan i Örebro.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om tillstånd att få rikta följande frågor till industriministern:

1. Är industriministern beredd att medverka till att ammoniakfabriken i Kvarntorp kan få fortsätta att producera ammoniak?
2. Om industriministern inte skulle vara beredd att medverka till en fortsatt ammoniakproduktion vid fabriken i Kvarntorp, är han då beredd att medverka till att teknisk utrustning och personal används till angelägna alternativa ändamål som t. ex. inom energiforskningen?
3. Är industriministern beredd att inom regeringen verka för att SMHI:s och FOA:s utredningar avvaktas innan SAKAB:s avfallsbehandlingsanläggning börjar uppföras i Norrtorp?
4. Kan industriministern tänka sig att högskolan i Örebro ges uppgifter i anslutning till SMHI:s och FOA:s undersökningar och att erforderliga medel anvisas härför?

8 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 17 mars

1980/81:323 av *Pär Granstedt* (c) till utrikesministern om regeringsåtgärder med anledning av visst engagemang av statligt företag:

Enligt uppgift har den brittiska staten givit en koncession för oljeletning i block 12/27 i Moray Firth till ett konsortium där Svenska Petroleum ingår. En annan medlem i konsortiet uppges vara Charter Consolidated som till 36 % ägs av sydafrikanska Anglo-American Corporation. Bland övriga aktieägare skall finnas bolag som i sin tur kontrolleras av Anglo-American.

Mycket tyder på att det är en medveten sydafrikansk strategi att säkra sin försörjning av viktiga råvaror och inte minst olja genom att skaffa sig ägareintressen via utlandsregistrerade bolag. Anglo-Americans engagemang i oljeletning i Nordsjön kan alltså utgöra ett led i Sydafrikas strävan att säkra sin oljeförsörjning och därmed motverka effekterna av sådana oljesanktioner som har rekommenderats av FN:s generalförsamling med svenskt stöd och tillämpas av flertalet oljeproducerande stater.

Att ett statligt svenskt företag genom ett konsortiesamarbete medverkar i sådana strävanden, helt i strid med svenska utrikespolitiska ställningstaganden, förefaller helt orimligt.

Vilka åtgärder har den svenska regeringen vidtagit eller avser regeringen att vidta med anledning av de här refererade uppgifterna?

den 18 mars

1980/81:324 av *Karl-Eric Norrby* (c) till kommunikationsministern om åtgärder för att säkerställa industriernas möjligheter till järnvägstransporter:

Sågverksindustrierna i Västra Värmland, som är beroende av Dal-Västra Värmlands järnväg för sina transporter, har meddelats att maximilasten per järnvägsvagn i fortsättningen skall sänkas till 30 ton.

Då detta kommer att innebära stora ekonomiska pålagor och kanske t. o. m. omöjliggöra järnvägstransporter för dessa industrier, vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att säkerställa industriernas möjligheter till järnvägstransporter?

1980/81:325 av *Maj-Lis Lööv* (s) till utrikesministern om åtgärder mot SJs medverkan till sällskapsresor till Sydafrika:

Avser utrikesministern med hänsyn till Sveriges sanktionspolitik gentemot Sydafrika att vidta någon åtgärd för att förhindra att statens järnvägars resebyrå medverkar till att arrangera sällskapsresor till Sydafrika?

9 § Kammaren åtskildes kl. 18.03.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 98

Onsdagen den
18 mars 1981

---

*Meddelande om
frågor*